

UW **Dwa stulecia
Dobry początek**

Dear Sirs!

Dear Readers!

In 2016 we are going to celebrate the 200th anniversary of founding University of Warsaw. Our University is not only the school or the workshop of scholars but also the environment that contributed greatly to human knowledge, culture and ideas during two centuries of Polish history.

On the occasion of the jubilee we are working on the book series titled Monumenta Universitatis Varsoviensis which describes the history and the output of our University as well as recalls the profiles of its most eminent professors.

In the compact form we present also the history and the architecture of the University buildings, as well as the collections that are in our possession or were entrusted to our care.

The documents showing different fields of the social influence of the University and the evidence of everyday life of our community will be also included.

Successive volumes are going to be published from 2016 onwards. We hope they will meet your kind reception and arouse your interest. Gaudeamus igitur!

Katarzyna Chałasińska-Macukow
Rector of the University of Warsaw
2005-2012

Marcin Pałys
Rector of the University of Warsaw

Warsaw, 19th November, 2012

e-MONUMENTA_WUW 2016

Szanowni Państwo!

Drodzy Czytelnicy!

W 2016 roku będziemy obchodzić jubileusz dwóchsetlecia Uniwersytetu Warszawskiego. Nasz Uniwersytet nie jest jedynie wyższą szkołą, nie jest tylko pracownią uczonych – to środowisko, którego działania w ciągu dwóch wieków polskiej historii stanowiły istotny wkład do wiedzy, kultury, myśli ludzkiej.

Z okazji jubileuszu powstaje seria wydawnicza *Monumenta Universitatis Varsoviensis*, w której opisujemy dzieje i dorobek naszej Uczelni oraz przypominamy sylwetki jej najwybitniejszych profesorów.

W syntetycznej formie przedstawiamy również losy oraz architekturę budynków Uniwersytetu, a także zbiory i kolekcje, które są w naszym posiadaniu oraz nad którymi przyszło nam sprawować pieczę. Nie zabraknie też dokumentów ilustrujących różne sfery społecznego oddziaływania Uczelni, a także świadectw życia codziennego naszej społeczności.

Kolejne tomy ukazywać się będą sukcesywnie, od roku 2016. Mamy nadzieję, że spotkają się z Państwa życzliwym przyjęciem i wzbudzą zainteresowanie.

Gaudeamus igitur!

Katarzyna Chałasińska-Macukow

Rektor Uniwersytetu Warszawskiego
w latach 2005–2012

Marcin Pałys

Rektor Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa, 19 listopada 2012 r.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Rectorial Committee for the Jubilee Publications

dr hab. **Waldemar Baraniewski**

Faculty of History, University of Warsaw/
Faculty of Management of Visual Culture,
Academy of Fine Arts in Warsaw

prof. dr hab. **Tomasz Kizwalter**

Faculty of History, University of Warsaw

dr hab. **Piotr M. Majewski**

Faculty of History, University of Warsaw

prof. dr hab. **Piotr Salwa**

Faculty "Artes Liberales", University of Warsaw

prof. dr hab. **Henryk Samsonowicz**

Faculty of History, University of Warsaw

prof. dr hab. **Wojciech Tygielski - the chairman**

Faculty of History, University of Warsaw

prof. dr hab. **Marek Wąsowicz**

Faculty of Law and Administration, University of Warsaw

prof. dr hab. **Andrzej Kajetan Wróblewski**

Faculty of Physics, University of Warsaw

Zespół Rectorski **ds. Wydawnictw Jubileuszowych**

dr hab. **Waldemar Baraniewski**

Wydział Historyczny UW

Wydział Zarządzania Kulturą Wizualną ASP UW

prof. dr hab. **Tomasz Kizwalter**

Wydział Historyczny UW

dr hab. **Piotr M. Majewski**

Wydział Historyczny UW

prof. dr hab. **Piotr Salwa**

Wydział „Artes Liberales” UW

prof. dr hab. **Henryk Samsonowicz**

Wydział Historyczny UW

prof. dr hab. **Wojciech Tygielski – przewodniczący**

Wydział Historyczny UW

prof. dr hab. **Marek Wąsowicz**

Wydział Prawa i Administracji UW

prof. dr hab. **Andrzej Kajetan Wróblewski**

Wydział Fizyki UW

Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016

Dzieje Uniwersytetu
Warszawskiego 1816–1915

Dzieje Uniwersytetu
Warszawskiego 1915–1945

Dzieje Uniwersytetu
Warszawskiego po 1945

Nauki humanistyczne
na Uniwersytecie
Warszawskim

Nauki społeczne
na Uniwersytecie
Warszawskim

Nauki ścisłe i przyrodnicze
na Uniwersytecie
Warszawskim

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego 1816–1915

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego 1915–1945
(A–Ł)

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego 1915–1945
(M–Z)

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego po 1945
(A–K)

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego po 1945
(L–R)

PORTRETY UCZONYCH
Profesorowie Uniwersytetu
Warszawskiego po 1945
(S–Z)

Poczet Rektorów
Uniwersytetu Warszawskiego

Gmachy Uniwersytetu
Warszawskiego

Uniwersytet Warszawski
i fotografia 1839–1921
Ludzie, miejsca, wydarzenia

DANUTA JACKIEWICZ

**Uniwersytet Warszawski
i fotografia**

**University of Warsaw
and photography**

1839–1921

Ludzie, miejsca, wydarzenia

People, places, events

Monumenta
Universitatis
Varsoviensis
1816–2016

WARSZAWA 2016

e-MONUMENTA_WUW 2016

Dyrektor WUW

Anna Szemberg

Redaktor Naczelny WUW

Anna Kędziorek

Redaktorzy prowadzący WUW

Beata Jankowiak-Konik

Ewa Wysznińska

Tłumaczenie

Aleksandra Rodzińska-Chojnacka

Redakcja

Maria Panecka-Mazurkiewicz

Korekta

Beata Jankowiak-Konik

Indeks nazwisk – tableaux

Anna Masłowska

Indeks

Beata Jankowiak-Konik

Projekt graficzny serii

Marcin Władysław /Studio Headme©

Projekt graficzny tomu

Krzysztof Stefaniuk

Projekt stron tytułowych

Krzysztof Stefaniuk

Redakcja techniczna

Zofia Kosińska

Koordynator produkcji

Martyna Choluż

Skład i łamanie

Kamila Kuna

Marcin Szczepiński

ISBN 978-83-235-1791-7 (MUV)

ISBN 978-83-235-1799-3

© Copyright by Wydawnictwa

Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa 2016

Wydawnictwa Uniwersytetu**Warszawskiego**

00-497 Warszawa

ul. Nowy Świat 4

www.wuw.pl

e-mail: wuw@uw.edu.pl

Księgarnia internetowa

www.wuw.pl/ksiegarnia

Wydanie 1**Druk i oprawa**

POŻKAŁ

Director,

University of Warsaw Press

Anna Szemberg

Editor in Chief,

University of Warsaw Press

Anna Kędziorek

Commissioning Editors,

University of Warsaw Press

Beata Jankowiak-Konik

Ewa Wysznińska

Translation

Aleksandra Rodzińska-Chojnacka

Copy Editor

Maria Panecka-Mazurkiewicz

Proofreading

Beata Jankowiak-Konik

Index of names – tableaux

Anna Masłowska

Index

Beata Jankowiak-Konik

Layout of the series

Marcin Władysław /Studio Headme©

Layout of the volume

Krzysztof Stefaniuk

Layout of the frontpages

Krzysztof Stefaniuk

Production Editor

Zofia Kosińska

Production Coordinator

Martyna Choluż

Typesetting

Kamila Kuna

Marcin Szczepiński

ISBN 978-83-235-1791-7 (MUV)

ISBN 978-83-235-1799-3

© Copyright by University

of Warsaw Press

Warsaw 2016

University of Warsaw Press

PL-00-497 Warsaw

Nowy Świat 4

www.wuw.pl

e-mail: wuw@uw.edu.pl

Internet Bookshop

www.wuw.pl/ksiegarnia

1st Edition**Printed and bound by**

POŻKAŁ

UNIwersytet Warszawski I FOTOGRAFIA

THE UNIVERSITY OF WARSAW AND PHOTOGRAPHY

[1839-1921]

Pałac Kazimierzowski, siedziba rektora Uniwersytetu Warszawskiego, pozostawał od zarania dziejów stołecznej uczelni najważniejszą jej budowlą. Bogata i burzliwa historia pałacu sięga XVII wieku, kiedy to na malowniczej Skarpie Warszawskiej została wzniesiona dla króla Zygmunta III letnia rezydencja - *Villa Regia*. Podmiejska siedziba monarchów z dynastii Wazów bywała centrum naukowych eksperymentów i dysput, między innymi z zakresu fizyki, optyki oraz chemii, prowadzonych przez wybitnych badaczy z całej Europy¹. W XVIII wieku kolejny właściciel, król Stanisław August Poniatowski, ulokował w murach pałacu

¹ Na ten temat: Juliusz A. Chrościcki, *Naukowo-literackie środowisko Villa Regia*, [w:] *Ars et Educatio. Kultura artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego*, red. Jerzy Miziołek, Warszawa 2003, s. 83-100.

From the onset of the University of Warsaw, the Kazimierzowski Palace, the seat of the rector, remained its most important building. The varied and tumultuous history of the Palace goes back to the seventeenth century, when *Villa Regia*, the summer residence of King Zygmunt III, was built on the picturesque Warsaw escarpment. This suburban residence of monarchs from the Vasa dynasty was a centre of scientific experiments and disputes, i.a. pertaining to physics, optics and chemistry, conducted

Szkołę Rycerską. Natomiast na początku XIX wieku budowlę oddano powołanemu w 1816 roku Królewskiemu Uniwersytetowi Warszawskiemu oraz Liceum Warszawskiemu. W Pałacu Kazimierzowskim przy Krakowskim Przedmieściu doszło więc do kontynuacji intelektualnej tradycji poprzednich wieków. Uniwersytet przetrwał zaledwie piętnaście lat, do 1831 roku. Władze carskie zamknęły uczelnię po stłumieniu powstania listopadowego, w którym środowisko akademickie odegrało istotną rolę. Dlatego też w 1839 roku, gdy w Paryżu ogłaszano dokonanie wynalazku dagerotypii, Warszawa była miastem pozbawionym wyższej uczelni. Narodziny fotografii zostały jednak dostrzeżone przez wielu absolwentów Uniwersytetu. Dzięki jednemu z nich Pałac Kazimierzowski stał się drugim – po kościele Wizytek – obiektem warszawskiej architektury zobrazowanym za pomocą nowej techniki.

Idea fotografii, czyli bezpośredniego zapisu obrazu natury na dowolnej powierzchni za pomocą działania światła, sięga starożytności. Jednak

by outstanding scholars from the whole of Europe.¹ In the eighteenth century its successive owner, King Stanisław Augustus Poniatowski, opened within the Palace walls the Knights' School. At the beginning of the nineteenth century the building was entrusted to the Royal University of Warsaw, established in 1816, and the Lyceum of Warsaw. The Kazimierzowski Palace in Krakowskie Przedmieście Street thus witnessed a continuation of the intellectual tradition of the previous centuries. The Royal University survived for only 15 years, until 1831, when the tsarist authorities closed it after the suppression of the November Uprising, in which the academic milieu played an essential part. This is the reason why in 1839, when the invention of the daguerreotype was announced in Paris, Warsaw was a town deprived of a school of higher learning. The birth of photography, however, was noticed by many University graduates, and thanks to one of them the Kazimierzowski Palace became the second example of Warsaw architecture, next to the Visitant church, to be pictured in the new technique.

The idea of photography, i.e. the direct register of an image of Nature on an arbitrarily chosen surface with the assistance of light, goes back to antiquity. However, the foundations of this invention were created by the intensive development of science in the eighteenth century. A break-

¹ On this subject: Juliusz A. Chrościcki, *Naukowo-literackie środowisko Villa Regia*, [in:] *Ars et Educatio. Kultura artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego*, ed. Jerzy Miziołek, Warszawa 2003, pp. 83–100.

podwaliny tego wynalazku stworzył dopiero intensywny rozwój nauki w XVIII wieku. Przełomowe okazały się badania fizyków, dotyczące problematyki światła, osiągnięcia w zakresie optyki, związane z postępowaniem w produkcji szkła i konstrukcji soczewek, a przede wszystkim liczne odkrycia w dziedzinie chemii². Znanе od wieków zjawisko odwzorowania natury w *camera obscura* coraz bardziej irytowało brakiem możliwości zapisania go na trwałe. Wobec rosnącego zapotrzebowania na precyzyjną rejestrację badań naukowych, wykopalisk archeologicznych czy obiektów sztuki tradycyjny rysunek już nie zadowalał. Marzenie o *photogenii* ziściło się ostatecznie za sprawą ludzi związanych nie tylko z nauką, ale także ze sztuką. W tym samym mniej więcej czasie trzej Francuzi i Anglik opracowali własne, oryginalne techniki fotograficzne. Wynalazcy fotografii,

2 W dziedzinie chemii kluczowe okazało się: ustalenie światłoczułości azotanu srebra (1727), odkrycie chloru (1774), jodu (1812) i bromu (1826), a także rozpoznanie właściwości rozpuszczania soli srebra przez tiosiarczan sodowy (1819), zastosowany w fotografii jako utrwalacz.

through was brought about by the studies conducted by physicists dealing with the problem of light, assorted accomplishments within the domain of optics connected with progress in the production of glass and the construction of lenses and, primarily, by numerous discoveries within chemistry.² The phenomenon of copying Nature in a *camera obscura*, known for centuries, became increasingly irritating due to the lack of opportunities for a permanent record of the copied fragment of reality. In view of the growing need for a precise registration of scientific studies, archaeological excavations or objects d'art, the traditional drawing was no longer satisfactory. Dreams about *photogeny* finally came true thanks to persons involved not only in science but also in art. More or less at the same time, three Frenchmen and an Englishman devised their own, original photographic techniques. The inventors of photography, regarded at the beginning as the dreamers and visionaries, made the crucial discovery for our civilization.³

2 In chemistry developments of key importance proved to be: the establishment of the photosensitivity of silver nitrate (1727), the discovery of chlorine (1774), iodine (1812) and bromine (1826), and the identification of the properties of the dissolution of silver salts by sodium thiosulphate (1819), used in photography as a fixing agent.

3 About the philosophy, history and development of the invention: *Les multiple inventions de la photographie*, directeur de la publication Pierre Bonhomme, Paris 1989.

postrzegani początkowo jako marzyciele i wizjonerzy, dokonali odkrycia o znaczeniu przełomowym dla naszej cywilizacji³.

Joseph Nicéphore Niépce (1765–1833), francuski właściciel ziemski, z zamiłowania i profesji wynalazca, poszukiwał łatwego, ale precyzyjnego sposobu reprodukcji rycin⁴. W 1827 roku kolejne eksperymenty doprowadziły go do wykonania pierwszej fotografii z natury, *nota bene* zachowanej do naszych czasów⁵. Widok z okna rodzinnego domu w burgundzkiej wsi Saint-Loup-de-Varennes został sfotografowany na płytce cynowej, pokrytej światłoczułym asfaltem syryjskim. Jest to unikalny obraz fotograficzny, uznawany obecnie za pierwszą fotografię z natury. Opracowaną przez siebie technikę nazwał Niépce heliografią.

3 Na temat filozofii, historii i rozwoju wynalazku zob.: *Les multiple inventions de la photographie*, red. Pierre Bonhomme, Paris 1989.

4 Paul Jay, *Niépce. Génèse d'une invention*, Chalon-sur-Saône 1988.

5 Fotografia odnaleziona przez kolekcjonera i historyka fotografii Helmuta Gernsheima (1913–1995), sprzedana wraz z całą kolekcją Uniwersytetowi Austin w Teksasie. Patrz: *Die Geburtsstunde der Fotografie. Mailensteine der Gernsheim Collection / The Birth of Photography. Highlights of the Gernsheim Collection*, red. Alfried Wiczorek, Claude W. Sui, Mannheim 2012.

Joseph Nicéphore Niépce (1765–1833), a French landowner and an inventor by training and inclination, sought an easy but precise manner of reproducing illustrations.⁴ In 1827 consecutive experiments finally resulted in the first photograph taken from nature, *nota bene* preserved up to our times.⁵ The view from Niépce's family house in the Burgundian village of Saint-Loup-de-Varennes was photographed on a zinc plate, covered with photosensitive Syrian asphalt. Today, this unique photographic picture is regarded as the first photograph from nature. Niépce called the technique of his invention "heliography".

Louis Jacques Mandé Daguerre (1787–1851), a French painter of theatrical sets and a stage designer, longed to render indelible the views of Nature copied by the *camera obscura*.⁶ He was concerned with, i.e. saving time while creating dioramas, that is, images "animated" thanks to an

4 Paul Jay, *Niépce, Génèse d'une invention*, Chalon-sur-Saône 1988.

5 The photograph was discovered by the collector and historian of photography Helmut Gernsheim (1913–1995) and sold together with the whole collection to the University of Texas at Austin.

6 *Le daguerréotype français. Un objet photographique*, ed. Quentin Bajac and Dominique Planchon-de Font-Réaulx, Paris 2003.

Louis Jacques Mandé Daguerre (1787–1851), francuski malarz dekoracji teatralnych i scenograf, marzył o utrwalaniu widoków natury odwzorowanych w *camera obscura*. Chodziło między innymi o zaoszczędzenie czasu przy tworzeniu dioram, czyli obrazów „ożywianych” dzięki sprawnej grze światła, wywołującej iluzję trójwymiarowości. Po kilku latach współpracy z Niépce’em oraz wskutek własnych doświadczeń Daguerre wynalazł fotograficzną technikę pozytywową, w której podłoże dla obrazu stanowiła posrebrzana miedziana płyta, uczulana na działanie światła parami jodu. Po naświetleniu powstawał unikat niedający możliwości wykonania odbitek. Fotografia zrobiona metodą Daguerre’a pozwalała na uzyskanie ostrego obrazu, jednakże jego oglądanie utrudniała lśniąca powierzchnia płyty. Dagerotyp – tak od nazwiska wynalazcy nazwano fotografię w opracowanej przez niego technice – wymagał szczelnej oprawy, ze względu na wrażliwą na dotyk powierzchnię i szkodliwe dla niej działanie powietrza. Pierwsze dagerotypy pochodzą z 1835 roku i ukazują martwe natury komponowane z rozmaitych przedmiotów kolekcjonerskich⁶.

6 Stephen C. Pinson, *Speculating Daguerre*, Chicago 2012 ; *Le daguerréotype français. Un objet photographique*, red. Quentin Bajac, Dominique Planchon-de Font-Réaulx, Paris 2003.

effective play of light producing a three-dimensional illusion. After several years of cooperating with Niépce, and as a result of his own experiments, Daguerre invented a positive photographic technique, in which the foundation was a silver plated copper plate rendered sensitive to the impact of light by means of iodine vapours. The resultant unique image, however, did not offer opportunities for making prints. A photograph taken with the Daguerre method made it possible to obtain a sharp picture, but looking at it was rendered difficult by the mirror-like surface of the plate. The daguerreotype – the name given to a photograph taken in the technique devised by the inventor – had to be kept in a case since the surface was sensitive to the touch and the harmful impact of air. The first daguerreotypes originate from 1835 and show still lifes composed out of assorted collector’s items.

William Henry Fox Talbot (1800–1877), an English aristocrat, a mathematician, and a member of the Royal Society and the British Parliament, as well as an amateur draughtsman, aspired to faithfully record Nature without the intermediary of the unwieldy human hand.⁷

7 Larry J. Schaaf, *The Photographic Art of William Henry Fox Talbot*, Princeton 2000.

William Henry Fox Talbot (1800–1877), angielski arystokrata, matematyk, członek Royal Society oraz brytyjskiego parlamentu, a także rysownik-amator, marzył o wiernym rejestrowaniu natury, bez pośrednictwa niewprawnej ręki człowieka⁷. Rozpoczął doświadczenia nad utrwalaniem obrazów natury otrzymywanych w ciemni optycznej, a także powstających bez udziału *camera obscura*⁸. W 1835 roku uzyskał pierwszy negatyw, fotografując z natury okno w rodzinnej posiadłości Lacock Abbey, na papierze uczulonym na działanie światła chlorkiem srebra. Swoją negatywowo-pozytywową metodę otrzymywania fotografii nazwał kalotypią, od greckiego słowa *kalos* – piękny. Po pierwsze dlatego, że właśnie umiło-

7 Larry J. Schaaf, *The Photographic Art of William Henry Fox Talbot*, Princeton 2000.

8 Talbot nazywał prace powstające bez użycia aparatu fotograficznego *photogenic drawings*.

He initiated experiments on fixing an image of Nature obtained in an optical dark room, as well as those produced with the *camera obscura*.⁸ In 1835 Talbot obtained the first negative, a photograph taken from nature of a window in his family estate of Lacock Abbey, on paper sensitivised to light by using silver chloride. Talbot called his negative-positive method of photography “calotype”, from the Greek *kalos* – beautiful. The first reason for this name was because he was inspired to invent photography by the love of, and search for beauty, and the second laid in the fact that photographic images reproduced from paper negatives possessed exceptional aesthetic qualities.

The fourth inventor was Hippolyte Bayard (1801–1887)⁹, a French civil servant working in the Ministry of Finances, and an active member of the Parisian bohemia. Obsessed with winning success and recognition equal to those enjoyed by Daguerre, in January 1839 Bayard made his first experiments at receiving the photographic picture of the nature. Soon, he received a positive image on photosensitive paper, the so-called direct positive print. The themes of his early works were still lifes and self-portraits – the earliest in the history of photography. Everyone of four inventors followed different motives urging them to conduct research and laborious attempts at “taming light”. All succeeded and created – by means of his own, original technique – a permanent pho-

8 Talbot described works produced without the photographic camera as photogenic drawings.

9 Michel Poivert, *Hippolyte Bayard*, Paris 2001.

wanie i poszukiwanie piękna doprowadziło go do wynalezienia fotografii, po drugie – obrazy fotograficzne kopiowane z papierowych negatywów wyróżniały się wyjątkowymi walorami estetycznymi.

Czwartym z wynalazców był Hippolyte Bayard (1801-1887)⁹, francuski urzędnik Ministerstwa Finansów, aktywny uczestnik życia paryskiej bohemy. Bayard, owładnięty myślą o sukcesie i uznaniu podobnym do tego, które stało się udziałem Daguerre'a, podjął w styczniu 1839 roku własne eksperymenty zmierzające do uzyskania fotograficznego obrazu natury. Wkrótce otrzymał na światłoczułym papierze obraz pozytywowy, tzw. pozytyw bezpośredni. Tematem jego pierwszych prac były martwe natury oraz autoportrety – najwcześniejsze w dziejach fotografii.

Każdego z czterech wynalazców do wysiłku badawczego i mozolnych prób „ujarzmienia światła” skłoniły odmienne motywy. Wszyscy odnieśli sukces, doprowadzając do stworzenia – własną oryginalną techniką – trwałego fotograficznego obrazu natury, kolejno w latach: 1827 – Niépce, 1835 – Daguerre i Talbot oraz 1839 – Bayard. Dlaczego zatem za symboliczną datę początku historii fotografii przyjęto właśnie rok 1839? Dlaczego

9 Michel Poivert, *Hippolyte Bayard*, Paris 2001.

tographic image of Nature: Niépce in 1827, Daguerre and Talbot in 1835, and Bayard in 1839. Why is then the year 1839 considered the symbolic date of the beginnings of photography? Why was Daguerre proclaimed the inventor of photography, and why was his technique, universally applied only to the end of the 1850s, acknowledged to be the most perfect?

A relevant contribution to the establishment of such an opinion was made by Dominique François Jean Arago (1786-1853), outstanding physicist, member of the French Academy of Sciences, and deputy to the French Parliament. In 1839 Arago carried out a worldwide campaign in favour of the daguerreotype process, which he envisaged primarily as “a manner of reproduction, useful for science, the fine arts, and archaeology”.¹⁰ Arago, who was, on the one hand, a student of light phenomena and, on the other hand, a political activist, became rapidly aware of the fact that the daguerreotype was an extremely practical invention. He understood that its dissemination would have far-reaching consequences, such as the development of industry, the emergence of new professions,

10 Anne McCauley, *Arago, l'invention de la photographie et le politique*, “Études Photographiques” 1997, no. 2.

na wynalazcę fotografii został wypromowany Daguerre, a jego technikę, powszechnie stosowaną tylko do końca lat pięćdziesiątych XIX wieku, uznano wówczas za najdoskonalszą?

Do ugruntowania takiej opinii przyczynił się Dominique François Jean Arago (1786–1853), wybitny fizyk, członek Francuskiej Akademii Nauk oraz deputowany do parlamentu Francji. W 1839 roku przeprowadził światową kampanię reklamową na rzecz dagerotypii, którą rozumiał przede wszystkim jako „sposób reprodukowania, użyteczny dla nauki, sztuk pięknych i archeologii”¹⁰. Arago, z jednej strony badacz zjawisk świetlnych, z drugiej zaś działacz polityczny, zorientował się szybko, że dagerotyp to odkrycie niezwykle praktyczne. Pojmował, że jego rozpowszechnienie będzie miało daleko idące następstwa, takie jak rozwój przemysłu, powstanie nowych profesji oraz wzrost zatrudnienia, czego potrzebowała pogrążona w kryzysie ekonomicznym Europa. Od 7 stycznia do 19 sierpnia 1839 roku systematycznie prezentował wynalazek na łamach prasy. Na rzecz odkrycia Daguerre’a potrafił zaangażować najwyższe autorytety w państwie, współpracował z elitami intelektualnymi

10 Anne McCauley, *Arago, l'invention de la photographie et le politique*, „Études Photographiques” 1997, nr 2.

and a rise in employment, all very much required by Europe undergoing an economic crisis. From 7 January to 19 August 1839 Arago systematically displayed the invention in the press. He was capable of involving the highest authorities in the country in support for Daguerre's invention, and collaborated with the intellectual elites at home and abroad. Furthermore, Arago guaranteed the cooperation of the French Academy of Fine Arts and the journalists, appreciating their significance for an effective promotion of photography. In a word, he consistently and successfully strove towards a culmination, namely, a presentation of the daguerreotype at a joint session held by the Academy of Sciences and the Academy of Fine Arts on 19 August 1839. The outcome of presenting the world with the new invention was a universal acknowledgment of daguerreotype as the first photographic technique. Daguerre was proclaimed the inventor of photography, and France was considered the cradle of one of the most important inventions in the history of mankind. Photography created the beginning of a visual civilisation, within whose range the perception of the external world could no longer take place without its reproduction.

swego kraju i zagranicy. Zapewnił też sobie współdziałanie francuskiej Akademii Sztuk Pięknych oraz środowiska dziennikarskiego, doceniając jego znaczenie dla skutecznej promocji fotografii. Słowem, Arago konsekwentnie prowadził do kulminacyjnego wydarzenia, jakim była prezentacja dagerotypu na wspólnym posiedzeniu Akademii Nauk i Akademii Sztuk Pięknych w dniu 19 sierpnia 1839 roku. Skutkiem podarowania światu nowego wynalazku stało się powszechne uznanie dagerotypii za pierwszą technikę fotograficzną, Daguerre'a okrzyknięto wynalazcą fotografii, Francję zaś zaczęto uważać za kolebkę jednego z najważniejszych odkryć w dziejach ludzkości. Fotografia dała bowiem początek cywilizacji wizualnej, w ramach której percepcja świata zewnętrznego nie może się już obyć bez jego reprodukcji.

Rok 1839, w którym prowadzono kampanię na rzecz dagerotypii, został zatem uznany za początek historii nowego medium. Przewidziane przez Arago praktyczne znaczenie dagerotypu szybko się potwierdziło, a rozpowszechnienie wynalazku rzeczywiście miało daleko idące następstwa, zarówno intelektualne, jak i te najbardziej wówczas upragnione – ekonomiczne. Rozpropagowanie nowego sposobu reprodukowania rzeczywistości stało się możliwe także dzięki wsparciu wybitnych naukowców

The year 1839, marking a campaign conducted for the sake of daguerreotypy, was recognised as the beginning of the history of a new medium. The practical significance of the daguerreotype foreseen by Arago was rapidly confirmed, and the dissemination of the invention did have far-reaching consequences, both intellectual and economic, the latter being the most desired at the time. A propagation of the new way of reproducing reality became possible also thanks to the support rendered by eminent scientists from all over the world. The authorities promoting the idea of photography included Sir John Frederick William Herschel (1792–1871), the British astronomer, the discoverer of sodium thiosulfate and its usefulness for the process of fixing the photographic image, the inventor of the cyanotype process, a supporter of the experiments performed by his countryman Talbot, but also a great admirer of the daguerreotype technique.¹¹ In Germany great interest in the invention was demonstrated by Heinrich Friedrich von Humboldt (1769–1859), the founder of modern geography and the author of a synthesis about the earth and the universe: *Cosmos: A Sketch of the Physical Description*

11 Larry J. Schaaf, *Out of the Shadow. Herschel, Talbot and the Invention of Photography*, London 1992.

z całego świata. Wśród autorytetów promujących ideę fotografii znalazł się Sir John Frederick William Herschel (1792–1871), brytyjski astronom, odkrywca tiosiarczanu sodowego i jego przydatności w procesie utrwalania fotograficznego obrazu, wynalazca techniki cyjanotypii, zwolennik eksperymentów swego rodaka Talbota, ale też wielki admirator dagerotypii¹¹. W Niemczech poważne zainteresowanie wynalazkiem przejawiał twórca podstaw nowożytnej geografii Alexander Heinrich Friedrich von Humboldt (1769–1859), autor syntetycznego dzieła o Ziemi i wszechświecie *Kosmos czyli rys fizyczny opisu świata*. W Stanach Zjednoczonych jednym z najgorętszych orędowników i propagatorów dagerotypii był Samuel Finley Breese Morse (1791–1872), naukowiec i wynalazca, znany jako konstruktor pierwszego telegrafu elektromagnetycznego, a przede wszystkim autor specjalnego kodu, zwanego alfabetem Morse’a, służącego do komunikacji na odległość. Mając tak poważnych protektorów, dagerotypia zrobiła szybką karierę na całym świecie.

Rozpowszechnienie się fotografii, zwłaszcza portretowej, podróżniczej oraz reprodukcji dzieł sztuki, miało ogromne znaczenie dla tworzenia się silniejszych niż dotychczas więzi społecznych, kształtowania nowych sposobów postrzegania rzeczywistości czy też upowszechniania wiedzy. Z jednej strony przydatny okazał się fotograficzny dokument, z drugiej – możliwość zapisania na światłoczułym materiale zjawisk niedostrzegalnych gołym okiem, co miało wartość inspirującą tak dla nauki, jak i dla sztuki.

11 Larry J. Schaaf, *Out of the Shadow. Herschel, Talbot and the Invention of Photography*, London 1992.

of the Universe. In the United States one of the most ardent spokesmen and propagators of daguerreotypy was Samuel Finley Breese Morse (1791–1872), scholar and inventor, known as the constructor of the first electromagnetic telegraph, and, first and foremost, as the author of a special code known as the Morse alphabet for communication at a distance. With such powerful patrons, the daguerreotype rapidly made a worldwide career.

The dissemination of photography, especially portraits, travel photographs and reproductions of works of art, was of enormous significance for the creation of social bonds, stronger than the heretofore ones, as well as for shaping new ways of perceiving reality or the popularisation of knowledge. The photographic document proved to be of great

Dagerotyp, prezentowany jako narzędzie naukowego poznania, jednozący naukę i sztukę, stał się przedmiotem zainteresowania intelektualnej elity także na obszarach dawnej Rzeczypospolitej, która w XIX wieku nie widniała na mapie Europy. Jako pierwsi praktyczne próby wykonania dagerotypu podejmowali naukowcy pracujący na wyższych uczelniach¹². Dzięki akademickiej wiedzy potrafili skutecznie wykorzystać opublikowane instrukcje oraz receptury, a także skonstruować własne kamery fotograficzne.

Fotografia, wypromowana przez naukowo-artystyczne *milieu* Paryża, spotkała się z bardzo dobrą recepcją w podobnym środowisku w Warszawie. Stołeczna prasa podawała na bieżąco informacje o dagerotypie już od stycznia 1839 roku, powołując się na doniesienia dzienników francuskich i niemieckich. Jeden z opisów nowego wynalazku, zamieszczony

12 We Lwowie pierwsze dagerotypy wykonał jeszcze w 1839 r. Jan Gloisner, profesor fizyki na Uniwersytecie Lwowskim, a w Krakowie jesienią 1840 r. Stefan Ludwik Kuczyński (1811–1887), profesor fizyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Patrz: *Dawna fotografia lwowska 1839–1939*, red. Aleksander Żakowicz, Lwów 2004, s. 5–6, 12; Jerzy Kosiński, *Fotografia krakowska w latach 1840–1914*, Kraków 1978, s. 15, 180.

usefulness, while the possibility of recording on photosensitive material phenomena unnoticeable by the naked eye became an asset inspiring both science and art.

The daguerreotype, presented as a tool of scientific cognition unifying art and science, became the object of interest of the intellectual elite also in the lands of the former Commonwealth, which in the nineteenth century was absent on the maps of Europe. The first attempts at putting the daguerreotype to practical use were made by scientists working in schools of higher learning.¹² Due to their academic knowledge they were capable of making effective use of the published instructions as well as of constructing their own photographic cameras.

Photography, promoted by the scientific-artistic milieu of Paris, met with favourable reception also among a similar environment in Warsaw.

12 In Lwów the first daguerreotypes were created as early as in 1839 by Jan Gloisner, professor of physics at the University of Lwów, and in Kraków in the autumn of 1840 by Stefan Ludwik Kuczyński (1811–1887), professor of physics at the Jagiellonian University. See: *Dawna fotografia lwowska 1839–1939*, ed. Aleksander Żakowicz, Lwów 2004, pp. 5–6, 12; Jerzy Kosiński, *Fotografia krakowska w latach 1840–1914*, Kraków 1978, p. 15, 180.

w lipskim tygodniku „Pfenig-Magazin”, został przetłumaczony przez Antoniego Żyszkiewicza (1807-1856), adiunkta Gabinetu Zoologicznego. Tekst zatytułowany *Daguerrotyp albo malowidła Daguerra działaniem samego światła wykonane* ukazał się 9 lutego 1839 roku w „Magazynie Powszechnym”. Mówiono w nim o „bajeczności” wynalazku, który „pewna mgła tajemniczości okrywa”. Podkreślano możliwość „wykonywania wszelkich widoków, bez najmniejszej pracy i znajomości rysunku, owszem nawet bez przyłożenia ręki do obrazu; tak iż się zdaje, że tu chęć z wykonaniem za jedno uważane być mogą”¹³.

Z kolei w lipcu tego samego roku Maksymilian Strasz (1804-1885), absolwent Wydziału Sztuk Pięknych i Miernictwa Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, zapoznał czytelników „Wiadomości Handlowych i Przemysłowych” z fotograficzną metodą Talbota. Co ciekawe, wykształcony architekt i inżynier nie tylko opisał *Sposób przenoszenia przedmiotów na papier, za pomocą kamery obskury, przez wpływ samego światła*, lecz także zrobił własne kalotypie przy użyciu tej techniki. Złożone w redakcji gazety „dwie próbki tego doświadczenia” do dzisiaj nie dają spokoju historykom fotografii¹⁴. Pierwszych zdjęć, wykonanych przez Polaka mieszkającego wówczas w Kielcach, dotychczas nie odnaleziono. Strasz,

13 „Magazyn Powszechny” 1839, nr 6 z 9 lutego, s. 44.

14 „Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, nr 308 z 13 lipca, s. 1291.

In references to the French and German dailies, the local press provided current information about the daguerreotype already since January 1839. One description of the new invention, from the Leipzig weekly “Pfenig-Magazin”, was translated by Antoni Żyszkiewicz (1807-1856), assistant professor at the Zoological Cabinet. His text entitled *Daguerrotyp albo malowidła Daguerra działaniem samego światła wykonane* was published on 9 February 1839 in „Magazyn Powszechny”. It said about the “magic” of the invention “shrouded by a mist of mystery” and emphasized possibility of “producing all sorts of views without the least effort and knowledge of draughtsmanship, and even without actually placing the hand onto the image; apparently, in this case, will and execution can be regarded as one”¹³.

In July of the same year Maksymilian Strasz (1804-1885), graduate from the Faculty of Fine Arts and Surveying at the Royal Univer-

13 “Magazyn Powszechny” 1839, no. 6: 9 February, p. 44.

zafascynowany nowinami na temat fotografii, podał czytelnikom w październiku 1839 roku także *Opis szczegółowy sposobu wyrabiania dagerotypów*¹⁵. Temat ten kontynuował miesiąc później, prezentując *Uwagi nad przedstawieniem przedmiotów w dagerotypie*¹⁶. W ten sposób stał się pierwszym Polakiem, który upowszechniał informacje o dwóch odmiennych technikach fotograficznych: kalotypii Talbota i dagerotypii Daguerre'a, a także pierwszym polskim kalotypistą¹⁷.

Za pierwszego polskiego dagerotypistę uznaje się Andrzeja Radwańskiego (1800-1860), który ukończył Wydział Filozoficzny Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, a po zamknięciu uczelni wykładał fizykę w szkołach średnich. W dniu 20 października 1839 roku zaprezentował własny dagerotyp na wystawie w gmachu Towarzystwa Dobroczynności przy Krakowskim Przedmieściu. Miała tam miejsce pierwsza w Królestwie Polskim prezentacja francuskiego wynalazku. Radwański sfo-

15 „Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, nr 336 z 19 października, s. 1403-1405.

16 „Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, nr 347 z 27 listopada, s. 1447-1448.

17 W 1857 roku Strasz wydał rodzaj podręcznika zatytułowanego *Fotografia czyli zbiór środków używanych do zdejmowania obrazów za pomocą światła na papierze lub na szkło, ułożony do praktycznego zastosowania, według dzieł h. de la Sor i Texier, le Graya i Brebissona przez M.[aksymiliana] S.[trasza]. „Rozprawka” ta została skrytykowana przez anonimowego autora w tygodniku „Przyroda i Przemysł” 1857, nr 41, s. 327-328. W XX wieku Maksymilian Strasz byłby uznawany za „ojca polskiej fotografii”. Ogólnopolski Komitet Organizacyjny Obchodów 150-lecia Fotografii umieścił jego podobiznę (*nota bene* wymagowaną) na jubileuszowym medalu.*

sity of Warsaw, acquainted the readers of “Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” magazine with the photographic method of Talbot. Interestingly, this educated architect and engineer not only described *Sposób przenoszenia przedmiotów na papier, za pomocą kamery obskury, przez wpływ samego światła*, but also used this technique to prepare his own calotypes. “Two samples of this experiment” that were submitted in the editorial office of the magazine, have been constantly intriguing the historians of photography.¹⁴ These first photographs taken by Strasz, who lived in Kielce then, have not been found so far. In October 1939 Strasz, fascinated with the news about the photography, gave his readers also *Opis szczegółowy sposobu wyrabiania dagerotypów*.¹⁵ This subject he

14 “Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, no. 308: 13 July, p. 1291.

15 “Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, no. 336: 19 October, pp. 1403-1405.

grałował świątynię Wizytek przy Krakowskim Przedmieściu, za czasów Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego pełniącą funkcję kościoła akademickiego. Z opisu fotografii zamieszczonego w gazetach codziennych wynikało, że sylweta kościoła była widoczna w głębi planu. W kadrze znalazły się także sąsiadujące z nim gmachy, między innymi „jeden z pawilonów pałacu Kazimirowskiego, w którym odbywają się publiczne szkół popisy”¹⁸. Wymieniony pawilon to zapewne uniwersytecki Gmach Audytoryjny. Drugi dagerotyp Radwańskiego, który ukazywał Pałac Kazimierzowski, wzbogacił ekspozycję tydzień później. Prawdopodobnie sfotografowana została fasada pałacu, o czym zaświadcza, tak jak w przypadku pierwszego dagerotypu, tylko notatka prasowa następującej treści: „Obraz przedstawia widok pałacu Kazimirowskiego, zdjęty w dzień pochmurny i dżdżysty. Pomimo to w gmachu tym odpiętnowały się bardzo wyraźnie filary, drzwi, okna itp. Kłoby drzew iak zazwyczaj odbiły się niewydatnie. Tło z którego występuje widok, wpada w kolor biały kości słoniowej i tem właśnie odróżnia się od tła zagranicznych tego rodzaju obrazów”¹⁹.

18 „Kurier Warszawski” 1839, nr 280, s. 1349.

19 „Kurier Warszawski” 1839, nr 286, s. 1377.

continued a month later, presenting *Uwagi nad przedstawieniem przedmiotów w dagerotypie*.¹⁶ In this way he became the first Pole who popularised the knowledge about two different techniques of photography: the calotype method of Talbot and the daguerreotype of Daguerre, as well as the first Polish calotypist.¹⁷

As the first Polish daguerrotypist is regarded Andrzej Radwański (1800–1860), a graduate of the Philosophical Faculty at the Royal University of Warsaw and after its closure a secondary school physics teacher. On 20 October 1839 Radwański displayed his daguerreotype at an exhibition held in the building of the Charity Society in Krakowskie Przedmieście

16 “Wiadomości Handlowe i Przemysłowe” 1839, no. 347: 27 November, pp. 1447–1448.

17 In 1857 Strasz issued a kind of manual entitled *Fotografia czyli zbiór środków używanych do zdejmowania obrazów za pomocą światła na papierze lub na szkłe, ułożony do praktycznego zastosowania, podług dzieł h. de la Sor i Texier, le Graya i Brebissona przez M.[aksymiliana] S.[trasza]*. This “essay” was criticised by an anonymous author in the weekly “Przyroda i Przemysł” 1857, no. 41, pp. 327–328. In the twentieth century Maksymilian Strasz used to be regarded as “the father of Polish photography”. National Committee for the Celebration of the 150th Anniversary of Photography placed his face (an imagined one, *nota bene*) on the jubilee medal.

Dwa najstarsze polskie dagerotypy Andrzeja Radwańskiego, ukazujące czołowe zabytki architektury warszawskiej, nie zostały zreprodukowane i, według aktualnego stanu wiedzy, nie zachowały się do naszych czasów. Wielka szkoda, zwłaszcza jeśli chodzi o wizerunek kościoła Wizytek, gdyż dagerotyp utrwalił widok świątyni przed remontem, rozpoczętym w 1847 roku. Radwański wybrał dla swoich eksperymentów obiekty związane z dawnym Uniwersytetem Warszawskim, co mogło być spowodowane jego trwałym związkiem z Pałacem Kazimierzowskim: najpierw był w nim jako student, potem – pracownik Gabinetu Mineralogicznego, a po 1832 roku – jako nauczyciel fizyki. W pałacu, pozostającym stale w gestii „władzy edukacyjnej”, pomieszczono bowiem szkołę rządową. Radwański nie tylko sam fotografował, ale też skonstruował własną kamerę. Ponadto objaśnił technikę dagerotypii w publikacji z 1850 roku, zatytułowanej *O istotach nieważkich. Wiadomości z fizyki*. W przedmowie do książki napisał: „Tu także powziąć można wyobrażenie o owym dniu naszych cudzie to jest o dagierowaniu, czyli o utrwalaniu obrazów, przedstawianych

Street, the site of the first presentation of the French invention organised in the Kingdom of Poland. His photograph showed the Visitant church in Krakowskie Przedmieście Street, which at the time of the Royal University of Warsaw fulfilled the function of the academic church. The description of the photograph in the daily papers tells us that the church was seen in the background. The shot also included the adjoining buildings, including “one of the pavilions of the Kazimirowski Palace in which public schools hold their exhibit days”¹⁸, probably the Auditorium Building. A second daguerreotype by Radwański showing the Kazimierzowski Palace enhanced the exhibition a week later. In all likelihood, it depicted the Palace façade, an assumption testified, as in the case of the first work, only by a press note: “The picture presents a view of the Kazimirowski palace, taken on a cloudy and wet day. Nonetheless, the building features well-marked pillars doors, windows, etc. As usual, the clusters of trees are indistinct. The background of the view turns to ivory, and thus differs from the backdrop of foreign pictures of this sort”.¹⁹

The two oldest Polish daguerreotypes by Andrzej Radwański, both showing the leading monuments of Warsaw architecture, were not reproduced, and according to the current state of knowledge had not survived

18 “Kurier Warszawski” 1839, no. 280, p. 1349.

19 “Kurier Warszawski” 1839, no. 286, p. 1377.

od światła²⁰. Określanie fotografii wykonywanych techniką dagerotypii mianem cudu, bajki czy tajemnicy było wówczas powszechne na całym świecie, nawet wśród reprezentantów środowisk naukowych. Tak też, do końca lat pięćdziesiątych XIX wieku, przedstawiano tę kwestię w piśmiennictwie. Wcześniej od Radwańskiego, w 1842 roku, rozprawę *O dagerotypie* opublikował Józef Żochowski (1801-1851), również magister filozofii, wykształcony na Uniwersytecie Warszawskim²¹.

W latach czterdziestych XIX wieku dagerotyp związany z terenem Uniwersytetu zrobił także Karol Beyer (1818-1877), warszawski fotograf, działający zawodowo od początku 1845 roku. „Widok wzięty od Kazimierzowskiego pałacu na pałac Hr. Krasińskich, Hr. Uruskiego i na widzianną z poza nich górną część kościoła Ewangelickiego” jest znany tylko

20 Jest to część druga pracy *Treść nauki przyrodzenia, w sposobie dla każdego przystępnym wyłożyli magistrowie b. uniwersytetu warszawskiego nauczyciele nauk przyrodniczych w Szkołach Rządowych*, Warszawa 1850, s. 456-460.

21 Józef Żochowski, *Fizyka, t. II zawierający naukę o świetle, elektryczności, magnetyzmie i elektro-magnetyzmie, księga III Nauka o świetle czyli optyka, rozdz. XVIII O dagerotypie*, Warszawa 1842, s. 82-91.

to our times. Their loss is a great pity, especially as regards the Visitant church, since the daguerreotype captured a view prior to the repairs initiated in 1847. The fact that Radwański selected for his experiments buildings associated with the University of Warsaw could have been caused by his ties with the Kazimierzowski Palace: he first entered it as a student, then as a worker of the Mineralogical Cabinet, and after 1832 – as a teacher of physics. The Palace, which remained permanently supervised by the “educational authorities”, was the seat of a government school. Radwański not only took photographs, but also constructed his own camera. Moreover, he explained the daguerreotype process in a publication issued in 1850, entitled *O istotach nieważkich. Wiadomości z fizyki*, in whose preface he declared: “Here one can learn about this miracle of our days, in other words, about the Daguerre technique, i.e. the fixing of images produced by light”.²⁰ At the time, the custom of describing photographs taken with the daguerreotype process as a miracle,

20 This is the second part of *Treść nauki przyrodzenia, w sposobie dla każdego przystępnym wyłożyli magistrowie b. uniwersytetu warszawskiego nauczyciele nauk przyrodniczych w Szkołach Rządowych*, Warszawa 1850, pp. 456-460.

ze współczesnego opisu w prasie²². Wśród dagerotypowych widoków stolicy, fotografowanych w 1841 roku przez litografa Maurycyego Scholtza, znalazł się jeszcze jeden obiekt należący do Uniwersytetu – gmach Obserwatorium Astronomicznego, usytuowanego na terenie uniwersyteckiego Ogródu Botanicznego w Alejach Ujazdowskich. Oryginał nie istnieje, ale znamy jego wygląd dzięki litografii rysowanej przez Scholtza na podstawie własnego zdjęcia. Jest to jedyny, o jakim wiadomo, fotograficzny wizerunek Obserwatorium, który utrwalił pierwotny kształt architektoniczny gmachu przed przebudową, rozpoczętą w 1870 roku [il. 1].

Obserwatorium Astronomiczne, wybudowane dla potrzeb Uniwersytetu, działało także po zamknięciu uczelni, a dyrektorem tej placówki badawczej pozostawał wykształcony na Uniwersytecie Warszawskim astronom Jan Baranowski (1800–1879). W jego asyście Karol Beyer w dniu 28 lipca 1851 roku dagerotypował przez teleskop Obserwatorium zaćmienia słońca. Co prawda nie odnaleziono dotychczas żadnego z dwunastu dagerotypów dokumentujących to zjawisko astronomiczne, ale fakt ich

22 Bolesław Podczaszyński, *Kronika sztuk i przemysłu*, „Gazeta Warszawska” 1853, nr 6, s. 4.

a fairy tale or a mystery was widespread across the world, even among the representatives of the scientific circles. This was the way in which the technique was depicted in literature to the end of the 1850s. In 1842 Józef Żochowski (1801–1851), another philosophy graduate at the University of Warsaw, issued a dissertation entitled *O dagerotypie* earlier than the Radwański publication.²¹

During the 1840s Karol Beyer (1818–1877), a Warsaw photographer professionally active since the beginning of 1845, created a daguerreotype of the University grounds. His *View of the palaces of the counts Krasiński and Uruski taken from the Kazimierzowski Palace and of the upper part of the Evangelical church of the Augsburg Confession seen behind them* is known only from a contemporary description in the press.²² A view of the capital, photographed in 1841 by the lithographer Maurycy Scholtz, contains yet another building belonging to the University – the Astronomical Observatory, situated in the Botanical Garden in Ujazdowskie

21 Józef Żochowski, *Fizyka, t. II zawierający naukę o świetle, elektryczności, magnetyzmie i elektromagnetyzmie*, księga III *Nauka o świetle czyli optyka*, rozdz. XVIII *O dagerotypie*, Warszawa 1842, pp. 82–91.

22 Bolesław Podczaszyński, *Kronika sztuk i przemysłu*, „Gazeta Warszawska” 1853, no. 6, p. 4.

Ryc. 1. Maurycy Scholtz, Obserwatorium Astronomiczne w Warszawie, 1841, litografia według dagerotypu, MNW

Fig. 1. Maurycy Scholtz, Astronomical Observatory, 1841, lithograph after a daguerreotype, MNW

Avenue. The original has not been preserved, but its appearance is known thanks to a lithograph executed by Scholtz upon the basis of the photograph taken by him. This is, as far as we know, the only photograph of the Observatory that documents the original architectural form of the building prior to its redesigning, commenced in 1870 [fig. 1].

The Astronomical Observatory, built for the needs of the University, was used also after the school was closed; its head was the astronomer Jan Baranowski (1800–1879), a graduate of the University of Warsaw. On 28 July 1851, with his assistance, Karol Beyer created a daguerreotype of an eclipse of the sun seen through an Observatory telescope. True, none of the 12 daguerreotypes documenting this astronomical phenomenon has been discovered, but the very fact of their creation proves the early application of the new technique for scientific research.²³

23 Dorrit Hoffleit, *Some firsts in astronomical photography*, Cambridge Massachusetts, 1950.

powstania jest dowodem na wczesne zastosowanie nowej techniki w badaniach naukowych²³. W wydarzeniu tym raczej nie mógł uczestniczyć Adam Prażmowski (1821–1885), zatrudniony w Obserwatorium jako adiunkt, w owym czasie odbywał bowiem podróż po Niemczech i Francji. Warto jednak przypomnieć, że ten wybitny astronom, uchodzący za pioniera rodzimej astrofizyki, został wymieniony wśród pierwszych polskich dagerotypistów²⁴. Dotychczas jednak nie zidentyfikowano żadnej z jego fotografii [il. 2].

Do grona pracowników nauki praktycznie zainteresowanych dagerotypią należał także malarz pejzaży miejskich Marcin Zaleski (1796–1877),

²³ Dorrit Hoffleit, *Some firsts in astronomical photography*, Cambridge Massachusetts, 1950.

²⁴ Adam Wiślicki, *Fotografia w Warszawie*, „Tygodnik Ilustrowany” 1863, nr 209 z 26 września, s. 377–379.

Ryc. 2.

Karol Beyer, Teodor Chrząński,
Portret humorystyczny
Adama Prażmowskiego,
adiunkta w Obserwatorium
Astronomicznym, ok. 1852,
odbitka na papierze solnym
kolorowana akwarelą, MNW

Fig. 2.

Karol Beyer, Teodor Chrząński,
Humorous portrait of Adam
Prażmowski, assistant
at the Astronomical Observatory,
about 1852, copy on salted paper
coloured with water paint, MNW

od 1844 roku profesor malarstwa w Szkole Sztuk Pięknych. Zaleski wykonywał dagerotypy już od 1840 roku, aby wykorzystywać je następnie przy komponowaniu obrazów. Już w lipcu 1840 roku „Kurier Warszawski” przedstawiał malarza jako artystę „używającego Daguerra dla zbierania widoków” i kierował do niego, jako znawcy problemu, pytanie o możliwość zastosowania nowej techniki „do zdejmowania portretów”²⁵. Niestety, również w przypadku Zaleskiego nie dysponujemy żadnym zachowanym dagerotypem. Analiza obrazów malarza, chętnie utrwalającego na płótnach architekturę, pozwala jednak przypuszczać, że mógł mieć w pracowni fotografie, przydatne przy komponowaniu wedyt i odtwarzaniu zabytkowych wnętrz. Można zatem uznać Zaleskiego za pierwszego polskiego artystę realizującego pogląd francuskiego malarza Paula Delaroche’a (1797–1856), który podczas promocji dagerotypu w Paryżu określił ten sposób dokumentowania rzeczywistości nie tylko jako użyteczny, ale wręcz niezbędny w warsztacie artysty, a to ze względu na doskonałą wierność rejestrowanego obrazu.

25 „Kurier Warszawski” 1840, nr 195 z 26 lipca, s. 937.

Adam Prażmowski (1821–1885), employed at the Observatory as an assistant professor, was unable to participate in this event since at the time he was travelling across France and Germany. It is worth recalling, however, that this outstanding astronomer, regarded as the pioneer of Polish astrophysics, was listed among the first Polish daguerreotypists.²⁴ Up to now, not a single of his photographs has been identified [fig. 2].

Scientists interested in the practical application of the daguerreotype process included Marcin Zaleski (1796–1877), an author of townscapes, since 1844 a professor of painting at the School of Fine Arts. Zaleski created daguerreotypes in as early as 1840, and subsequently used them for composing paintings. Already in July 1840 “Kurier Warszawski” presented the artist as a painter “using Daguerre for collecting views”, and addressed to him, in his capacity as an expert, a question about the possibility of applying the new technique for “taking portraits”.²⁵ Unfortunately, also in Zaleski’s case we do not have at our disposal a single

24 Adam Wiślicki, *Fotografia w Warszawie*, “Tygodnik Ilustrowany” 1863, no. 209: 26 September, pp. 377–379.

25 “Kurier Warszawski” 1840, no. 195: 26 July, p. 937.

Rozwój i ekspansja fotografii wiązały się przede wszystkim z powszechnym zapotrzebowaniem na portret, wynikającym z tradycji, ale też wspartym modą, kreowaną w połowie XIX wieku w ramach kultury mieszczańskiej, określanej pojęciem *biedermeier*. Charakterystyczny dla niej kult domu i rodziny zaowocował szczególnym upodobaniem do kolekcjonowania wizerunków osób bliskich. Dzięki dagerotypii coraz szersze kręgi społeczne mogły cieszyć się ich podobiznami, mniej kosztownymi niż obrazy czy miniatury. Liczną klientelę dagerotypowych atelier w latach czterdziestych XIX wieku stanowiła inteligencja, wśród której nie brakowało byłych profesorów i studentów Uniwersytetu. W Warszawie już od 1842 roku można było fotografować się w dwóch plenerowych *ateliers* – u Maurycego Scholtza w ogrodzie pałacu Radziwiłłów przy Krakowskim Przedmieściu oraz u Antonina Wysockiego (1796–1877) w ogrodzie pałacu Dückerta przy ulicy Długiej²⁶. Niestety, skromna liczba zachowanych na terytorium Polski dagerotypów pozwala na przywołanie nielicznych zabytków. Dla przykładu: przed rokiem 1852 w pracowni Karola Beyera powstał na srebrnej płycie portret Adriana Krzyżanowskiego (1788–1852),

26 Wanda Mossakowska, *Antonin Wysocki – warszawsko-krakowski dagerotypista portretowy*, „Kronika Warszawy” 1988, nr 1, s. 115–122.

preserved daguerreotype. An analysis of his canvases, which frequently depicted architecture, entitles us to assume that his studio could have contained photographs useful for composing vedute and the recreation of historical interiors. Hence, Zaleski may be considered the first Polish artist to have implemented the opinion voiced by the French painter Paul Delaroche (1797–1856), who during a promotion of the daguerreotype in Paris described this manner of documenting reality not only as useful but as outright indispensable in an artist's studio due to the excellent faithfulness of the registered image.

The development and expansion of photography were connected primarily with the universal need for portraits, stemming from tradition but also supported by a fashion created in the mid-nineteenth century as part of bourgeois culture, and defined with the concept of *biedermeier*. The characteristic cult of the home and the family yielded a particular predilection for collecting the images of those near and dear. Daguerreotype enabled increasingly wide social circles to enjoy portraits less costly than paintings or miniatures. In the 1840s numerous members of the intelligentsia, including University professors and students, were the clients of the

wcześniej profesora matematyki na Królewskim Uniwersytecie Warszawskim²⁷ [il. 3, 4]; około 1848 roku u jednego z warszawskich dagerotypistów sfotografował się z małżonką Tytus Chałubiński (1820–1889), piastujący podówczas stanowisko naczelnego lekarza Szpitala Ewangelickiego²⁸, a w późniejszych latach wykładowca w Akademii Medyko-Chirurgicznej [il. 5].

Wizerunki absolwentów pierwszego Uniwersytetu oraz wykładowców późniejszej Szkoły Głównej można też odszukać wśród dagerotypów wykonanych poza Polską. W Paryżu, w 1846 roku, powstał w tej technice jeden z kilku, niezachowanych do dzisiaj, portretów Fryderyka Chopina (1810–1849), który uczęszczał na uniwersyteckie wykłady w okresie nauki

27 Wizerunek A. Krzyżanowskiego jest nieczytelny ze względu na zły stan zachowania dagerotypu. Patrz: Wanda Mossakowska, *Dagerotypy polskie i polonica w zbiorach krajowych*, „Dagerotyp” 2001, nr 7, s. 1–28.

28 Wanda Mossakowska, *Dagerotypy w zbiorach polskich. Katalog*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Lódź 1989.

Ryc. 3.

Karol Beyer, Portret
Adriana
Krzyżanowskiego,
przed 1852, dagerotyp
[zniszczony], Muzeum
w Piotrkowie
Trybunalskim

Fig. 3.

Karol Beyer, Portrait
of Adrian Krzyżanowski,
prior to 1852,
daguerreotype
[destroyed], Museum
in Piotrków Trybunalski

Ryc. 4.

Verso oprawy dagerotypu,
Muzeum w Piotrkowie
Trybunalskim

Fig. 4.

Verso page
of the daguerreotype
frame, Museum
in Piotrków Trybunalski

daguerreotype studios in Warsaw, where it was possible to have one's photograph taken in two open air *ateliers* – the Maurycy Schultz studio in the garden of the Radziwiłł Palace in Krakowskie Przedmieście Street, and the Antonin Wysocki (1796–1877) atelier in the garden of the Dücker Palace in Długa Street.²⁶ Unfortunately, the modest number of daguerreotypes preserved on Polish territory makes it possible to cite equally scarce monuments. By way of example, prior to 1852, the Karol Beyer atelier produced a silver plate portrait of Adrian Krzyżanowski (1788–1852), earlier a professor of mathematics at the Royal University of Warsaw²⁷ [fig. 3, 4]; in about 1848 Tytus Chałubiński (1820–1889) and his wife had their portrait taken by one of the Warsaw daguerreotypists.

²⁶ Wanda Mossakowska, Antonin Wysocki – warszawsko-krakowski dagerotypista portretowy, "Kronika Warszawy" 1988, no. 1, pp. 115–122.

²⁷ The portrait of A. Krzyżanowski is indiscipherable due to the state of the preservation of the daguerreotype. See: Wanda Mossakowska, *Dagerotypy polskie i polonica w zbiorach krajowych*, "Dagerotyp" 2001, no. 7, pp. 1–28.

Ryc. 5.

Fotograf nieznanego autora, Portret
Tytusa Chałubińskiego
z żoną Antoniną
z Kozłowskich, ok. 1849,
daguerotyp, Muzeum
Tatrzańskie w Zakopanem

Fig. 5.

Unidentified author,
Portrait of Tytus
Chałubiński with his wife
Antonina, about 1849,
daguerreotype, Tatra
Museum in Zakopane

At the time, Chałubiński was the head doctor at the Evangelical Hospital²⁸; in subsequent years, he lectured at the Medical and Surgical Academy [fig. 5].

Portraits of the graduates of the first University and the lecturers of the later Main School can be also discovered among daguerreotypes created abroad. In 1846 this technique was used in Paris for one of the few extant portraits of Frederic Chopin (1810–1849), who attended lectures at the Main School of Music in 1826–1829²⁹. In turn, Włodzimierz Dybek (1824–1883), later a professor at the Medical and Surgical Academy, and then the Main School of Warsaw, was portrayed as a student with 16 friends from the University of Berlin in a daguerreotype group portrait from 1845 [fig. 6].

28 Wanda Mossakowska, *Daguerotypy w zbiorach polskich. Katalog*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź 1989.

29 Małgorzata Maria Grąbczewska, *Powstanie i historia daguerotypowych wizerunków Fryderyka Chopina – nowe ustalenia*, „Muzyka” 2008, no. 3.

w Szkole Głównej Muzyki w latach 1826–1829²⁹. Z kolei Włodzimierz Dybek (1824–1883), który został profesorem Akademii Medyko-Chirurgicznej, a następnie Szkoły Głównej Warszawskiej, jeszcze jako student został uwieczniony w 1845 roku na dagerotypowym portrecie zbiorowym wraz z szesnastoma kolegami z uniwersytetu w Berlinie [il. 6].

Dagerotypy wykonywano jeszcze w latach pięćdziesiątych XIX wieku, ale od 1851 roku stopniowo zyskiwała zwolenników nowa technika negatywowo-pozytywowa, pozwalająca na otrzymanie ze szklanego negatywu dowolnej ilości odbitek na papierze. Do najwcześniejszych portretów, odbijanych na papierach solnych przed 1855 rokiem, należą przypisywane Karolowi Beyerowi: plenerowy portret grupy artystów związanych ze Szkołą Sztuk Pięknych, portret humorystyczny wspomnianego wyżej

29 Małgorzata Maria Grąbczewska, *Powstanie i historia dagerotypowych wizerunków Fryderyka Chopina – nowe ustalenia*, „Muzyka” 2008, nr 3.

Ryc. 6. Fotograf nieznany [Berlin], Portret grupy polskich studentów w Berlinie, m.in. z Włodzimierzem Dybkiem, 1845, dagerotyp, MNW

Fig. 6. Unidentified author [Berlin], Portrait of a group of Polish students with Włodzimierz Dybek in Berlin, 1845, daguerreotype, MNW

astronoma Adama Prażmowskiego czy wizerunek Kazimierza Stronczyńskiego (1809–1896), absolwenta Uniwersytetu w Warszawie, naukowca i jednego z oficjalnych gości na uroczystej inauguracji Szkoły Głównej [il. 7].

{ Album s. 88–91 }

Najstarsza z odbitych na papierze fotografii Pałacu Kazimierzowskiego, widocznego na dalekim planie, pochodzi z panoramicznego widoku Warszawy, zdjętego z latarni kościoła ewangelicko-augsburskiego w 1858 roku³⁰. Autorstwo tej panoramy przypisuje się Karolowi Beyerowi, który przed 1859 rokiem sfotografował też Pałac Staszica – siedzibę Akademii Medyko-Chirurgicznej. W bogatym zespole zachowanych pozytywów z drugiej połowy XIX wieku wyróżniają się panoramiczne widoki z 1862 i 1865 roku, ujmowane z wieży kościoła św. Krzyża w kierunku terenu sąsiadującego z Pałacem Kazimierzowskim. Brakuje natomiast wczesnych zdjęć, ukazujących gmachy Audytorijny i Pomuzealny oraz Gabinet Mineralogiczny. Powyższa uwaga dotyczy także dekoracji rzeźbiarskiej uniwersyteckich budynków oraz ich wnętrz. Podobny niedosyt budzi fotograficzna iko-

{ Album s. 92–95 }

{ Album s. 164–167,
172–177, 190–193 }

30 Wanda Mossakowska, *Zdjęcia do najstarszej fotograficznej panoramy Warszawy z 1858 roku*, „Dagerotyp” 2007, nr 16, s. 25–65 oraz ilustrowana wkładka.

Daguerreotypes were still created in the 1850s, but from 1851 a new negative-positive technique, making it possible to obtain any number of prints on paper from a glass negative, was gradually winning a growing group of adherents. The earliest portraits, copied on salt paper prior to 1855, include those attributed to Karol Beyer: a plein air portrait of a group of artists connected with the School of Fine Arts, a satirical portrait of the above-mentioned astronomer Adam Prażmowski or a likeness of Kazimierz Stronczyński (1809–1896), a graduate of the University of Warsaw, lecturer, and one of the official guests at the ceremonial inauguration of the Main School [fig. 7].

{ Album p. 88–91 }

The oldest photograph, copied on paper, of the Kazimierzowski Palace, seen in the background, comes from a panorama of Warsaw, taken from a lantern of the Evangelical church of the Augsburg confession in 1858.³⁰ This panorama is attributed to Karol Beyer who before 1859 took also a picture of the Staszic Palace – the seat of the Medical and Surgical Academy. The vast collection of preserved positives from the second half of the nineteenth century includes distinctive panoramas from 1862 and

{ Album p. 92–95 }

30 Wanda Mossakowska, *Zdjęcia do najstarszej fotograficznej panoramy Warszawy z 1858 roku*, „Dagerotyp” 2007, no. 16, pp. 25–65 and illustrated insert.

Ryc. 7.

Karol Beyer, portret
Kazimierza
Stronczyńskiego, który
jako dyrektor kancelarii
Komisji Oświaty Rady
Stanu uczestniczył
w uroczystości inauguracji
Szkoły Głównej, ok. 1855,
odbitka na papierze solnym,
MNW

Fig. 7.

Karol Beyer, Portrait
of Kazimierz Stronczyński,
who – as the head of the
chancery of the Education
Commission of the Council
of State – took part
in the inauguration of the
Main School, about 1855,
copy on salted paper,
MNW

{ Album p. 164-167,
172-177, 190-193 }

1865, taken from the tower of the church of the Holy Cross towards the grounds adjoining the Kazimierzowski Palace. On the other hand, there are no early photographs of the Auditorium Building, the Former Museum Building, and the Mineralogical Cabinet. The same holds true for the sculpted decorations of the University buildings and their interiors. A similar feeling of dissatisfaction is produced by the photographic iconography of the interiors of the library and the antiquities cabinet in the Kazimierzowski Palace as well as the zoological and physical cabinets, known exclusively from press woodcuts, drawings and illustrations [fig. 8]. The number of photographs of the Astronomical Observatory is small. The extensive list of missing early photographic sources for the history of the University buildings should be treated as a challenge for those researchers who would like to explore archival and museum resources at home and abroad, still unexamined from this particular angle.

{ Album p. 238-241,
250-251, 416-419 }

{ Album s. 238-241,
250-251, 416-419 }

nografia wnętrzbiblioteki i muzeum starożytności, znajdujących się w Pałacu Kazimierzowskim, a także gabinetów zoologicznego i fizycznego, znanych wyłącznie z drzeworytów prasowych, rysunków i rycin [il. 8]. Odnaleziono też niewiele fotografii Obserwatorium Astronomicznego. Obszerna lista braków wśród wczesnych źródeł fotograficznych do dziejów budynków uniwersyteckich powinna być traktowana jako wyzwanie dla badaczy, którzy zechcą dotrzeć do nierozpoznanych jeszcze pod tym kątem zasobów archiwalnych i muzealnych w kraju oraz za granicą.

Zakłady fotograficzne, powstające coraz liczniej w latach pięćdziesiątych XIX wieku, otwierano najchętniej w centrum miasta. Krakowskie Przedmieście było wówczas ulicą najbardziej reprezentacyjną, dlatego też tutaj – w sąsiedztwie Pałacu Kazimierzowskiego – ulokowało się aż jedenastu z blisko dwudziestu działających wtedy w Warszawie fotografów. Na początku lat sześćdziesiątych, kiedy liczba *ateliers* w mieście wzrosła trzykrotnie, na Krakowskim Przedmieściu także ich przybyło. Zakłady

Ryc. 8. L. Fryk, Wnętrze Biblioteki Głównej w pałacu Kazimierzowskim w Warszawie, drzeworyt według rysunku Franciszka Tegazzo, „Tygodnik Ilustrowany” 1865, nr 308, s. 77, MNW

Fig. 8. L. Fryk, Interior of the Main School Library in Kazimierzowski palace in Warsaw, woodcut after a drawing by Franciszek Tegazzo, “Tygodnik Ilustrowany” 1865, No. 308, p. 77, MNW

{ Album s. 106-109 }

fotograficzne znajdowały się w kamienicach: Księży Misjonarzy (Krakowskie Przedmieście 1), Józefa Grodzickiego (Krakowskie Przedmieście 7), Sióstr Wizytek u zbiegu z Karową (Krakowskie Przedmieście 40), w Hotelu Europejskim (Krakowskie Przedmieście 13), w pałacach Potockich (Krakowskie Przedmieście 15) oraz Tarnowskich (Krakowskie Przedmieście 42/44). W 1901 roku na miejscu tego ostatniego stanął hotel Bristol, w którym również mieściło się studio fotograficzne. Przy pobliskim Nowym Świecie atelier fotograficzne miało siedzibę w pałacu Andrzeja Zamoyskiego pod numerem 67/69, a dalej na południe, w kamienicy pod numerem 57, wynajmował lokal Konrad Brandel.

{ Album s. 274-275 }

Brandel, podobnie jak inny wybitny fotograf tamtych czasów – Aleksander Karoli (1838-1916)³¹, był abiturientem Gimnazjum Realnego. Przez wiele lat zajmował się fotografią medyczną oraz mikroskopową, stając się prekursorem tej dziedziny na ziemiach polskich. Nowatorskie podejście do wykorzystania fotografii przyniosło mu wyjątkowe wyróżnienie w postaci oficjalnego tytułu fotografa Uniwersytetu w Warszawie³².

31 Krystyna Lejko, *Przyczynek do dziejów fotografii warszawskiej przed I wojną światową – trzy pokolenia rodziny Karolich* [w:] *Symposium z historii fotografii polskiej*, Wrocław 1989, s. 20–31.

32 Danuta Jackiewicz, *Konrad Brandel (1838-1920), seria Fotografowie Warszawy | Photographers of Warsaw*, Warszawa 2015.

{ Album p. 106-109 }

Photographic studios, whose number grew in the 1850s, were opened usually in the town centre. Since Krakowskie Przedmieście Street was regarded as the grandest, the area around the Kazimierzowski Palace attracted as many as 11 out of a total of almost twenty photographers working at the time in Warsaw. In the early 1860s, when the number of the *ateliers* grew threefold, they multiplied also in Krakowskie Przedmieście Street. Photographic studios were situated in the houses of the Missionaries (1 Krakowskie Przedmieście Street), Józef Grodzicki (7 Krakowskie Przedmieście Street), and the Visitant nuns at the corner of Karowa Street (40 Krakowskie Przedmieście Street), the Europejski Hotel (13 Krakowskie Przedmieście Street), as well as the Potocki Palace (15 Przedmieście Street) and the Tarnowski Palace (42/44 Krakowskie Przedmieście Street). In 1901 the latter was replaced by the Bristol Hotel, which also contained a photographic studio. In nearby 67/69 Nowy Świat Street an atelier was located in the Andrzej Zamoyski Palace, and further to the south, Konrad Brandel (1838-1920) rented a studio in 57 Nowy Świat Street.

{ Album p. 274-275 }

Pośród absolwentów Akademii Medyko-Chirurgicznej zawód fotografa uprawiał na przykład Michał Trzebiecki (1830-1905). Personel pracowni fotograficznych, zatrudniających operatorów, pozerów, retuszerów i koloryzatorów, zasilali studenci oraz absolwenci Szkoły Sztuk Pięknych. Rysownik i grafik Michał Gajewski (1820-1854), rysownik Józef Kajetan Janowski, a także malarze Juliusz Kossak (1824-1899) i Mateusz Zarzecki (1825-1871) kolorowali pozytywy w zakładzie fotograficznym Karola Beyera. Władysław Heliodor Gumiński (1822-1898) i Władysław Bakałowicz (1833-1903) pracowali dla Karola Geislera, a Ludwik Mulert (1818-1875) dla Grzegorza Sachowicza (1819-1877). Atelierowe portrety fotograficzne wymagały malarzkiego wykończenia, gdyż przyzwyczajeni do miniatur klienci ciągle jeszcze przedkładali prace barwne nad utrzymane w tonacji ugrów i brązów odbitki fotograficzne. Podmalowywano także widoki miejskie, zdjęcia przeznaczone do wydawnictw naukowych oraz reprodukcje dzieł sztuki, aby bardziej przypominały oryginały [il. 9].

Lata sześćdziesiąte XIX wieku w fotografii charakteryzują się ekspansją małej odbitki typu *carte de visite*, która odegrała poważną rolę między innymi w przekazywaniu wiedzy o przeszłości narodowej i kultywowaniu pamięci wybitnych Polaków. Fotograficzne albumy rodzinne wypełniły się

{ Album s. 98-101,
118, 128-133,
148-149, 154-159 }

Brandel, like another outstanding photographer of that time - Aleksander Karoli (1838-1916)³¹ was a graduate of the Non-Classical Gymnasium. He was a pioneer of medical and microscopic photography on the territory of Poland, working for many years in this field. Innovative approach to photography brought him an exceptional honour i.e. the official title of the photographer of the University of Warsaw.³² Among the graduates of the Medical and Surgical Academy the profession of photographer was chosen for instance by Michał Trzebiecki (1830-1905). The staff of the photographic studios, which employed operators, posers, retouchers and colourists, was composed also of the students and graduates of the School of Fine Arts. The draughtsman and graphic artist Michał Gajewski (1820-1854), the draughtsman Józef Kajetan Janowski, and the painters Juliusz Kossak (1824-1899) and Mateusz Zarzecki (1825-1871) coloured positives in the Karol Beyer

31 Krystyna Lejko, *Przyczynek do dziejów fotografii warszawskiej przed I wojną światową - trzy pokolenia rodziny Karolich* [w:] *Symposium z historii fotografii polskiej*, Wrocław 1989, s. 20-31.

32 Danuta Jackiewicz, *Konrad Brandel (1838-1920), Fotografowie Warszawy | Photographers of Warsaw*, Warszawa 2015.

nie tylko familijnymi portretami, ale też reprodukcjami rycin i obrazów, ukazujących ważne postacie historyczne. Wśród rozpowszechnianych ilustracji nie brakowało scen z powstania listopadowego oraz wizerunków związanych z nim osób, co dawało okazję do przypominania w tym kontekście o dziejach Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Współczesność także obfitowała w dramatyczne wydarzenia, dokumentowane przez fotografów, a następnie propagowane za pośrednictwem zdjęć. Wiedzę o wypadkach lutowych 1861 roku w Warszawie, w których uczestniczyli studenci i profesorowie Akademii Medyko-Chirurgicznej oraz Szkoły Sztuk Pięknych, prasa zagraniczna uzyskała nie tylko z relacji dziennikarskich, ale też dzięki rysunkom i fotografiom. W Warszawie cenzura nie dopuściła do zamieszczenia w „Tygodniku Ilustrowanym” zdjęć z pogrzebu Pięciu Poległych, zabitych podczas manifestacji 27 lutego 1861 roku, ani też portretów uczestników Delegacji Miejskiej. Natomiast, w wyniku solidarnego kolportowania zdjęć we wszystkich zaborach, fotograficzne obrazy skutków tych wydarzeń stały się dokumentami znanymi powszechnie i wpływały na kształtowanie się patriotycznych postaw. Dowodziły między

studio. Władysław Heliodor Gumiński (1822–1898) and Władysław Bakałowicz (1833–1903) worked for Karol Geisler, and Ludwik Mulert (1818–1875) was employed by Grzegorz Sachowicz (1819–1877). Atelier portraits required a painterly finish, since the clients, accustomed to miniatures, still preferred coloured works to photographic copy prints maintained in shades of brown and ochre. Colour was added also to townscapes, photographs intended for scientific publications, and reproductions of works of art so that they would resemble the original [fig. 9].

In photography the 1860s are characteristic for the expansion of the small copy print of a *carte de visite* format, which played a significant role in, i.a. transmitting knowledge about the national past and the cultivation of memory about eminent Poles. Albums were filled not only with family portraits but also with reproductions of illustrations and paintings depicting famous historical figures. The popularized illustrations included scenes from the November Uprising and likenesses of persons associated with the upsurge, which provided an opportunity for recalling within this context the history of the University of Warsaw. Contemporaneity also brimmed with dramatic events documented by photographers, and then propagated via photographs. The foreign press received information about the events, which transpired in Warsaw in February 1861 and whose participants included the students and professors of the

{ Album p. 98–101,
118, 128–133,
148–149, 154–159 }

Ryc. 9. Karol Beyer, Widok Warszawy z latarni kościoła ewangelicko-augsburskiego w kierunku placu Saskiego, 1858, odbitka albuminowa kolorowana, MNW

Fig. 9. Karol Beyer, View from the lantern of the Evangelical church of the Augsburg Confession towards Saski Square, 1858, coloured albumen copy, MNW

Medical and Surgical Academy and the School of Fine Arts, not only from journalists' accounts but also from drawings and photographs. In Warsaw, censors prohibited the publication in "Tygodnik Ilustrowany" of the photographs of the Five Fallen, killed during the demonstrations of 27 February 1861, and the portraits of the members of the Municipal Delegation. Meanwhile, thanks to their distribution in all the partition areas the photographs of these events became universally known documents and moulded patriotic stands. They also testified to the political involvement of the students and the lecturers, a situation that soon repeated itself at the time of the January Uprising [fig. 10]. This fact influenced the very onset of the history of the Main School, opened in 1862. The closing of the School by the Russian authorities in 1869 comprised the last act

{ Album p. 118-121,
152-153, 158-159 }

{ Album s. 118-121,
132-133, 138-139 }

innymi politycznego zaangażowania młodzieży akademickiej oraz wykładów, co powtórzyło się niebawem w czasie Powstania Styczniowego [il. 10]. Rzutowało ono na dzieje otwartej w 1862 roku Szkoły Głównej już u progu jej działalności. Zamknięcie uczelni przez władze carskie w 1869 roku stanowiło ostatni akt rozprawiania się rosyjskiego zaborcy z inteligencją polską po klęsce Powstania Styczniowego.

Szkoła Główna, z którą wiązano – spełnione przecież – nadzieje na intelektualne odrodzenie polskiej młodzieży, wzbudzała ogromne zainteresowanie prasy codziennej oraz ilustrowanej. W licznych artykułach i komunikatach informowano na bieżąco o działalności Szkoły, zamieszczano drzeworyty z podobiznami kadry naukowej oraz wizerunkami gmachów. Większość rytowanych ilustracji powstawała na podstawie fotografii, o czym informo-

Ryc. 10.

Fotograf nieznan, Portret Jana Kantego Wołowskiego, absolwenta Królewskiego UW, pierwszego dziekana Wydziału Prawa i Administracji Szkoły Głównej, zesłanego za udział w powstaniu styczniowym w głąb Rosji, gdzie zmarł, 1861, odbitka na papierze albuminowym, MNW

Fig. 10.

Unidentified author, Portrait of Jan Kanty Wołowski, a graduate of the Royal University of Warsaw, first dean of the Faculty of Law and Administration of the Main School, exiled for participating in the January Uprising to Russia, where he died, 1861, copy on albumen paper, MNW

wano w podpisach³³. Tworzono również popularne *tableaux* – kompozycje z wielu portretów, prezentujące wszystkich profesorów lub cały rocznik studentów bądź absolwentów danego wydziału. W gazetach codziennych nie brakowało też anonsov o dostępnych dla szerokiej publiczności wizerunkach wykładowców Szkoły Sztuk Pięknych czy Szkoły Głównej, które sprzedawano w księgarniach i zakładach fotograficznych. Oto niektóre z nich:

„W tych dniach na wystawie zakładu fotograficznego P. Trzebieckiego przy ulicy Rymarskiej, umieszczone zostały nowe fotografie, a między innymi i fotografia P. Kaniewskiego Dyrektora Szkoły Sztuk Pięknych, siedzącego przed znanym obrazem jego pędzla przedstawiającym spotkanie Ojca Śgo w okolicach Rzymu z rodziną Rektora Szkoły Głównej Mianowskiego”³⁴,

33 Bezpośrednią reprodukcję obrazu fotograficznego umożliwił dopiero wynalazek autotypii. Zastosowano go po raz pierwszy 10 marca 1877 r. we francuskim „Le Monde Illustré”, ale do powszechnego użytku wszedł w latach osiemdziesiątych XIX w., Pierre Albert, Gilles Feyel, *Photography and the Media. Changes in Illustrated Press*, [w:] *A New History of Photography*, red. Michel Frizot, Köln 1998, s. 361–362.

34 „Kurier Warszawski” 1866, nr 77 z 5 kwietnia, s. 414.

in the accounts settled by the Russian partitioner with the Polish intelligentsia after the fall of the January Uprising.

The daily and illustrated press proved to be enormously interested in the Main School, with which hopes, ultimately fulfilled, were attached for the intellectual renaissance of the Polish youth. Numerous articles and communiqués informed about the School’s activity and published woodcuts showed likenesses of the scientific staff and the School buildings. The majority of the engraved illustrations were executed upon the base of photographs, and pertinent information was included in the accompanying notes.³³ Popular *tableaux* – compositions made out of numerous portraits – presented all the professors or the whole year of the students or graduates of a given faculty. The dailies also advertised portraits of the lecturers of the Main School or the School of Fine Arts, available to the wider public and sold in bookstores or studios:

33 The direct reproduction of the photographic image was made possible by the discovery of autotypy, applied for the first time on 10 March 1877 in the French “Le Monde Illustré”, but used on a universal scale during the 1880s, Pierre Albert, Gilles Feyel, *Photography and the Media. Changes in Illustrated Press*, [in:] *A New History of Photography*, ed. Michel Frizot, Köln 1998, pp. 361–362.

„W szafie zakładu fotograficznego P. Trzebieckiego obok hotelu Europejskiego, pomieszczonym został w tych dniach portret Doktora Korzeniowskiego [Hipolit Korzeniowski z Wydziału Lekarskiego] aparatem megaskop zwanym wykonany”³⁵.

O dużych nakładach fotografii portretowych polskich naukowców świadczy zachowanie się do dziś sporej liczby odbitek, zarówno pojedynczych, jak i umieszczonych w albumach. Podtrzymaniu pamięci o Królewskim Uniwersytecie Warszawskim służyły z kolei fotograficzne reprodukcje rysunków lub obrazów z podobiznami jego dawnych profesorów, oferowane klientom: „Dowiedziawszy się, że wizerunek fotograficzny ś.p. Franciszka Armińskiego, pierwszego Dyrektora i założyciela Obserwatorium Astronomicznego w Warszawie, wykonany został zeszłego roku w pracowni fotograficznej Pana Sachowicza życzyć by należało, aby zakład ten w większej ilości, w zwykłych kartkach wizytowych, rozprzestrzenił wizerunek tego zasłużonego męża”³⁶.

35 „Kurier Warszawski” 1866, nr 233, s. 1366.

36 „Kurier Warszawski” 1866, nr 245 z 30 października, s. 1434.

“The shop window of the P. Trzebiecki studio in Rymarska Street features new photographs, including a portrait of P. Kaniewski, Director of the School of Fine Arts, sitting in front of his celebrated painting depicting a meeting in the vicinity of Rome between the Holy Father and the family of Rector Mianowski of the Main School”³⁴; “Any day now the P. Trzebiecki studio near the Europejski Hotel will feature a portrait of Doctor Korzeniowski [Hipolit Korzeniowski of the Medical Faculty], taken with a camera known as a megascope”³⁵.

The considerable production of portraits of Polish scientists is evidenced by the number of the preserved prints, both individual and arranged in albums. Memory about the Royal University of Warsaw was sustained by the photographic reproductions of drawings or paintings featuring the likenesses of its former professors, offered to clients:

“Having found out that a photographic portrait of Franciszk Armiński, of sacred memory, the first Director and founder of the Astronomical Observatory in Warsaw, had been executed last year in the studio of Mr. Sachowicz, we would now like the studio to distribute the likeness of this man of merit in a larger number of *cartes de visite*”³⁶.

34 “Kurier Warszawski” 1866, no. 77: 5 April, p. 414.

35 “Kurier Warszawski” 1866, no. 233, p. 1366.

36 “Kurier Warszawski” 1866, no. 245: 30 October, p. 1434.

Za czasów Szkoły Głównej gazety codzienne szczegółowo informowały o społecznej działalności wykładowców, między innymi o popularnonaukowych prelekcjach dla mieszkańców Warszawy. Takie wydarzenia bywały dokumentowane przez warszawskich fotografów, chociaż nie zawsze z sukcesem. Zdarzało się, że szklane płyty z negatywami tuż po zrobieniu zdjęć ulegały potłuczeniu i dokumentacja przepadała:

„Na ostatniej prelekcji prof. Pęczarskiego [Nikodem Pęczarski z Wydziału Matematyczno-Fizycznego] w Resursie Kupieckiej, właściciel zakładu fotograficznego P. Trzebiecki, zdejmował fotografie przy świetle magnetyzmem, tak osób przybyłych na wykład, jako też i estrady z prelegentem i asystującymi mu osobami, obie fotografie a szczególnie jedna, była bardzo dobra, ale przy wyjściu z Resursy, przez nieostrożność niosącego, odbicia te rozbiły się i tym sposobem pozbawieni zostaliśmy ciekawych fotografii”³⁷.

Po likwidacji Szkoły Głównej w 1869 roku i utworzeniu rosyjskiego uniwersytetu, na którym z rozmaitych powodów nadal studiowało wielu Polaków, sporo zmieniło się w sposobie prezentacji działalności wyższej uczelni warszawskiej na łamach prasy. Dziennikarze potrafili jednak wykorzystać aktualne wydarzenia dla przypomnienia, oczywiście między wierszami, o dawnej polskiej wyższej uczelni. Tak było w przypadku wielkiej manife-

37 „Kurier Warszawski” 1866, nr 56 z 10 marca, s. 300.

At the time of the Main School the daily papers informed in detail about the social activity of the lecturers, including the popular lectures given for the residents of Warsaw. Such events were documented by the local photographers, although not always successfully. Upon certain occasions glass plates with the negatives were broken immediately after the photographs were taken, and the documentation was irretrievably lost: “At the last lecture given by Prof. Pęczarski [Nikodem Pęczarski of the Mathematical-Physical Faculty] at the Merchant Club, P. Trzebiecki, the owner of a photographic studio, took photographs with magnesium light, both of the persons who attended the lecture and of the lecturer and the persons assisting him on stage; the two photographs, and one in particular, were excellent, but while leaving the Club they were broken due to the carelessness of the person carrying them, thus depriving us of interesting documents”³⁷.

37 “Kurier Warszawski” 1866, no. 56: 10 March, p. 300.

stacji, w jaką przerodził się pogrzeb profesora Wydziału Lekarskiego byłej Szkoły Głównej Polikarpa Girsztowta (1827–1877), który pozostał w szeregu kadry profesorskiej po zrusyfikowaniu uniwersytetu [il. 11]:

„Pogrzeb ś.p. profesora Girsztowta był wymownym dowodem, że społeczeństwo nasze umie cenić prawdziwą zasługę. Tłumy kilkunastotysięczne towarzyszyły skromnej trumnie, która zamknęła w sobie śmiertelne prochy człowieka czynu, pracy pożytecznej i głębokiej nauki. Młodzież szczególnie ze skwapliwością biegła uczcić pamięć mistrza i prawdziwego przyjaciela, który jej nie tylko ukazywał światło wiedzy, lecz umiał jej zapalać do nauki i pracy rozbudzać i własnym podsycać przykładem”³⁸.

38 „Tygodnik Ilustrowany” 1877, nr 100, s. 321.

Ryc. 11. Ludwik Kraków, *Wyprowadzenie zwłok ś.p. Girsztowta z kościoła świętego Krzyża na cmentarz powązkowski w dniu 17 listopada r.b., 1877*, chemigrafia według rysunku Władysława Szymanowskiego, „Tygodnik Ilustrowany” 1877, nr 100, s. 328–329, MNW

Fig. 11. Ludwik Kraków, *The removal of the body of Girsztowt from the church of the Holy Cross to the Powązki cemetery on 17 November of this year, 1877*, chemigraph after a drawing from nature by Władysław Szymanowski, „Tygodnik Ilustrowany” 1877, No. 100, p. 328–329, MNW

Do konduktu, prowadzonego przez młodzież uniwersytecką Krakowskim Przedmieściem, dołączyli mieszkańcy Warszawy, a o skali tego społecznego wydarzenia zaświadcza drzeworyt, zamieszczony na dwóch rozkładowych stronach „Tygodnika Ilustrowanego”. Także jubileusz pięćdziesięciolecia pracy dydaktycznej i literackiej profesora Józefa Kowalewskiego (1801–1878) dał okazję do wspomnienia o polskiej uczelni. Wybitny orientalista i badacz języka mongolskiego pracował bowiem jako dziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego Szkoły Głównej i zachował to stanowisko na rosyjskim uniwersytecie [il. 12].

Przemiany dotyczyły także pamiątkowych fotografii, tradycyjnie zamawianych przez każdy rocznik akademików z okazji ukończenia studiów. W latach 1862–1869, w czasach polskiej Szkoły Głównej, zdjęcia takie zawsze dedykowano „ukochanemu rektorowi” oraz profesorom. Podobizn rosyjskiego rektora na późniejszych pamiątkach dla kolegów nie umieszczano, ograniczając też grono profesorskie jedynie do pracujących nadal na uczelni polskich wykładowców. Najliczniej zachowały się fotograficzne *tableaux* Wydziału Prawa, który liczbą studentów zawsze górował nad pozostałymi. Ten rodzaj dokumentacji dziejów Uniwersytetu stanowi

{ Album s. 186–189,
218–221, 226–227 }

After the closure of the Main School in 1869 and the opening of the Russian University, which for assorted reasons was still attended by numerous Poles, the manner in which the press presented the activity of the Warsaw school of higher learning changed conspicuously. Nonetheless, the journalists were capable of making use of current events in order to recall, naturally between the lines, the former Polish academy. This was the case at the time of the great demonstration during the funeral of Professor Polikarp Girsztowt (1827–1877) of the Medical Faculty at the Main School, who stayed on as a member of the staff after the Russification of the University [fig. 11]:

“The funeral of Professor Girsztowt, of scared memory, was eloquent proof that our society is capable of appreciating true merits. A crowd of more than 10 000 mourners accompanied the humble coffin, which contained the ashes of a man of deed, useful work, and profound knowledge. Young people hurried with particular zeal to honour the memory of a teacher and a true friend, who not only showed them the light of knowledge, but was also able to stir and fire with his example a passion for work and learning”.³⁸

³⁸ “Tygodnik Ilustrowany” 1877, no. 100, p. 321.

Ryc. 12.

Fotograf nieznanym, Portret
Józefa Kowalewskiego,
dziekana Wydziału
Filologiczno-Historycznego
Szkoły Głównej i rosyjskiego
Uniwersytetu Warszawskiego,
ok. 1870, odbitka na papierze
albuminowym, MNW

Fig. 12.

Unidentified author, Portrait
of Józef Kowalewski, dean
of the Philological-Historical
Faculty of the Main School
and the Russian University
of Warsaw, about 1870, copy
on albumen paper, MNW

The procession, led by the University students along Krakowskie Przedmieście Street, was joined by the Warsaw population, and the scale of this social event is evidenced by a woodcut published on two centrefold pages of "Tygodnik Ilustrowany". Celebrations of the fiftieth anniversary of the didactic and literary work of Professor Józef Kowalewski (1801–1878) provided an opportunity for recalling also his school. This eminent expert on Oriental studies and the Mongolian language was the dean of the Philological-Historical Faculty of the Main School, a post he then retained at the Russian University [fig. 12].

The transformations affected also commemorative photographs, traditionally commissioned by each year of the students to mark their graduation. In 1862–1869, at the time of the Polish Main School, such photographs were always dedicated to the "beloved Rector" and the professors. Later mementoes did not feature likenesses of the Russian rector, and the group of the professors was limited to the Polish lecturers still working at the University. The most numerous extant photographic *tableaux* are those of the Faculty of Law, which always had more students than any other departments. This sort of documentation of the history of the University comprises a veritable treasure house of unique portraits

prawdziwą skarbnicę unikalnych wizerunków ogromnej rzeszy słuchaczy warszawskiej uczelni, których podobizn nigdzie indziej nie można odnaleźć. Zwyczajem absolwentów Szkoły Głównej stało się także obchodzenie jubileuszów ukończenia uczelni, co dawało impuls do spotkań w gronie dawnych przyjaciół i wspólnej wizyty w fotograficznym atelier. Dzięki temu mamy dziś możliwość zestawienia portretów osób, których twarze zostały zapisane w okresie studiów, a ponownie po kilkunastu czy nawet kilkudziesięciu latach.

Efektem docenienia przez warszawskie środowisko naukowe zalet wiernego obrazu, jaki oferowała fotografia, stało się wykorzystywanie zdjęć w pracy badawczej profesorów różnych specjalności. To z kolei owocowało ilustrowanymi publikacjami. Tego rodzaju postawa rozpowszechniła się w latach sześćdziesiątych XIX wieku, ale już w 1855 roku sformułowano postulat, aby „w interesie umiejętności, przy każdej większej szkole utrzymywany był osobny fotografista, tak jak dziś prosektor anatomii, laborant do doświadczeń chemicznych itp.”³⁹.

39 „Dziennik Warszawski” 1855, nr 342.

of a large number of the students whose likenesses cannot be found elsewhere. Another custom of the Main School alumni was to celebrate the graduation anniversaries, which provided an impulse for meetings held with old friends and joint visits to a photographic atelier. Consequently, we are able to compare portraits of persons who were photographed as students with those taken more than ten or even several score years later.

The outcome of the appreciation shown by the Warsaw scientific milieu for the assets of the faithful image offered by photography was the application of photographs in the research conducted by professors representing assorted specialisations. This approach, which produced illustrated publications, became universal in the 1860s, but already in 1855 it was postulated that “for the sake of the skills, each larger school should have a photographer, similarly to an anatomy demonstrator, a laboratory worker for chemical experiments, etc.”³⁹.

Sources concerning photographers permanently employed by the University during the discussed period remain unknown. On the other hand, records were made of the cooperation between the professional studios and the scientists. In 1859, Karol Beyer, the precursor of Polish scien-

39 “Dziennik Warszawski” 1855, no. 342.

Przekazy dotyczące fotografów na stałe zatrudnionych przez uczelnię w omawianym okresie nie są dotychczas znane. Odnotowano natomiast współpracę profesjonalnych zakładów fotograficznych z naukowcami. W 1859 roku Karol Beyer, prekursor polskiej fotografii naukowej, zrobił zdjęcia wypchanych ptaków z kolekcji ornitologa Władysława Taczanowskiego (1819–1890), nieco później – kustosa Gabinetu Zoologicznego Szkoły Głównej. Kolorowane odbitki miały ilustrować jego pracę, zatytułowaną *O ptakach drapieżnych w Królestwie Polskim pod względem wpływu, jaki wywierają na gospodarstwo ogólne*. Jednak tylko nieliczne egzemplarze zostały zaopatrzone w dwadzieścia pięć tablic z oryginalnymi fotografiami eksponatów. Z kolei Teodor Willnow współpracował z doktorem Ludwikiem A. Neugebauerem (1821–1890), profesorem Wydziału Lekarskiego, dla którego preparaty anatomiczne fotografował z natury lub reprodukował z publikacji. W ten sposób powstał materiał do zilustrowania *Anatomii opisowej ciała ludzkiego podług Józefa Hyrtla przez Dra Ludwika Adolfa Neugebauera*, wydanej w 1860 roku. Także humaniści docenili wartość poglądową ilustracji fotograficznej. Bibliotekarz biblioteki Szkoły Głównej oraz założyciel i kustosz tamtejszego Muzeum Starożytności Hipolit Skimborowicz (1815–1880) dołączył

tific photography, took pictures of stuffed birds from the collection of the ornithologist Władysław Taczanowski (1819–1890), who somewhat slightly later became the custodian of the Zoological Cabinet of the Main School. The colour prints were to illustrate a study entitled *O ptakach drapieżnych w Królestwie Polskim pod względem wpływu, jaki wywierają na gospodarstwo ogólne*, although only a few copies ultimately contained 25 tables with the original photographs of the exhibits. In turn, Teodor Willnow collaborated with Dr. Ludwik A. Neugebauer (1821–1890), professor at the Medical Faculty, for whom he took photographs of anatomical specimens either from nature or reproduced from various publications. In this way, the author gathered illustrations for his *Anatomia opisowa ciała ludzkiego podług Józefa Hyrtla przez Dra Ludwika Adolfa Neugebauera*, published in 1860. Representatives of the humanities also appreciated the value of illustrations. Hipolit Skimborowicz (1815–1880), the librarian of the Main School library, as well as the initiator and custodian of its Museum of Antiquities, added thirty reproductions of title pages from the rarest Polish Bibles to his Ph.D. thesis *De Bibliis earumque partibus singulis in Polonicum versis aut in Polonia editis*, [fig. 13, 14], for which in 1865 he received the degree of doctor of phi-

do pracy doktorskiej, zatytułowanej *De Bibliis earumque partibus singulis in Polonicum versis aut in Polonia editis*, trzydzieści reprodukcji kart tytułowych najrzadszych polskich Biblii [il. 13, 14]. W 1865 roku uzyskał za to opracowanie stopień doktora filozofii Uniwersytetu w Jenie. Rękopis Skimborowicza, zilustrowany fotografiami Karola Beyera, można uznać na obecnym etapie badań za pierwsze w dziedzinie humanistyki dopełnienie pracy naukowej reprodukcjami omawianych źródeł⁴⁰. Fotografie starodruków przetrwały i obecnie są przechowywane w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie. Zainteresowanie Skimborowicza fotografią dało się zauważyć już w 1847 roku. *Przewodnik dla zwiędających Częstochowę* jego autorstwa zawierał litograficzną reprodukcję dagerotypu Karola Beyera. Fotografia prezentowała widok ogólny jasno-górskiego klasztoru.

Fotograficzna rejestracja na potrzeby nauki wszelkiego rodzaju zabytków i eksponatów stała się już od początku lat sześćdziesiątych XIX wieku powszechnie stosowaną praktyką. Kiedy w 1864 roku dotarły do War-

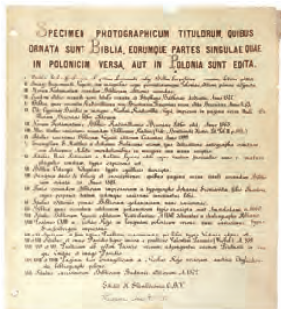
40 Danuta Jackiewicz, *U źródeł fotografii jako narzędzia nowoczesnej humanistyki. Praktyka Karola Beyera*, [w:] *Miejsce fotografii w badaniach humanistycznych* (w druku).

Ryc. 13.

Karol Beyer, Karta ze spisem fotografii starodruków do pracy naukowej Hipolita Skimborowicza, 1865, odbitka na papierze albuminowym, MNW

Fig. 13.

Karol Beyer, List of photographs of the old prints prepared for the scientific publication by Hipolit Skimborowicz, 1865, copy on alumen paper, MNW

Ryc. 14.

Grzegorz Sachowicz,
Portret Hipolita
Skimborowicza, 1862,
odbitka na papierze
albuminowym, MNW

Fig. 14.

Grzegorz Sachowicz,
Portrait of Hipolit
Skimborowicz, 1862,
copy on albumen paper,
MNW

losophy at the University of Jena. At this stage of research, the Skimborowicz manuscript, with photographs by Karol Beyer, can be regarded as the first supplement, in the history of the humanities, of a scientific study with reproductions of the discussed sources.⁴⁰ Today, the extant photographs of the old prints are part of the collections of the National Museum in Warsaw. Skimborowicz became interested in photography already in 1847. His guide, entitled *Przewodnik dla zwiedzających Częstochowę*, contained a lithographic reproduction of a daguerreotype by Karol Beyer, showing a general view of the monastery on Jasna Góra.

40 Danuta Jackiewicz, *U źródeł fotografii jako narzędzia nowoczesnej humanistyki. Praktyka Karola Beyera*, [w:] *Miejsce fotografii w badaniach humanistycznych* (in printing).

szawy egipskie mumie, przywiezione z wyprawy naukowej Aleksandra (1821–1877) i Konstantego Branickich (1824–1884) oraz profesora Antoniego Stanisława Wagi (1799–1890), ich dokumentację fotograficzną powierzono pracowni Karola Beyera. Zabytki zasiły kolekcję Gabinetu Zoologicznego, którego donatorami pozostawali Branicy. Z kolei Grzegorz Sachowicz sfotografował w atelier „odłamek aerolitu spadłego w dniu 30 stycznia 1868 we wsi Sielce nad Narwią w wielkości naturalnej”. Okaz, który trafił najpierw do redakcji „Kuriera Codziennego”, został przekazany do specjalistycznych badań w pracowni chemicznej Szkoły Głównej. Zamówioną u Sachowicza fotografię meteorytu opublikowano następnie w formie drzeworytu w „Tygodniku Ilustrowanym”⁴¹.

Fotografem, którego współpraca z Uniwersytetem zaowocowała najbardziej spektakularną realizacją, był Konrad Brandel [il. 15]. Jego związek z terenem uniwersyteckim datują się od czasów nauki w Gim-

41 „Tygodnik Ilustrowany” 1868, nr 7 z 15 lutego, s. 89, 90.

Already during the early 1860s photographic registration of all sorts of monuments and exhibits conducted for scientific needs was universally practiced. When in 1864 Egyptian mummies, brought from a scientific expedition carried out by Aleksander (1821–1877) and Konstanty Branicki (1824–1884) and Professor Antoni Stanisław Waga (1799–1890) arrived in Warsaw, their photographic documentation was entrusted to the Karol Beyer studio. The monuments enlarged the collection of the Zoological Cabinet, whose custodians were the Branicki brothers. In turn, Grzegorz Sachowicz took an atelier photograph of “a particle of an aerolite which on 30 January 1868 dropped over the village of Sielce on the Narw”. The exhibit, which was first handed over to the editors of “Kurier Codzienny”, was presented for scientific examination to the chemical laboratory of the Main School. The photograph of the meteorite, commissioned from Sachowicz, was then published as a woodcut in “Tygodnik Ilustrowany”.⁴¹

The collaboration of the photographer Karol Brandel with the University resulted in a most spectacular project [fig. 15]. His contacts with the University went back to the time when he attended the Non-Classical Gymnasium (Brandel graduated in 1858), situated in the same building that later housed the Main School.

41 “Tygodnik Ilustrowany” 1868, no. 7: 15 February, p. 89, 90.

Ryc. 15.

Konrad Brandel,
Autoportret
w gondoli balonu,
1865, odbitka
na papierze
albuminowym,
MNW

Fig. 15.

Konrad Brandel,
Self-portrait
in the nacelle, 1865,
copy on albumen
paper, MNW

At the beginning of the 1870s Brandel started taking photographs of difficult medical cases for the doctors connected with the University of Warsaw. He documented for example the conjoined twins for the obstetrician Ludwik Neugebauer as well as the pathologies of the patients treated by the doctor Erast G. von Trautfetter, a specialist in dermatology and venereology. In the Library of the University of Warsaw there is a rare publication – an album containing 415 positives presenting drastic medical cases photographed by Brandel in a room designed as a typical studio, as well as several depictions of a medical consulting-room equipment. The photographer offered this extensive and unique album to the University as documentation and a medical aid.⁴² [fig. 16]. In 1875 Brandel received the title of the “Photographer of the Royal University of Warsaw”, which from that time on he displayed on firm stationery⁴³ [fig. 17], and which honoured

42 Erast G. von Trautfetter *Fotografichieskiy atlas koznikh i wienerichieskikh bolezniey*, no place, 1872.

In this publication there were eight hand-coloured photographs, including two microphotographs. Second edition in 1886 included 24 coloured photographs.

43 Polish photographers Józef Kordysz (1824–1896) and Franciszek de Mezer (1829–1919) held the titles of the photographers of the University of St. Vladimir in Kiev.

nazjum Realnym, które ukończył w 1858 roku. Gimnazjum mieściło się w gmachu, w którym później ulokowano Szkołę Główną.

Na początku lat siedemdziesiątych XIX wieku Brandel rozpoczął fotografowanie trudnych przypadków medycznych dla lekarzy, związanych z warszawską uczelnią. Dokumentował na przykład bliźnięta syjamskie dla położnika Ludwika Neugebauera oraz patologiczne stany chorobowe u pacjentów doktora Erasta G. von Trautfettera, specjalisty chorób skórnych i wenerycznych. W zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego jest przechowywane cimelium – album zawierający czterysta piętnaście pozytywów ukazujących drastyczne przypadki medyczne fotografowane przez Brandla we wnętrzu urządzonym jak typowe atelier, a także kilka ujęć wyposażenia gabinetu lekarskiego. Fotograf ofiarował Uniwersytetowi to bogate i unikalne wydawnictwo jako dokumentację oraz pomoc naukową⁴². [il. 16]. W 1875 roku Brandel otrzymał tytuł „Fotografa Cesarskiego

42 Erast G. von Trautfetter, *Fotograficzeskij atlas kożnych i wenericznych bolezniej*, b.m., 1872. W publikacji znalazło się osiem ręcznie kolorowanych fotografii, a wśród nich dwie mikrofotografie. Ponowna edycja z 1886 roku zawierała 24 kolorowane zdjęcia.

his contribution to the documentation of the scientific accomplishments of the professors with whom he collaborated. The Brandel photographic studio continued this sort of work also in the next years, and informed about it in assorted announcements, urging scientists to benefit from its free of charge offer. The announcements show that Brandel had become a specialist in the documentation of diseases, and in 1881 his collection of “more detailed examples of illnesses” reached the “imposing number of more than 700”.⁴⁴

The cooperation of scientists representing various disciplines and professional photographers developed together with new achievements in the art of photography. An increasingly large group of scientists learned to appreciate the value of the photographic document. They included also those who themselves took photographs useful for their research, such as Jan Stanisław Kubary (1846–1896), who in 1865–1868 studied at the Medical Faculty of the Main School, and whose complicated life,

44 Katalog wystawy przemysłowej urządzonej staraniem Komitetu Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w pałacu Brühlowskim otwartej dn. 26 kwietnia 1881 r. przedmiotów przeznaczonych na Wystawę Moskiewską, Warszawa 1881.

Warszawskiego Uniwersytetu”, który od tej pory umieszczał na firmowych kartonach⁴³ [il. 17]. Uhonorowano w ten sposób jego wkład w dokumentację naukowych osiągnięć uniwersyteckich profesorów, z którymi współpracował. Zakład fotograficzny Brandla kontynuował ten rodzaj działalności w następnych latach, o czym informował w rozmaitych ogłoszeniach, zachęcając naukowców do korzystania z jego bezinteresownej oferty. Z anonów wynikało, że Brandel wyspecjalizował się w dokumentacji patologii chorobowych, a jego kolekcja „szczególniejszych okazów chorób” doszła w 1881 roku do „poważnej liczby siedmiuset kilkudziesięciu sztuk”⁴⁴.

43 Polscy fotografowie Józef Kordysz (1824–1896) i Franciszek de Mezer (1829–1919) posiadali tytuły fotografów Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie.

44 *Katalog wystawy przemysłowej urządzanej staraniem Komitetu Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w pałacu Brühlowskim otwartej dn. 26 kwietnia 1881 r. przedmiotów przeznaczonych na Wystawę Moskiewską, Warszawa 1881.*

Ryc. 16.

Konrad Brandel, *Scoliosis thoracis*, 1873, odbitka albuminowa z albumu fotografii dokumentujących pracę kliniki kierowanej przez doktora Trautfettera, BUW

Fig. 16.

Konrad Brandel, *Scoliosis thoracis*, 1873, copy on albumen paper from the album of photographs documenting activities of the clinic administered by doctor Trautfetter, BUW

Ryc. 17.

Brandel
*Fotograf Cesarskiego
 Warszawskiego
 Uniwersytetu*, 1875,
 litografia, verso kartonu
 zakładu fotograficznego
 Konrada Brandla, MNW

Fig. 17.

Brandel. *Photographer
 of the Imperial University
 of Warsaw*, 1875,
 lithograph, MNW

full of dramatic turnabouts, became the reason for leaving the country.⁴⁵ Kubary settled down in Hamburg, where he worked at the Natural History Museum belonging to Johann C. Godeffroy. As the museum's envoy, Kubary travelled to the islands of Oceania, where he became a pioneer of ethnological research in this region. In 1877 "Tygodnik Ilustrowany" published Kubary's accounts together with the woodcuts, which he executed upon the basis of his own photographs of the villages and inhabitants of the Samoa archipelago [fig. 18]. The photographs, the first to be taken by a scientist on the islands of Micronesia, were still used in the 1920s for illustrating specialist European periodicals. Professor Benedykt Dybowski

⁴⁵ Witold Armon, *Kubary Jan Stanisław*, [in:] *Polski Słownik Biograficzny*, vol. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, pp. 9–12.

Współpraca ludzi nauki, reprezentujących rozmaite dyscypliny wiedzy, z profesjonalnymi fotografami rozwijała się wraz z nowymi osiągnięciami sztuki fotografii. Coraz większa rzesza naukowców doceniała wartość fotograficznego dokumentu. Znaleźli się wśród nich i tacy, którzy samodzielnie wykonywali zdjęcia przydatne w swych badaniach. Przykładem może być Jan Stanisław Kubary (1846–1896), w latach 1865–1868 student Wydziału Przyrodniczo-Lekarskiego Szkoły Głównej, którego życiorys, powikłany i pełen dramatycznych zwrotów, stał się powodem opuszczenia kraju⁴⁵. Kubary osiadł w Hamburgu, pracując w należącym do Johanna C. Godeffroya Muzeum Historii Naturalnej. Jako jego wysłannik podróżował na wyspy Oceanii, stając się pionierem badań etnologicznych na tym obszarze. W 1877 roku „Tygodnik Ilustrowany” opublikował relacje Kubarego wraz z drzeworytami wykonanymi według jego własnych fotografii, ukazujących wioski oraz mieszkańców archipelagu Samoa [il. 18]. Zdjęcia naukowca, który jako pierwszy fotografował na wyspach Mikronezji, wykorzystywano do ilustrowania specjalistycznych periodyków europejskich jeszcze w latach dwudziestych XX wieku. Aparatu fotograficznego jako narzędzia badawczego używał także profesor Benedykt Dybowski (1833–1930)⁴⁶. Wykształcenie uniwersyteckie zdobył w Dorpacie, Wrocławiu i Berlinie, a w 1862 roku objął stanowisko profesora zoologii

45 Witold Armon, *Kubary Jan Stanisław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971, s. 9–12.

46 Ludwik Bykowski, *Dybowski Benedykt*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. VI, Kraków 1948, s. 36–40.

(1833–1930) also employed a photographic camera as a research instrument.⁴⁶ Dybowski studied at the universities of Dorpat, Wrocław and Berlin, and in 1862 was offered the post of professor of zoology at the Main School. His lectures in Warsaw were few – involved in the January Uprising as a member of the National Government, in 1864 he was arrested and sentenced to death. Ultimately, the verdict was changed to 12 years of exile, which Dybowski spent by Lake Baikal, examining the local fauna and laying the foundations of a new science – limnology. At the turn of the 1870s Dybowski worked on the Kamchatka peninsula, where he, i. a. studied the indigenous peoples and created an invaluable archive

46 Ludwik Bykowski, *Dybowski Benedykt*, [in:] *Polski Słownik Biograficzny*, vol. VI, Kraków 1948, pp. 36–40.

Ryc. 18. *Rysownik nieokreślony, Chaty na archipelagu Samoa. Samończyk. Samoanki*, 1877, drzeworyt według fotografii Jana Kubarego, „Tygodnik Ilustrowany” 1877, nr 98, s. 296, MNW

Fig. 18. *Unidentified author, Cottages on the Samoa archipelago. Samoan Male. Samoan Females*, 1877, woodcut after a photograph taken from nature by Jan Kubary, “Tygodnik Ilustrowany” 1877, No. 98, p. 296, MNW

of photographs.⁴⁷ Since he was prohibited to return to Warsaw, in 1884 Dybowski started lecturing at the University of Lwów, where he established a chair of anthropology. Both scientists, Kubary and Dybowski, belonged to the precursors of using photography as a research method.

⁴⁷ *Kamczatka i jej ludy autochtoniczne w fotografii, tekstach i eksponatach Benedykta Dybowskiego*, oprac. Maria Dybowska, Warszawa 2003.

w Szkole Głównej. Na warszawskiej uczelni wykładał jednak niedługo, gdyż zaangażował się w powstanie styczniowe, wchodząc w skład Rządu Narodowego, po czym w 1864 roku został aresztowany i skazany na śmierć. Ostatecznie wyrok zamieniono na dwanaście lat zesłania. Dybowski spędził ten czas nad Bajkałem, gdzie studiował faunę, tworząc podstawy nowej nauki – limnologii. Następnie, na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX wieku, pracował na Kamczatce, badając między innymi autochtoniczne ludy półwyspu oraz tworząc bezcenne archiwum własnych fotografii⁴⁷. Nie pozwolono mu powrócić do Warszawy, dlatego od 1884 roku związał się z Uniwersytetem Lwowskim, na którym założył katedrę antropologii. Obaj naukowcy, Kubary i Dybowski, należeli do grona prekursorów stosowania fotografii jako metody badawczej.

Kolejnym przykładem aktywnego uczestnictwa warszawskiego środowiska intelektualnego w życiu naukowym Europy było błyskawiczne zapoznanie opinii publicznej z najnowszym osiągnięciem z dziedziny fizyki i fotografii. Pod koniec 1895 roku niemiecki fizyk Wilhelm C. Röntgen (1845–1923) odkrył nowy typ niewidzialnego promieniowania, nazwany przez niego promieniowaniem X. Röntgen opublikował efekty swoich badań w styczniu 1896 roku, a już 18 lutego Wiktor Biernacki (1869–1918), absolwent fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, wygłosił w Towarzystwie Lekarskim wykład na temat promieni X oraz możliwości ich zastosowa-

⁴⁷ *Kamczatka i jej ludy autochtoniczne w fotografii, tekstach i eksponatach Benedykta Dybowskiego*, oprac. Maria Dybowska, Warszawa 2003.

A successive example of the active participation of the intellectual milieu of Warsaw in European scientific life was the fact that public opinion was instantaneously acquainted with the newest achievements of physics and photography. At the end of 1895 the German physicist Wilhelm C. Röntgen (1845–1923) discovered a new type of invisible radiation, which he called the X-ray. Röntgen published the outcome of his studies in January 1896, and already on 18 February Wiktor Biernacki (1869–1918), a graduate in physics at the University of Warsaw, read in the Medical Society a lecture about X-rays and the possibilities of their application in diagnostics. More, Biernacki illustrated the lecture with X-ray pictures taken by him.⁴⁸ In the same year, Dr. Mikołaj Brunner

⁴⁸ Wiktor Biernacki, *Fotografie otrzymane za pomocą promieni Roentgena*, "Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego", Warszawa 1896, fasc. IV, p. 255.

nia w diagnostyce. Co więcej, zilustrował wystąpienie własnymi zdjęciami rentgenowskimi⁴⁸. W tym samym roku powstała w Warszawie pierwsza prywatna pracownia rentgenologiczna, założona przy szpitalu św. Ducha przez dr. Mikołaja Brunnera (1840–1914). Lekarz ten kształcił się między innymi w Akademii Medyko-Chirurgicznej, a następnie pracował z chemikiem Jakubem Natansonem, profesorem Szkoły Głównej. W 1907 roku Brunner otrzymał odznaczenie za wykonane przez siebie rentgenogramy, które prezentował na wystawie przyrodniczo-lekarskiej w Krakowie. Fotograficzne obrazy „prześwietlające” żywe organizmy zrewolucjonizowały wkrótce diagnostykę medyczną.

Omawiając udział naukowców związanych z Uniwersytetem Warszawskim w upowszechnianiu innowacji w dziedzinie rejestracji obrazów rzeczywistości, należy też wspomnieć o holografii. W 1920 roku kierownikiem Katedry Fizyki Teoretycznej na Uniwersytecie Warszawskim został Mieczysław Wolfke (1883–1947). W tym samym czasie ten wykształcony

48 Wiktor Biernacki, *Fotografie otrzymane za pomocą promieni Roentgena*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, Warszawa 1896, z. IV, s. 255.

(1840–1914) opened the first private X-ray laboratory in Warsaw at the Holy Ghost hospital. Brunner studied at, i.a. the Medical and Surgical Academy, and then worked together with the chemist Jakub Natanson, a professor of the Main School. In 1907 Brunner received a distinction for his roentgenograms, which he presented at a natural history-medical exhibition held in Kraków. Photographs which “x-rayed” living organisms soon revolutionised medical diagnostics.

While discussing the part played by the scientists connected with Warsaw University in the popularisation of innovations in recording images of reality, mention is due to holography. In 1920, Mieczysław Wolfke (1883–1947) became the newly appointed head of the Faculty of Theoretical Physics at the University of Warsaw. At the same time, this physicist and constructor, trained in Paris, created the theoretical foundations for optical holography, i.e. the recording and recreation of a three-dimensional image by using wave interference. This theory was realised in experiments carried out at the turn of the 1940s by Dennis Gabor (1900–1979), an English scientist of Hungarian descent, who received the Noble Prize for holography in as late as 1971, when practical application was rendered possible by the construction of a suitable laser (the early 1960s).

w Paryżu fizyk i konstruktor stworzył teoretyczne podstawy holografii optycznej, czyli zapisywania i odtwarzania trójwymiarowego obrazu dzięki wykorzystaniu interferencji fal. Teorię tę zrealizował doświadczalnie na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku angielski naukowiec węgierskiego pochodzenia Dennis Gabor (1900–1979), który za wynalezienie holografii otrzymał Nagrodę Nobla. Stało się to w 1971 roku, ponieważ zastosowanie holografii w praktyce umożliwiło dopiero zbudowanie odpowiedniego lasera. Doszło do tego na początku lat sześćdziesiątych XX wieku.

Spośród absolwentów Szkoły Głównej wywodzą się także pierwsi kolekcjonerzy fotografii. Świadome zbieranie zdjęć zainicjowało środowisko miłośników sztuk plastycznych na początku lat pięćdziesiątych XIX wieku⁴⁹. Fotograficzne reprodukcje dzieł sztuki, postrzegane jako najdoskonalsze

49 Danuta Jackiewicz, *Józef Ignacy Kraszewski i początki kolekcjonerstwa fotografii w Polsce*, [w:] *Fotografia. Od dagerotypu do galerii Hybrydy. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Oddział Warszawski Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, red. Danuta Jackiewicz, Zofia Jurkowlaniec, Warszawa 2008, s. 47–53.

The graduates of the Main School also include the first collectors of photographs. At the beginning of the 1850s lovers of the visual arts started to gather photographs deliberately.⁴⁹ Photographic reproductions of works of art rapidly became an object of interest among persons traveling all over the world and the lovers of Polish historical souvenirs. The most outstanding Polish collectors included the lawyer and man of letters Leopold Méyet (1850–1912), who amassed a collection known as a museum of Polish Romanticism. Méyet possessed invaluable daguerreotype portraits of Adam Mickiewicz, albumen prints with views of nineteenth-century Warsaw, photographs of the monuments of Polish and European architecture, as well as numerous photographic reproductions of works of art. He bequeathed part of his collection to the Museum of Fine Arts in Warsaw, which from 1916 became known as the National Museum. Many photographs presented in our album originate from the Méyet collections [fig. 19].

49 Danuta Jackiewicz, *Józef Ignacy Kraszewski i początki kolekcjonerstwa fotografii w Polsce*, [in:] *Fotografia. Od dagerotypu do galerii Hybrydy. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Oddział Warszawski Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, ed. Danuta Jackiewicz, Zofia Jurkowlaniec, Warszawa 2008, pp. 47–53.

faksymile, chętnie włączano do kolekcji rysunków i rycin. Fotografie z natury szybko stały się przedmiotem zainteresowania osób podróżujących po świecie, a także miłośników rodzinnych pamiątek historycznych. Do grona najznamienitszych polskich kolekcjonerów należał prawnik i literat Leopold Méyet (1850-1912), który stworzył zbiór nazywany muzeum romantyzmu polskiego. Posiadał bezcenne dagerotypowe portrety Adama Mickiewicza, albuminowe odbitki z widokami dziewiętnastowiecznej Warszawy, zdjęcia zabytków architektury krajowej i europejskiej, a także bogaty zbiór fotograficznych reprodukcji dzieł sztuki. Tę część swojej kolekcji przekazał w spuściźnie warszawskiemu Muzeum Sztuk Pięknych, od 1916 roku noszącemu nazwę Muzeum Narodowego. Wiele fotografii prezentowanych w niniejszym albumie pochodzi właśnie ze zbiorów Méyeta [il. 19].

Fotograficzne portrety z natury oraz reprodukcje dzieł sztuki zbierał także Aleksander Kraushar (1843-1931), prawnik i historyk, absolwent

Ryc. 19.

Witold Dębski,
Anatoliusz Masłowski,
Portret Leopolda Méyeta,
prawnika, kolekcjonera
fotografii, ok. 1910,
odbitka bromowa, MNW

Fig. 19.

Witold Dębski,
Anatoliusz Masłowski,
Portrait of Leopold Méyet,
lawyer and collector
of photographs,
about 1910, bromide copy,
MNW

Szkoły Głównej. Przekazał je później Bibliotece Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, które powstało w 1906 roku. Do bogatego programu działania na rzecz polskiego dziedzictwa kulturowego na terenie zaboru rosyjskiego TOnZP włączyło zadanie tworzenia fotograficznej dokumentacji zabytków. Zachowane do dziś szklane negatywy, a także papierowe pozytywy, wykonane na zlecenie Towarzystwa w latach 1906–1939, stanowią jedną z najcenniejszych dokumentacji do dziejów polskiej sztuki i fotografii⁵⁰.

Rozwój techniki fotograficznej od lat osiemdziesiątych XIX wieku sprawił, że na nieznaną przedtem skalę rozwinęła się fotografia amatorska. Powszechnie dostępny stał się lekki aparat z migawką do robienia zdjęć „z ręki”, bez konieczności używania statywu. Fotografowanie zainteresowało byłego studenta Szkoły Głównej, Bolesława Prusa (1847–1912). Jako znany już publicysta warszawskiej prasy chętnie wypróbował wszelkie nowinki techniczne, takie jak maszyna do pisania czy rower. W 1898 roku pisarz zakupił aparat fotograficzny firmy Kodak i wkrótce tak pisał o swoich dokonaniach: „Zrobiłem już około 100, a nawet przeszło 100 fotografii. Utwory te bardzo mi się podobają, a tai się w mym sercu

{ Album s. 224–225 }

⁵⁰ *Na szkle zapamiętane. Fotografie z kolekcji Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości 1906–2006*, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006.

Aleksander Kraushar (1843–1931), lawyer and historian, a graduate of the Main School, also collected photographic portraits taken from nature and reproductions of works of art. Subsequently, he donated them to the Library of the Society of Care for Historical Monuments (TOnZP), established in 1906. To the extensive programme of the campaigns conducted for the sake of the Polish cultural heritage in the Russian partition area TOnZP added the task of creating a photographic documentation of historical monuments. The extant glass and paper positives commissioned by the Society in 1906–1939 comprise one of the most valuable documentations for the history of Polish art and photography.⁵⁰

Since the 1880s the development of the photographic technique became the reason for the progress of amateur photography on an unprecedented scale. A light camera with a shutter for taking photographs without the need to use a tripod became universally available. Bolesław

⁵⁰ *Na szkle zapamiętane. Fotografie z kolekcji Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości 1906–2006*, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006.

cicha nadzieja, że jeżeli nie jestem jeszcze największym współczesnym fotografem, to przynajmniej należę do tych arcykapłanów sztuki, którym wdzięczna ludzkość nie zaniedba wznieść odpowiednich posągów”⁵¹. Prus w *Kronikach tygodniowych* wielokrotnie zabierał głos na temat „jednego z najpiękniejszych wynalazków XIX wieku”, jak mawiał o fotografii. Zajmował stanowisko przychylnego krytyka stanu polskiej fotografii, informował o osiągnięciach, relacjonował wystawy, ale przede wszystkim poważnie traktował możliwości tego medium w zakresie dokumentacji rodzimej kultury i historii oraz rejestracji zjawisk społecznych.

Pod koniec XIX wieku na terenie Uniwersytetu Warszawskiego zmieniła się sytuacja przestrzenna. Pałac Kazimierzowski został zasłonięty od strony Krakowskiego Przedmieścia przez gmach Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, który wzniesiono w latach 1891–1894. Projektantami nowego budynku byli architekci Stefan Szyller (1857–1933) i Antoni Jasińczyk-Jabłoński. Warszawianie przyjęli tę inwestycję z niechęcią, gdyż pozbawiła przechodniów widoku na jeden z piękniejszych zabytków stolicy. W tym samym czasie pobliski Pałac Staszica „ubrano” w bizantyjski kostium, a we wnętrzu ulokowano cerkiew. Zmiany te z jednej strony wywoływały ironiczne komentarze, ale z drugiej budziły niepokój, jako ponury wyraz rosyjskiego panowania w Warszawie. Ostatnią poważną inwestycją rosyjskiego uniwersytetu była eklektyczna brama,

51 Aleksander Głowacki, *Listy*, oprac. Krystyna Tokarzówna, Warszawa 1959, s. 276–277.

Prus (1847–1912), a former student of the Main School, also became interested in photography. Already as a celebrated publicist writing in the Warsaw press he readily tested all technological novelties, such as the typewriter or the bicycle. In 1898 the writer bought a Kodak camera and soon described his achievements: “I have already taken about a hundred or more photographs, have acquired a great liking for these compositions, and secretly hope that even if I am not as yet the greatest European photographer, at least I belong to those arch-priests of art to whom grateful mankind shall not neglect to raise suitable monuments”⁵¹. In his *Kroniki tygodniowe* Prus frequently spoke about “one of the most magnificent inventions of the nineteenth century”, as he described photography. He represented the approach of a favourable critic of the state of Polish photography, informed about assorted achievements, wrote ac-

51 Aleksander Głowacki, *Listy*, prep. Krystyna Tokarzówna, Warszawa 1959, pp. 276–277.

{ Album s. 394-395,
500-503 }

od 1910 roku odcinająca uczelnianą uliczkę od Krakowskiego Przedmieścia. Bramę, zaprojektowaną przez Stefana Szyllera, zdobiły ustawione w niszach posągi Minerwy i Uranii oraz dwie wysoko wyniesione latarnie elektryczne.

„Pokolenie Szkoły Głównej”⁵² doczekało się odrodzenia polskiego uniwersytetu w 1915 roku, wkrótce po opuszczeniu Warszawy przez Rosjan. Polacy natychmiast podjęli prace organizacyjne, mimo że w efekcie działań na frontach pierwszej wojny światowej rozpoczęła się kolejna okupacja, tym razem niemiecka. Inauguracja Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się w dniu 15 listopada [il. 20, 21, 22]. Na godzinę dziewiątą trzydzieści zaproszono gości na uroczyste nabożeństwo do katedry św. Jana [il. 23], a następnie na spotkanie w Pałacu Kazimierzowskim, które odbyło się w obecności pierwszego rektora Uniwersytetu Warszawskiego, Józefa Brudzińskiego, oraz generał-gubernatora Hansa H. von Beselera, repre-

52 Określenie to przywołuje za: Stanisław Fita, *Pokolenie Szkoły Głównej w życiu społecznym i kulturze polskiej*, Warszawa 1980.

Ryc. 20.

Adres gratulacyjny od Kaliskiej Siedmioklasowej Szkoły Handlowej do rektora Józefa Brudzińskiego z okazji powołania Uniwersytetu w Warszawie, ilustrowany przez szesnastoletniego Tadeusza Kulisiewicza, 15 listopada 1915, Archiwum UW

Fig. 20.

Letter of congratulation from the Seven-grade School of Economics in Kalisz to Rector Józef Brudziński upon the occasion of the establishment of the University of Warsaw, illustrated by sixteen-year-old Tadeusz Kulisiewicz, 15 November 1915, manuscript, AUW

Ryc. 21.

Adres gratulacyjny
od Stowarzyszenia Aptekarzy
w Łodzi do rektora Józefa
Brudzińskiego z okazji
powołania Uniwersytetu
w Warszawie, 15 listopada
1915, Archiwum UW

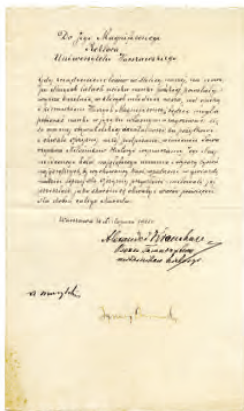
Fig. 21.

Letter of congratulation
from the Association
of Apothecaries in Łódź
to Rector Józef Brudziński
upon the occasion
of the establishment
of the University of Warsaw,
15 November 1915,
manuscript, watercolour,
AUW

counts of exhibitions and, first and foremost, seriously treated the potential of this medium for the documentation of local culture and history as well as for recording social phenomena.

At the end of the nineteenth century the spatial situation in the grounds of the University of Warsaw underwent a number of changes. The Kazimierzowski Palace now became concealed from Krakowskie Przedmieście Street by the Library of the Imperial University of Warsaw, erected in 1891-1894. The designers of the new building were the architects Stefan Szyller (1857-1933) and Antoni Jasieńczyk-Jabłoński. The residents of Warsaw reacted unfavourably to this investment, since it deprived the passers-bys of a view of one of the most attractive edifices in the capital. At the same time, the nearby Staszic Palace was “clad” in a Byzantine costume, and the interior was adapted for a Russian Orthodox church. These transformations produced ironic commentaries, but they also gave rise to unrest and were envisaged as a grim reflection

Ryc. 22.

Adres gratulacyjny od Aleksandra Kraushara, prezesa Towarzystwa Miłośników Historii, do rektora Józefa Brudzińskiego z okazji powołania Uniwersytetu w Warszawie, 15 listopada 1915, Archiwum UW

Fig. 22.

Letter of congratulation from Aleksander Kraushar, a president of the Society of Amateurs of History, to Rector Józef Brudziński upon the occasion of the establishment of the University of Warsaw, 15 November 1915, manuscript

Ryc. 23.

Karta wstępu do katedry na uroczyste nabożeństwo w dniu otwarcia Uniwersytetu i Politechniki Warszawskiej

Fig. 23.

Entry card to the cathedral for a ceremonial mass celebrated for the opening of the University and the Polytechnic of Warsaw, MNW

zentującego nowe władze okupacyjne. Fakt utworzenia w Warszawie polskiej uczelni był wykorzystywany przez Niemców w celach propagandowych, czemu służyły między innymi barwne pocztówki z uroczystości inauguracji, wydawane w dużych nakładach [il. 24]. Obchody wskrzeszenia Uniwersytetu zaszczytili trzej żyjący profesorowie Szkoły Głównej: Ignacy Baranowski z Wydziału Lekarskiego oraz Władysław HOLEWIŃSKI i Walenty MIKŁASZEWSKI z Wydziału Prawa i Administracji. „Tygodnik Ilustrowany” podał do wiadomości ten fakt obok komentarza nawiązującego do historii: „Oto siwa głowa prof. Miklaszewskiego przesuwają się przez podwórzec. Zdejmujemy przed nim kapelusze, jak dawniej przed 25-ciu laty zdejmowaliśmy czapki studenckie. [...] Chwila zadumy. Jedno spojrzenie ku głównej fasadzie pałacu Kazimierowskiego. Jeden moment niezapomnianej wizji: Szkoła rycerska, Kościuszkowski, Niemcewicz; później uniwersytet Królewski, Brodziński, ks. Szwejkowski, Lelewel, akademicy; później Szkoła Główna, rektor Mianowski, świetna plejada profesorów i uczniów, którzy przez lat 50 na barkach swoich dźwigali odpowiedzialność za istnienie nauki polskiej, później my <urodzeni w niewoli, okuci w powiciu>, prześladowani i pełni buntu wśród szarej, przygnębiającej atmosfery życia polskiego, a teraz – jutro narodu, stawiające pierwsze swoje kroki na nowej drodze, ku słońcu [...] *Deus mirabilis, fortuna*

of Russian rule in Warsaw. The last important investment of the Russian University was an eclectic gate, which from 1910 cut the University lane off from Krakowskie Przedmieście Street. The gate, designed by Stefan Szyller, was decorated with the statues of Minerva and Urania, placed in special niches, and two towering electrical lanterns.

In 1915 “the Main School generation”⁵² witnessed the renaissance of the Polish University after the Russians withdrew from Warsaw. The Poles immediately embarked upon organisational work despite the fact that the outcome of the operations on the World War I fronts brought another occupation, this time by the Germans. The inauguration of the University of Warsaw took place on 15 November [fig. 20, 21, 22], with thirty guests invited for a ceremonial service celebrated at 9 a.m. in the cathedral of St. John [fig. 23], and then for a meeting held at the Kazimierzowski Palace in the presence of Rector Józef Brudziński and General Governor Hans H. von Beseler, a representative of the new occupa-

52 I cite this expression after: Stanisław Fita, *Pokolenie Szkoły Głównej w życiu społecznym i kulturze polskiej*, Warszawa 1980.

Ryc. 24. *Die Einweihung der neuen Universität in Warschau*
[Poświęcenie nowego Uniwersytetu w Warszawie],
15 listopada 1915, druk barwny,
niemiecka karta pocztowa, BUW

Fig. 24. *Die Einweihung der neuen Universität in Warschau*
[Consecration of the new University in Warsaw],
15 November 1915, colour print,
German postcard, BUW

tion authorities. The Germans used the establishment of a Polish school of higher learning in Warsaw for propaganda purposes, served by, i.a. large impressions of colour postcards issued to mark the inauguration [fig. 24]. The celebrations of the revival of the University were attended by three living professors of the Main School: Ignacy Baranowski of the Medical Faculty, and Władysław Holewiński and Walenty Miklaszewski of the Faculty of Law and Administration. “Tygodnik Ilustrowany” included pertinent information next to a commentary evoking the past: “We see the grey-haired head of Prof. Miklaszewski moving across the courtyard, and take off our hats just as 25 years ago we took off our students’ caps. [...] A moment of reflection. A single glance at the main façade of the Kazimierowski palace. A single moment of an unforgettable vision: the Knight’s school, Kościuszko, Niemcewicz; then the Royal uni-

*variabilis!*⁵³. Piszący te słowa dziennikarz nie wiedział jeszcze, że aż sześć lat działalności zakładanego w trakcie pierwszej wojny światowej Uniwersytetu upłynie *inter arma*. Taka sytuacja nieodparcie kojarzy się z losem Szkoły Głównej nie dość, że powołanej do życia w okresie niewoli, to jeszcze w przededniu Powstania Styczniowego.

Prasa warszawska od 1915 roku rzetelnie relacjonowała wszystkie fakty, mające związek z Uniwersytetem. „Tygodnik Ilustrowany” zamieszczał bogate serwisy fotograficzne, prezentując często problematykę szkoły wyższej na rozkładowych stronach czasopisma⁵⁴. Najczęściej publikowano zdjęcia fotoreporterów Wacława Saryusza-Wolskiego (1870-1933) oraz Mariana Fuksa (1884-1935), a także Warszawskiej Agencji Fotograficznej. W maju 1916 roku tematami fotoreportaży stały się obchody 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja i udział w nich środowiska akademickiego oraz *Powszedni dzień akademicki* [il. 25]: „Ten <szary dzień akademicki> niemniej atoli jest dla społeczeństwa ciekawy, niemniej je interesuje, bo społeczeństwo chce i ma prawo wiedzieć, jak młodzież pracuje, jak z nauki, do której pozyskała dostęp, korzysta. W imię tego prawa przed

53 Z. D., *Juvat meminisse*, „Tygodnik Ilustrowany” 1915, nr 47 z 15 listopada, s. 667-668.

54 Zainteresowaniem prasy cieszyła się także Politechnika Warszawska, która odrodziła się jako polska uczelnia w 1915 r.

versity, Brodziński, Rev. Szweykowski, Lelewel, and the students; later, the Main School, Rector Mianowski, an outstanding *pléiade* of professors and students who for fifty years shouldered the responsibility for the existence of Polish science, and then we, 'born in servitude, and chained from infancy', repressed and seething with rebellion amidst the grey and depressing atmosphere of Polish life, and now - the tomorrow of the nation, taking their first steps along a new path towards the sun [...] *Deus mirabilis, fortuna variabilis!*⁵³ The journalist writing these words still did not know that as many as six years in the life of the University established at the time of the World War I would be spent *inter arma*. This situation irresistibly brings to mind the fate of the Main School, founded not only at the time of national servitude, but in addition on the eve of the January Uprising.

From 1915 the Warsaw press meticulously recounted all the facts associated with the University. „Tygodnik Ilustrowany” published exten-

53 Z. D., *Juvat meminisse*, „Tygodnik Ilustrowany” 1915, no. 47: 15 November, pp. 667-668.

aparatem fotograficznym Tygodnika Ilustrowanego otworzyły się sale wykładowe, teatr anatomiczny, biura Bratnich Pomocy i oto w szeregu ilustracji widzimy powszedni dzień akademicki – dzień naszej nadziei i naszej wiary w przyszłość⁵⁵.

Rok 1918 przyniósł Polakom z jednej strony odzyskanie upragnionej niepodległości, ale z drugiej – konieczność dalszej walki o jej utrzymanie i doprowadzenie do zintegrowania ziem polskich. W odpowiedzi na apel Józefa Piłsudskiego studenci uczelni warszawskich utworzyli w listopadzie 1918 roku Ochotniczą Legię Akademicką, która formowała się na terenie Uniwersytetu. Prasa, do tej pory wypełniona fotografiami przedstawicielami kadry naukowej, reportażami z udziału młodzieży w manifestacjach polskości, zdjęciami oddziałów akademickich trzymających warty [il. 26] i odbywających ćwiczenia wojskowe, zaczęła przynosić ilustrowane relacje z walk na frontach wojny Polski z Rosją sowiecką. Dnia 19 kwietnia 1919 roku „Tygodnik Ilustrowany” zamieścił całostronicowy reportaż fotograficzny *Pogrzeb żołnierzy-akademików poległych w obronie Lwowa* [il. 27], a dnia 2 sierpnia – *Akademicy warszawscy na froncie na Wołyniu*.

55 „Tygodnik Ilustrowany” 1916, nr 22 z 27 maja, s. 260.

sive photographic services, often presenting questions dealing with the school on the centrefold pages.⁵⁴ The most frequently shown photographs were those taken by reporters Waclaw Saryusz-Wolski (1870–1933) and Marian Fuks (1884–1935), as well as the Warsaw Photographic Agency. In May 1916 the topic of the reports were the celebrations of the 125th anniversary of the enactment of the Third May Constitution and the part played in them by the academic milieu, and *Powszedni dzień akademicki* [fig. 25]. “Although this ‘dull day at the University’ might be less interesting for society, the latter has the right to, and wants to, know how the young people are working and profiting from the teaching to which they had been granted access. In the name of this right the photographic camera of Tygodnik Ilustrowany has been allowed into the lecture halls, the anatomical theatre, and the Fraternal Help offices; in a series of photographs we see the daily life of the University – a day of hope and faith in the future”.⁵⁵

54 The press was also interested in the Warsaw Polytechnic (Technical University), revived as a Polish school of higher learning in 1915.

55 “Tygodnik Ilustrowany” 1916, no. 22: 27 May, p. 260.

Ryc. 25a, b, Wacław Saryusz-Wolski,
c, d. *Powszedni dzień akademicki*, „Tygodnik Ilustrowany” 1916, nr 22 z 27 maja, s. 260-261, MNW

Fig. 25a, b, Wacław Saryusz-Wolski,
c, d. *Ordinary day at the University*, „Tygodnik Ilustrowany” 1916, No. 22 of 27 May, p. 260-261, MNW

Ryc. 25a. *Seminarium polonistyczne prof. J. Kallenbacha*

Fig. 25a. *The Polish language seminar of Prof. J. Kallenbach*

Ryc. 25b.

Prof. Kostanecki podpisuje indeksy

Fig. 25b.

Prof. Kostanecki signs students' grade books

Ryc. 25c.

Bufet studencki

Fig. 25c.

Student's refreshment standRyc. 25d. Wydział „Pomocy Bratniej”
studentów Uniwersytetu
WarszawskiegoFig. 25d. Branch of “Pomoc Bratnia”
[the “Fraternal Help” student
organisation] for Warsaw
University students

Ryc. 26. Wacław Saryusz-Wolski, *Pierwsza warta akademicka przed dawnym pałacem namiestnikowskim*, fotoreportaż *Z dni przełomowych w Warszawie*, „Tygodnik Ilustrowany” 1918, nr 46 z 16 listopada, s. 536, (student w czapce uniwersyteckiej to Stanisław Rotstad z Wydziału Lekarskiego), MNW

Fig. 26. Wacław Saryusz-Wolski, *First student guards in front of the former governor's palace*, 1918, photo print, „Tygodnik Ilustrowany” 1918, No. 46 of 16 November, p. 536, (a student in the university cap is Stanisław Rotstad of the Medical Faculty), MNW

The year 1918 brought the Poles, on the one hand, the restoration of independence and, on the other hand, the necessity of waging a further struggle for its preservation and the integration of Polish lands. In response to an appeal launched by Józef Piłsudski, in November 1918 the Warsaw students established the Voluntary Academic League that was formed at the University. The press, up to then full of photographs of the teaching staff and accounts about the participation of the students in demonstrations of Polishness, as well as student detachments keeping guard [fig. 26] and undergoing military training, now started to provide illustrated accounts about the war between Poland and Soviet Russia. In April 1919 „Tygodnik Ilustrowany” devoted a whole page to an illustrated report entitled *Pogrzeb żołnierzy-akademików poległych w obronie*

{ Album p. 438-441 }

Ryc. 28. Wacław Saryusz-Wolski,
*Z chwili – uroczystości
50. rocznicy zamknięcia Szkoły
Głównej z udziałem trzech
pokoleń: ostatnich profesorów
tej szkoły, jej wychowanków
i młodzieży akademickiej,
w centrum profesorowie Walenty
Miklaszewski i Teodor Dydyński,*
„Tygodnik Ilustrowany” 1919,
nr 24 z 14 czerwca, s. 384, MNW

Fig. 28. Wacław Saryusz-Wolski,
*Recent events – celebrations
of the fiftieth anniversary of
closing the Main School attended
by three generations: the last
professors of the School,
its graduates and students;
in the centre: professors Walenty
Miklaszewski and Teodor
Dydyński, 1919, photo print,
“Tygodnik Ilustrowany” 1919,
No. 24 of 14 June, p. 384, MNW*

Lwowa [fig. 27], and on 2 August – to *Akademicy warszawscy na froncie na Wołyniu*. Despite the tragic wartime events the press did not forget the 50th anniversary of the closure of the Main School by the Russians, for the first time recalled officially, in an independent country [fig. 28]. The Polish-Bolshevik war, whose apogee took place in the summer of 1920, was the reason why the 1920/1921 academic year was not inaugurated at the usual time. True, wartime hostilities ended in October, but the students and professors were demobilised in November and December 1920. The inauguration – exceptionally ceremonial, solemn, and suffused with memories about the fallen – was held on 10 January

Pomimo tragicznych wydarzeń wojennych nie zapomniano o pięćdziesiątej rocznicy zamknięcia przez Rosjan Szkoły Głównej, po raz pierwszy przypominając ten fakt oficjalnie, w niepodległym kraju [il. 28]. Wojna polsko-bolszewicka, której apogeum przypadło na lato 1920 roku, spowodowała, że rok akademicki 1920/1921 nie rozpoczął się w zwyczajowym terminie. Co prawda działania wojenne ustały w październiku, ale pozostających w szeregach wojska studentów i profesorów zdemobilizowano dopiero w listopadzie i grudniu 1920 roku. Do inauguracji – wyjątkowo uroczystej, pełnej powagi i przepełnionej pamięcią o poległych – doszło 10 stycznia 1921 roku. Uczestniczyła w tym wydarzeniu cała Warszawa, z prezydentem stolicy, oraz władze państwowe z premierem i marszałkiem Sejmu. Nie zabrakło też prasy, a fotoreporterzy pozostawili bogatą dokumentację zarówno w czasopiśmie, jak i w albumach komponowanych dla różnych zleceniodawców. Ostatnim, najmocniejszym akordem w procesie tworzenia Uniwersytetu Warszawskiego stała się uroczystość nadania uczelni godła przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego w dniu 2 maja 1921 roku połączona z nadaniem pierwszych honorowych doktoratów [il. 29].

1921. The occasion was attended by the whole of Warsaw, with the president of the capital and the state authorities, including the prime minister and the marshal of the Sejm. The press was also present, and the press photographers produced an extensive documentation both in periodicals and albums created for various clients. The last, strongest chord in the establishment of the University of Warsaw was the ceremony of granting it its emblems by Head of State Józef Piłsudski combined with granting the first "Honoris causa" diplomas (2 May 1921) [fig. 29].

Some of the events at the University of Warsaw could have been witnessed by the outstanding Polish photographer Jan Bułhak (1876-1950), head of the Department of Art Photography in the Faculty of Fine Arts at the Stefan Batory University in Wilno. In July 1920, after the wartime evacuation of the University of Wilno to Warsaw, Bułhak, together with other professors from Wilno, found himself in the capital. Facilities for a photographic studio were probably made available in the University grounds in Krakowskie Przedmieście Street, as indicated by the contents of an India ink stamp with which he signed his Warsaw photographs [fig. 30, 31]. The period up to April 1921 was used for taking photographs of the capital, with the artist aiming his camera lenses at the most valuable monuments as well as the University buildings and gardens. Bułhak

Ryc. 29. Autor nieokreślony, *Honorowi doktorzy Uniwersytetu Warszawskiego, którym wręczono dyplomy w dniu nadania wszechnicy godeł uniwersyteckich*, „Tygodnik Ilustrowany” 1921, nr 20 z 14 maja, s. 312, MNW

Fig. 29. Unidentified author, *“Honoris causa” doctors of the University of Warsaw, who received diplomas on the day of granting the University its emblems*, 1921, photo print, „Tygodnik Ilustrowany” 1921, No. 20 of 14 May, p. 312, MNW

W niektórych uroczystościach na Uniwersytecie Warszawskim mógł wziąć udział wybitny polski fotografik Jan Bułhak (1876–1950), kierownik Zakładu Fotografii Artystycznej na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W lipcu 1920 roku, po koniecznej w związku z wojną ewakuacji Uniwersytetu Wileńskiego do Warszawy, Bułhak wraz z innymi profesorami tej uczelni znalazł się w stolicy. Pomieszczenie na pracownię fotograficzną udostępniono mu prawdopodobnie na terenie Uniwersytetu przy Krakowskim Przedmieściu, na co wskazuje treść tuszowej pieczętki, którą sygnował warszawskie zdjęcia [il. 30, 31]. Czas do kwietnia 1921 roku wykorzystał na fotografowanie architektury stolicy, kierując obiektyw aparatu ku najcenniejszym jej zabytkom, w tym także ku gmachom i zieleni Uniwersytetu. Odkrył także mało znane uliczki i zapomniane zakątki, których nie fotografowali miejscowi artyści. Pozostawił Warszawie, jako cenne źródło historyczne i najpiękniejszy prezent, kolekcję 716 zdjęć w 13 albumach, a wśród nich niepowtarzalne fotograficzne obrazy Pałacu Kazimierzowskiego, gmachów Porektorskiego

{ Album s. 406–409,
420–427, 430–433,
454–469, 486–487 }

Ryc. 30.

Pieczętka tuszowa, którą Jan Bułhak sygnował odbitki zrobione w Warszawie, MNW

Fig. 30.

India ink stamp used by Jan Bułhak to sign the copies made in Warsaw, MNW

Ryc. 31.

Fotograf nieznanym, Portret Jana Bułhaka, ok. 1920, odbitka bromowa tonowana, MNW

Fig. 31.

Unidentified photographer, Portrait of Jan Bułhak, about 1920, toned bromide copy, MNW

i dawnego Gabinetu Mineralogicznego, Biblioteki Uniwersyteckiej (zwaney dzisiaj starym BUW-em), a także kościoła Wizytek⁵⁶.

Bromowe, tonowane odbitki Jana Bułhaka z widokami Uniwersytetu Warszawskiego zachowały się do dzisiaj w niewielu egzemplarzach. Dagerotypy z kościołem Wizytek oraz Pałacem Kazimierzowskim nie przetrwały wcale. Ciekawe, że oba te zabytki architektury, należące od dawna do kanonu obiektów tradycyjnie utrwalanych przez kolejne pokolenia artystów, zainspirowały i pierwszego polskiego fotografa Andrzeja Radwańskiego w 1839 roku, i twórcę koncepcji polskiej fotografii ojczysteJ Jana Bułhaka w roku 1921.

56 Danuta Jackiewicz, *Wizja miasta. Warszawa na fotografiach Jana Bułhaka z 1920-1921 roku*, „Dagerotyp” 2007, nr 16, s. 66-73.

also discovered little-known lanes and forgotten nooks, ignored by the local photographers. He presented Warsaw with a valuable historical source and the most magnificent gift possible - a collection of 716 photographs in 13 albums, including unique images of the Kazimierzowski Palace, the Former Rector's Building and the Mineralogical Cabinet, the University Library (today: Old Library) and the Visitant church.⁵⁶

Only a few copies of the toned bromide prints by Jan Bułhak with views of the University of Warsaw have survived up to this day. Dagerreotypes featuring the Visitant church and the Kazimierzowski Palace are missing. Interestingly, these two monuments, for long a part of the canon of objects traditionally portrayed by successive generations of artists, inspired both Andrzej Radwański, the first Polish photographer (1839), and Jan Bułhak, the author of the conception of Polish “native photography” (1921).

The conviction about the exceptional value of the photograph as a historical source urged the author to attempt describing and illustrating the connections between the history of the University of Warsaw and the development of an invention of fundamental importance for the emergence of a new visual civilisation. The collected photographs served, on the one hand, showing the oldest photographic likenesses of persons who created the history of the University and depicting the appearance of the buildings in the University grounds in the discussed period. On the

56 Danuta Jackiewicz, *Wizja miasta. Warszawa na fotografiach Jana Bułhaka z 1920-1921 roku*, „Dagerotyp” 2007, no. 16, pp. 66-73.

Przekonanie o wyjątkowej wartości fotografii jako źródła historycznego skłoniło autorkę do próby opisanie i opatrzenia ilustracjami związków pomiędzy dziejami Uniwersytetu Warszawskiego a rozwojem wynalazku o znaczeniu fundamentalnym dla powstania nowej cywilizacji wizualnej. Zebrane zdjęcia posłużyły z jednej strony do wskazania najstarszych fotograficznych wizerunków osób tworzących historię uczelni oraz do zilustrowania wyglądu gmachów na terenie uniwersyteckim w omawianym czasie. Z drugiej strony chodziło o refleksję nad genezą wprowadzenia fotografii w Warszawie i udziału w tym procesie środowiska uniwersyteckiego. Podkreślono także fakt wczesnego, sięgającego początków lat pięćdziesiątych XIX stulecia, uznania fotografii za przydatny instrument badawczy przez naukowców wywodzących się z Uniwersytetu Warszawskiego.

W naukach humanistycznych mamy dzisiaj do czynienia z ogromnym zainteresowaniem możliwościami intelektualnego wykorzystania bogactwa znaczeń obrazu fotograficznego. Wśród filozoficznych i estetycznych koncepcji definiowania oraz interpretacji fotografii ważne miejsce zajmują wątek pamięci i świadectwa. Fotografia – rozumiana tradycyjnie jako wierny obraz i doskonałe narzędzie rejestrowania rzeczywistości – od stu siedemdziesięciu lat nie tylko ułatwia pamiętanie o przeszłości, ale też poszerza horyzonty i ożywia wyobraźnię. Dzięki odkrywaniu zapomnianych fotografii także zasób wiedzy o Uniwersytecie Warszawskim powiększa się i wzbogaca.

other hand, the purpose of this publication was to reflect on the origin of the introduction of photography in Warsaw and the participation in this process of the University milieu. Emphasis has been also placed on the early recognition of the photograph, going back to the early 1850s, as a useful research instrument by the scientists deriving from the University of Warsaw.

In present-day humanities we encounter enormous interest in the possibilities of an intellectual exploitation of the immensely varied meanings of the photographic image. An important place among the philosophical and aesthetic conceptions of defining and interpreting the photograph is held by the motif of memory and evidence. For 170 years the photograph – traditionally understood as a faithful image and an excellent tool for recording reality – has not only facilitated remembering the past but also widened horizons and animated the imagination. The discovery of forgotten photographs has further expanded and enriched the range of knowledge about the University of Warsaw.

M O N U
M E N T A
U N I V E R
S I T A T I S
V A R S O
V I E N S I S

A L B U M

e-MONUMENTA_WUW 2016

WPROWADZENIE

INTRODUCTION

W albumie zebrano wyłącznie oryginalne fotografie z lat 1858–1921 ukazujące przede wszystkim portrety profesorów i studentów, a także budynki służące Uniwersytetowi Warszawskiemu. Zdjęcia, które powstały w czasie dramatycznych zmagani Polaków z rosyjskim zaborcą o przywrócenie Warszawie Uniwersytetu, ilustrują zarówno sukcesy, jak i porażki na tej drodze. Prezentujemy powstające kolejno: Szkołę Sztuk Pięknych (nawiązującą do Wydziału Nauk i Sztuk Pięknych Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego), Akademię Medyko-Chirurgiczną (przypominającą o Wydziale Lekarskim Uniwersytetu), Szkołę Główną, pełniącą *de facto* rolę polskiego uniwersytetu, oraz zrusyfikowany Cesarski Uniwersytet Warszawski. Czasy polskiego Uniwersytetu, odrodzonego podczas pierwszej wojny światowej, a ostatecznie ustabilizowanego po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej, zostały udokumentowane przez nowoczesny fotoreportaż prasowy. Zdjęcia, realizowane wówczas na zamówienie prasy, trafiały także do albumów, dzięki czemu przetrwały w formie oryginalnych odbitek.

In the album were gathered only the original photographs from the years 1858–1921 which include predominantly portraits of the professors and students of the University of Warsaw as well as assorted University buildings. Taken at the time of the dramatic strife between the Poles and the Russian partitioners concerning the restoration of the University, the photographs illustrate both the successes and the failures. We present the School of Fine Arts (a reference to the Faculty of Sciences and Fine Arts at the Royal University of Warsaw), the Medical and Surgical Academy (evoking the Medical Faculty at the University), the Main School (being, in fact, the Polish University), and the Russified Imperial University of Warsaw. The period of the Polish University, reborn during the First World War and finally stabilised after the Polish-Bolshevik war, was documented by modern press photographs, which found their way also into albums and thus survived in the form of original prints.

Fotografie umożliwiają zapoznanie się z wizerunkiem Warszawy od połowy XIX wieku do 1921 roku. W szczególności dotyczy to Krakowskiego Przedmieścia, ówczesnie pryncypalnego traktu stolicy, przy którym znajduje się zespół historycznych gmachów Uniwersytetu Warszawskiego. Pokazane są również inne miejsca, związane z aktywnością społeczno-polityczną reprezentantów uczelni, takie jak: place Zamkowy, Saski (dzisiaj Marszałka Józefa Piłsudskiego) i Trzech Krzyży, czy też ulice: Marszałkowska i aleja 3 Maja (obecnie początkowy odcinek Alej Jerozolimskich).

Większość fotografii wybranych do albumu pochodzi z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie, które – pod nazwą Muzeum Sztuk Pięknych – powołano do życia w tym samym co Szkołę Główną, 1862 roku. Wśród pierwszych zdjęć zakupionych do muzealnych zbiorów w 1863 roku znajdowało się *Wnętrze auli Szkoły Głównej*, a jedną z najcenniejszych kolekcji fotograficznych ofiarował Muzeum Leopold Méyet, absolwent Wydziału Prawa i Administracji tej uczelni. Zamieszczone w niniejszej

The presented photographs allow the reader to become familiar with the appearance of Warsaw from the mid-nineteenth century to 1921. This holds true in particular for Krakowskie Przedmieście Street, at the time the main route of the capital and the site of a complex of the historical buildings of the University of Warsaw. The publication also features other spots associated with the socio-political activity of the representatives of the University, such as: Zamkowy Square, Saski Square (today: Marszałka Józefa Piłsudskiego Square) and Trzech Krzyży Square, or Marszałkowska Street and 3 Maja Avenue (today: the opening section of Jerozolimskie Avenue).

The majority of the photographs selected to the album come from the collections of the National Museum in Warsaw, which was established as the Museum of the Fine Arts in 1862, the same year as the Main School. The first photographs purchased for the Museum collections in 1863 was titled *The interior of the Main School aula auditorium*, and one of the most valuable collections of photographs was donated to the Museum by Leopold Méyet, a graduate of the Faculty of Law and Administration

publikacji fotografie często pierwotnie były opatrzone tytułami. Tytuły te, wyróżnione u nas kursywą, pozostawiono w podpisach pod zdjęciami jako swoiste świadectwo czasów, nawet jeśli znalazły się w nich informacje nieścisłe, np. różne wersje nazw poszczególnych obiektów. W przypadku oczywistych błędów skorygowano je poprzez umieszczenie informacji w nawiasach kwadratowych.

Podczas tworzenia fotograficznej narracji o dziejach uczelni w omawianym okresie autorce towarzyszyło przekonanie, że niniejsza prezentacja wzbogaci dotychczasowy stan wiedzy na temat źródeł do przeszłości Uniwersytetu Warszawskiego, a w szerszej perspektywie – polskiego szkolnictwa wyższego. Edycja albumu stanie się być może zachętą dla badaczy do kontynuowania opowiadania historii szkoły wyższej przy Krakowskim Przedmieściu za pośrednictwem fotografii także po 1921 roku. Dla epoki międzywojnia, czasów II wojny światowej, lat PRL-u i wreszcie III Rzeczypospolitej źródła fotograficzne są daleko bogatsze i równie fascynujące.

at the University. Originally the photographs shown in the album were often provided with the titles. These titles, stressed here in italics, were left in the captions as a kind of testimony of an epoch, even if they include some inaccurate data, for instance different versions of the names of the buildings. Where obvious mistakes were noticed, they were corrected by putting the proper information in the square brackets.

While creating a photographic narrative about the history of the University during the titular period, the author became convinced that the presentation would expand the heretofore state of knowledge about the sources for the history of the University of Warsaw and, in a wider perspective – of Polish schools of higher learning. The album may encourage researchers to continue telling the story of the University in Krakowskie Przedmieście Street throughout the photographs taken also after 1921. The photographic sources for the interwar years, the times of the Second World War, the communist period and finally for the Third Polish Republic are far richer and equally fascinating.

Fragment panoramy Warszawy
w kierunku Pałacu Kazimierzow-
skiego, fotografia przypisywana
Karolowi Beyerowi, 1858, kolekcja
Leopolda Méyeta, MNW

Fragment of a panorama of Warsaw
towards the Kazimierzowski Palace,
photograph attributed to Karol Beyer,
1858, the Leopold Méyeta collection,
MNW

Pierwsza fotograficzna panorama Warszawy, wykonana z latarni kościoła ewangelicko-augsburskiego, wznoszącego się do dziś przy placu Małachowskiego (dawniej plac Ewangelicki), składa się z dwunastu zdjęć. Jedno z nich ukazuje fragment miasta w kierunku wschodnim. Na pierwszym planie widnieje kamienica przy ulicy Mazowieckiej 16, zaprojektowana w 1848 roku przez Franciszka Marię Lanciego dla Ordynacji Krasieńskich. Dalej uwieczniono stojące kolejno pałace: Krasieńskich (obecnie siedziba Akademii Sztuk Pięknych) i Kazimierzowski. Po prawej stronie Pałacu Kazimierzowskiego widoczny jest dach Gmachu Porektorskiego przed przebudową.

Jest to najstarsza zachowana fotografia, ukazująca sylwetę Pałacu Kazimierzowskiego. W 1857 roku w jego murach uroczyste zainaugurowano działalność Akademii Medyko-Chirurgicznej. Powołanie Akademii obudziło nadzieje na reaktywowanie przez władze carskie Uniwersytetu w Warszawie, zamkniętego w 1831 roku w ramach represji po powstaniu listopadowym.

Po prawej stronie widać część ogrodów klasztoru Misjonarzy. Dziesięć lat później przeprowadzono tędy nową ulicę – Fiodora hrabiego Berga (obecnie Romualda Traugutta) – łączącą ulicę Mazowiecką z Krakowskim Przedmieściem.

First photographic panorama of Warsaw, taken from the lantern of the Evangelic church of the Augsburg Confession, today in Małachowski Square (formerly: Ewangelicki Square), composed of twelve photographs, one of which shows fragment of the town towards the East. In the foreground: house in 16 Mazowiecka Street, designed in 1848 by Franciszek Maria Lanci for the Krasieński Ordynacja. Further on, the photograph shows the Krasieński Palace (today: the seat of the Academy of Fine Arts) and the Kazimierzowski Palace. The roof of the former Rector's Building prior to its redesigning is seen to the right of the Kazimierzowski Palace.

This is the oldest preserved photograph of the Kazimierzowski Palace whose interior was used for the ceremonial inauguration of the Medical and Surgical Academy (1857). The establishment of the Academy awoke hopes for the reopening of the University of Warsaw, closed by the tsarist authorities in 1831 as part of the repressions applied after the November Uprising.

On the right: visible part of the Missionary monastery gardens. Almost ten years later this was the site of a new street - Fiodora hrabiego Berga (today: Romualda Traugutta) - linking Mazowiecka Street and Krakowskie Przedmieście Street.

*Krakowskie Przedmieście z kościołem
św. Krzyża i Akademią Lekarską
[Medyko-Chirurgiczną], fotografia
Karola Beyera, 1858, kolekcja Leopolda
Mélyeta, MNW*

*Krakowskie Przedmieście Street
with the church of the Holy Cross
and the Medical [and Surgical]
Academy, photo: Karol Beyer, 1858,
the Leopold Méyeta collection, MNW*

Fotografia należy do serii dwudziestu czterech zdjęć, które znalazły się w *Albumie widoków Warszawy*, oferowanym do sprzedaży przez Karola Beyera od 1859 roku.

W głębi kadru widoczny jest klasycystyczny Pałac Staszica, wzniesiony z inicjatywy księdza Stanisława Staszica w latach 1820–1823, według projektu Antonia Corazziego. Fundator, *nota bene* inicjator utworzenia Uniwersytetu Warszawskiego, przeznaczył gmach dla Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Od października 1857 roku pałac był siedzibą Akademii Medyko-Chirurgicznej. Po założeniu Szkoły Głównej w 1862 roku w gmachu tym do 1865 roku mieścił się Wydział Matematyczno-Fizyczny.

Po prawej stronie kadru widoczne są kolejno: fragment kamienicy Józefa Grodzickiego, oficyny pałacu Krasieńskich, budynki klasztoru Misjonarzy i kościół św. Krzyża.

This photograph is part of a series of 24 photographs featured in *Album widoków Warszawy*, offered for sale by Karol Beyer since 1859.

In the background: the Classicistic Staszic Palace, erected upon the initiative of Rev. Stanisław Staszic in 1820–1823, according to a design by Antonio Corazzi. The founder, who, *nota bene*, was the initiator of establishing the University of Warsaw, planned the building for the Warsaw Society of Friends of Sciences.

From October 1857 the Palace was the seat of the Medical and Surgical Academy. After the opening of the Main School in 1862, it housed the Mathematical-Physical Faculty (until 1865).

On the right: fragment of the house of Józef Grodzicki, an outbuilding of the Krasiński Palace, buildings of the Missionary monastery, and the church of the Holy Cross.

Kościół Wizytek pod wezwaniem
Opieki św. Józefa Oblubieńca
i Niepokalanej Bogarodzicy Maryi
przy Krakowskim Przedmieściu,
fotografia Karola Beyera, 1858,
kolekcja Teodora Chrzęńskiego, MNW

Visitant church of the Protection
of St. Joseph the Betrothed and
the Mother of God, Mary Immaculate
in Krakowskie Przedmieście Street,
photo: Karol Beyer, 1858, the Teodor
Chrzęński collection, MNW

Kościół, późnobarokowy z elementami rokokowymi, wzniesiono w dwóch etapach: w latach ok. 1728–1736, według projektu Carla Antonia Baya, oraz w latach 1755–1764 (m. in. szczyt fasady), zgodnie z projektem Giuseppe Fontany (budowa prowadzona przez Johanna Ehrenfrieda Staude).

Świątynia przy klasztorze Wizytek została przeznaczona na kościół akademicki Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Kiedy Uniwersytet, zamknięty przez Rosjan po powstaniu listopadowym, zaczął się odradzać, kościół powrócił do dawnej funkcji. Dnia 1 października 1857 roku odprawiono tutaj nabożeństwo inaugurujące działalność Akademii Medyko-Chirurgicznej.

Na fotografii utrwalono widok budowli po renowacji, przeprowadzonej dziesięć lat wcześniej przez architekta Henryka Marconiego. Przed fasadą kościoła widoczne są połączone łańcuchami żelwne słupki z datą 1850, z których kilka zachowało się do dzisiaj przed bramą klasztoru Wizytek.

The Late Baroque church with the Rococo elements was built in two stages: in c. 1728–1736, upon the basis of a project by Carl Antonio Bay, and in 1754–1762 (i.a. the façade gable), in accordance with a project by Giuseppe Fontana (under the supervision of Johann Ehrenfried Staude).

The church adjoining the Visitant convent was intended for the Royal University of Warsaw. The revival of the University, closed by the Russians after the November Uprising, restored the church's former functions. A Mass inaugurating the activity of the Medical and Surgical Academy was celebrated here on 1 October 1857.

The photograph shows a view of the building after renovation, conducted ten years earlier by the architect Henryk Marconi. In front of the church façade: visible cast iron posts linked with chains, and featuring the date 1850; several posts are preserved up to this day in front of the Visitant convent gate.

Słuchacz Akademii Medyko-Chirurgicznej w mundurze studenckim, fotografia Karola Beyera, 1861, MNW

Student of the Medical and Surgical Academy in a regulation uniform, photo: Karol Beyer, 1861, MNW

Student Akademii został sportretowany w atelier jednego z najwyższej cenionych warszawskich fotografów, u którego konfekty zamawiali także profesorowie stołecznej uczelni. Coraz szersze kręgi społeczne hołdowały wówczas modzie na posiadanie własnej podobizny w formie biletu wizytowego (*carte de visite*). Mała fotografia na sztywnej tekturce stała się akcesorium niezbędnym człowiekowi wchodzącemu w dorosłe życie. Można było obdarować nią znajomych, a przy tym zaznaczyć swój status społeczny, w tym przypadku słuchacza polskiej uczelni.

Studenci Akademii nosili mundury zielone z niebieskim kołnierzem i czapki z niebieskim otokiem, o czym wiadomo z przekazów pisemnych.

The Academy student was photographed in a studio belonging to one of the most acclaimed photographers in Warsaw, the author of portraits commissioned also by Academy professors. At the time, increasingly wide circles followed the fashion of carrying their likenesses in the form of a calling card (*carte de visite*). A small photograph on stiff cardboard became an accessory indispensable for a young person on the threshold of adulthood. It could be presented to friends and acquaintances, thus simultaneously stressing one's social status, in this case that of a student of a Polish school of higher learning.

According to written sources Academy students wore green uniforms with blue collars and caps with a blue band.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Władysław Krajewski w mundurze
studenta Akademii Medyko-
-Chirurgicznej, 1861, fotografia
Karola Beyera, MW

Władysław Krajewski in the uniform
of a student of the Medical
and Surgical Academy, 1861, photo:
Karol Beyer, MW

Władysław Krajewski (1839–1891) działał w Komitecie Akademickim oraz Komitecie Stowarzyszenia Bratniej Pomocy. W dniu 25 lutego 1861 roku został zatrzymany za spoliczkowanie oberpolicmajstra, generała Teodora Trepowa, podczas manifestacji na ulicach Warszawy. Opowieściom o tym wydarzeniu towarzyszyły satyryczne wierszyki, rozpowszechniane wśród mieszkańców Warszawy. Dwa lata później, w styczniu 1863 roku, student Krajewski został aresztowany i skazany na zesłanie za udział w powstaniu styczniowym.

Władysław Krajewski (1839–1891) was an active member of the Academic Committee and the Committee of the Fraternal Help Association. On 25 1861 he was arrested for slapping General Teodor Trepov, the chief of the police, during a street demonstration in Warsaw. Accounts about this event were accompanied by satirical poems, distributed among the inhabitants of Warsaw. Two years later, in January 1863, Krajewski was arrested and sentenced to exile for his participation in the January Uprising.

Widok z wieży kościoła
św. Krzyża w kierunku
Pałacu Staszica, fotografia
Karola Beyera, 1861, kolekcja
Leopolda Méyeta, MNW

View from the tower
of the church of the Holy
Cross towards the Staszic
Palace, photo: Karol Beyer,
1861, the Leopold Méyet
collection, MNW

Zakłady fotograficzne chętnie wykonywały panoramiczne widoki Warszawy z górujących nad miastem wież kościelnych. W tym przypadku obiektyw aparatu został skierowany na południowy wschód, a centrum kadru wypełnił Pałac Staszica.

Dnia 5 października 1860 roku w auli Pałacu Staszica obchodzono trzylecie istnienia Akademii Medyko-Chirurgicznej. Była to ostatnia uroczystość tego rodzaju, gdyż już w następnym roku, w związku z decyzją o utworzeniu Szkoły Głównej, rozpoczęło się przekształcanie Akademii w Wydział Lekarski Szkoły Głównej. Na attyce widnieje napis: Cesarsko-Królewska Medyko-Chirurgiczna Akademia.

Photographic studios willingly executed panoramic views of Warsaw with soaring church towers. In this case, the camera lens faced the southeast, and the centre of the shot is composed of the Staszic Palace.

The third anniversary of the Medical and Surgical Academy was celebrated in the aula auditorium of the Staszic Palace on 5 October 1860. This was the last ceremony of its kind, since in the next year the Academy was being transformed into the Medical Faculty of the Main School. There is an inscription on the attic: Imperial and Royal Medical and Surgical Academy.

Kamienica Józefa Grodzickiego
przy Krakowskim Przedmieściu 7,
fotografia Karola Beyera, 1859,
kolekcja Teodora Chrząńskiego,
MNW

House of Józef Grodzicki
in 7 Krakowskie Przedmieście
Street, photo: Karol Beyer, 1859,
the Teodor Chrząński collection,
MNW

Kamienicę w stylu renesansu włoskiego zbudowano w latach 1851–1852 według projektu Henryka Marconiego.

Atykę wieńczyło dwanaście posągów, wyrzeźbionych pod kierunkiem profesora Konstantego Hegla według wzorów antycznych przez uczniów Szkoły Sztuk Pięknych, działającej w latach 1844–1866. Na fotografii dobrze widoczna jest figura *Fauna z koźlęciem*, wykonana przez Józefa Plocera na wzór statuy z Gabinetu Wzorów Gipsowych Uniwersytetu Warszawskiego. Czytelna jest także grupa *Kastor i Polluks* autorstwa Feliksa Ślaskiego vel Szlawnskiego.

Pozostałe posągi są słabo widoczne, gdyż zachowana odbitka była wadliwie naświetlona. Zdjęcie powstało w kilka lat po wzniesieniu budynku i pozostaje najwcześniejszym dokumentem wizualnym obiektu, w którym od lat pięćdziesiątych XIX wieku lokowały się zakłady fotograficzne.

W kamienicy, stojącej niemal naprzeciwko uliczki prowadzącej na teren Uniwersytetu, mieściła się podówczas księgarnia i skład nut muzycznych Michała Glücksberga. Obecnie ma tutaj siedzibę Główna Księgarnia Naukowa im. Bolesława Prusa, podtrzymująca tradycję pożytecznego sąsiedztwa księgarni z wyższą uczelnią.

The house was built in the Italian Renaissance style in 1851-1852 according to a project by Henryk Marconi

The attic was topped by twelve statues executed according to classical models at the School of Fine Arts (1844-1866) by the students of Professor Konstanty Hegel. The photograph shows the figure of *Faun and Kid*, sculpted by Józef Płocer and modelled on a statue in the Plaster Models Cabinet at the University of Warsaw. Another visible work is the *Castor and Pollux* group by Feliks Ślaski vel Szlawski

The remaining statues are less distinguishable since the preserved copy print was incorrectly exposed. The photograph was taken several years before the completion of the building and remains the earliest visual document of the edifice, which from the 1850s housed photographic studios.

The house, which stood almost opposite a lane leading to the University grounds, contained a bookstore and a sheet music storehouse belonging to Michał Glücksberg. Today, it is the seat of the Bolesław Prus Main Scientific Bookstore, which sustains the tradition of the useful proximity of a bookstore and a school of higher learning.

Szkoła Sztuk Pięknych,
fotografia Karola Beyera, 1861,
kolekcja Władysława
Sztolcmana, MNW

School of Fine Arts,
photo: Karol Beyer, 1861,
the Władysław Sztolcman
collection, MNW

Portret zbiorowy dwudziestu czterech uczniów Szkoły Sztuk Pięknych oraz profesorów, siedzących w środkowym rzędzie. Pierwszy od lewej to rzeźbiarz Konstanty Hegel, obok niego siedzą malarze: Ksawery Kaniewski, Chrystian Breslauer i Rafał Hadziewicz. Szkoła, kształcąca malarzy, rzeźbiarzy i budowniczych, została powołana do życia w 1844 roku i mieściła się w Gmachu Audytoryjnym. Uległa likwidacji w roku 1864.

Uwagę zwraca dynamiczne upozowanie grupy studentów, otaczających swych nauczycieli, którzy także przybrali swobodne pozy. Portret tej artystycznej grupy wyraźnie różni się od typowego, statycznego portretu zbiorowego z epoki. Studenci mają na sobie przepisowe mundury z czerwonymi kołnierzami i białymi guzikami.

Group portrait of 24 students of the School of Fine Arts and professors, sitting in the middle row. First from the left: the sculptor Konstanty Hegel, and then painters: Ksawery Kaniewski, Chrystian Breslauer and Rafał Hadziewicz. The School, which trained painters, sculptors and architects, was established in 1844 and located in the Auditorium Building. Closed in 1864.

Noteworthy features include the dynamically posed students surrounding their teachers, who also struck casual poses. The composition differs conspicuously from the typical static group portrait of the period. The students wear regulation uniforms with red collars and white buttons.

Szkoła Sztuk Pięknych,
fotografia Karola Beyera,
1861, kolekcja Władysława
Sztolcmana, MNW

Academy of Fine Arts,
photo: Karol Beyer, 1861,
the Władysław Sztolcman
collection, MNW

Portret zbiorowy dziewiętnastu uczniów Szkoły Sztuk Pięknych z profesorem malarstwa Rafałem Hadziewiczem, absolwentem Wydziału Nauk i Sztuk Pięknych UW. W pierwszym rzędzie, drugi z lewej, klęczy Karol Nowakowski, współorganizator manifestacji patriotycznych w Warszawie z okazji pogrzebu generałowej Katarzyny Sowińskiej czy rocznicy powstania listopadowego w 1860 roku.

Zdjęcie powstało w atelier fotografa przy Krakowskim Przedmieściu 40, czyli w sąsiedztwie siedziby szkoły. Kilku studentów upozowało się na dywan, dobrze znanym z wyposażenia pracowni Beyera.

Group portrait of 19 students of the Academy of Fine Arts with Professor Rafał Hadziewicz, a graduate of the Faculty of Sciences and Fine Arts at the University of Warsaw. In the first row, second from the left: Karol Nowakowski (kneeling), organiser of patriotic demonstrations held in Warsaw upon the occasion of the funeral of Katarzyna Sowińska, the widow of General Sowiński, or the anniversary of the November Uprising (1860).

The photograph was taken in a studio in 40 Krakowskie Przedmieście Street, i.e. in close vicinity of the Academy. Several students struck a pose on a carpet, a familiar prop from the Beyer studio.

*Karol Nowakowski ze Szkoły
Sztuk Pięknych, aresztowany
27 lutego i 8 kwietnia,
z krzyżem w ręku na placu
przed Zamkiem, fotografia
Karola Beyera, 1861, MNW*

*Karol Nowakowski of the School
of Fine Arts, arrested on 27 February
and 8 April, holding a cross in the
square in front of the Royal Castle,
photo: Karol Beyer, 1861, MNW*

Karol Nowakowski ze Szkoły Sztuk Pięknych, aresztowany 27 lutego i 8 kwietnia, z krzyżem w ręku na placu przed Zamkiem, fotografia kolorowana Karola Beyera, 1861, kolekcja Platona Frederiksa, MWP

Karol Nowakowski of the School of Fine Arts, arrested on 27 February and 8 April, holding a cross in the square in front of the Royal Castle, colour photo: Karol Beyer, 1861, the Platon Frederiks collection, MWP

Karola Nowakowskiego (1833–1867) władze carskie aresztowały w 1861 roku dwukrotnie, za udział w manifestacjach patriotycznych i za noszenie konfederatki, skazując ostatecznie na zesłanie.

Sylwetkę wycięto z portretu zbiorowego studentów Szkoły Sztuk Pięknych z profesorem Hadziewiczem. Przy postaci Nowakowskiego domalowano krzyż i wianuszek kwiatów, tworząc w ten sposób wizerunek bohatera narodowego, występującego przeciwko caratowi. Fotografie, w praktycznym i bardzo już wówczas popularnym formacie *carte de visite*, rozpowszechniano masowo w celu propagowania oporu wobec rosyjskiej władzy, a także dla upamiętnienia studenta oraz wydarzeń, w których brał udział (s. 118).

Prezentowany pozytyw to unikalna, podmalowana akwarelą fotografia, wykonana w większym formacie, która trafiła do albumu warszawskiego oberpolicmajstra Platona Fredericksa. Album, złożony ze skonfiskowanych zdjęć, służył do identyfikacji osób poszukiwanych przez carski aparat policyjny (s. 119).

The tsarist authorities arrested Karol Nowakowski (1833–1867) in 1861 twice: for taking part in a patriotic demonstration and for wearing a konfederatka military cap; ultimately, he was sentenced to exile.

The likeness of the student was cut out from a group portrait of the students of the School of Fine Arts, shown together with Prof. Hadziejewicz. The painted on cross and floral wreath, added next to Nowakowski's figure, produced a likeness of a national hero, an opponent of the tsarist system. The photograph, in a practical and very fashionable *carte de visite* format, was distributed on a mass scale to propagate resistance towards Russian rule and to commemorate the student and the events in which he participated (p. 118).

The presented positive is a unique photograph, with watercolour under painting, executed in a larger format and contained in an album belonging to Platon Fredericks, the chief of the police in Warsaw. The album, composed of confiscated photographs, was used for the identification of persons sought by the tsarist police (p. 119).

Kościół św. Krzyża przy
Krakowskim Przedmieściu,
fotografia Karola Beyera,
1858, kolekcja Teodora
Chrząńskiego, MNW

Church of the Holy Cross
in Krakowskie Przedmieście
Street, photo: Karol Beyer,
1858, the Teodor Chrząński
collection, MNW

Arcybiskup Antoni M. Fijałkowski, metropolita warszawski, odprawił w tym kościele mszę żałobną w intencji Pięciu Poległych, zabitych przez wojsko rosyjskie podczas manifestacji 27 lutego 1861 roku. **W komitecie organizującym uroczystości pogrzebowe pracowała młodzież studencka z Akademii Medyko-Chirurgicznej i Szkoły Sztuk Pięknych.**

Barokowy kościół wzniesiono w latach 1679–1696 według projektu Giuseppe Simone Bellottiego. Fasada powstała w kilku etapach: przed 1691 (część dolna) oraz w latach 1725–1728, według projektu Bellottiego realizowanego przez Giuseppe Fontanę, gruntownie przebudowana w duchu rokoka przez Jakuba Fontanę w latach 1745–1760. Obecne schody z balustradą w roku 1818 według projektu Christiana Piotra Aignera zastąpiły pierwotny rokokowy podjazd dla karet i schody projektu Giuseppe Fontany (sprzed 1755). Na balustradzie nie ma jeszcze rzeźby Andrzeja Pruszyńskiego *Chrystus dźwigający krzyż*, którą ustawiono w 1858 roku.

Pierwszy plan wypełniając zaprzężone w konie wozy, załadowane beczkami na wodę, czerpaną ze studni przed Pałacem Staszica. Wodociąg, zrealizowany według projektu Henryka Marconiego, uruchomiono w stolicy w 1855 roku.

In this church Archbishop Antoni M. Fijałkowski, the metropolitan bishop of Warsaw, celebrated a funeral service for the Five Fallen, killed by the Russian army during a demonstration held on 27 February 1861. The committee organising the funeral ceremonies included students of the Medical and Surgical Academy and the School of Fine Arts.

The Baroque church was built in 1679-1696 according to a project by Giuseppe Simone Bellotti. The façade was constructed in several stages: before 1691 (lower part) and in 1725-1728, according to a project by Bellotti implemented by Giuseppe Fontana, thoroughly rebuilt in the Rococo style by Jakub Fontana in 1745-1760. The present stairs with a balustrade in 1818 according to a project by Christian Piotr Aigner replaced the original Rococo approach for the coaches and the stairs designed by Giuseppe Fontana (from before 1755). The balustrade is shown without *Christ Carrying a Cross*, a statute by Andrzej Pruszyński, installed in 1858.

The foreground is composed of the horse-drawn carts carrying barrels for water drawn from a well in front of the Staszic Palace. In Warsaw, water mains, built according to a project by Henryk Marconi, were opened in 1855.

Portret Antoniego Melchiora
Fijałkowskiego, arcybiskupa
metropolity warszawskiego,
fotografia Karola Beyera, 1860,
MNW

Portrait of Antoni Melchior Fijałkowski,
archbishop and metropolitan bishop
of Warsaw, photo: Karol Beyer, 1860,
MNW

Antoni Melchior Fijałkowski (1778–1861) został mianowany arcybiskupem metropolitą warszawskim w listopadzie 1856 roku, w styczniu roku następnego przyjmując paliusz podczas uroczystości w katedrze św. Jana. Arcybiskup sprzyjał manifestacjom religijno-patriotycznym w kościołach warszawskich. Jako duchowny był związany ze środowiskiem akademickim, o czym dowiadujemy się między innymi ze wspomnienia ucznia Szkoły Sztuk Pięknych Adriana Głębockiego: „Bywaliśmy na mszy w kościele p.p. Wzytek i w nim bierzmowani przez J.E. ks. Arcybiskupa Fijałkowskiego oraz tamże dopełniano kwartalnej spowiedzi”.

In November 1856 Antoni Melchior Fijałkowski (1778–1861) was nominated archbishop and the metropolitan bishop of Warsaw; in January of the next year he received the pallium during a ceremony held in the cathedral of St. John. The archbishop supported religious-patriotic ceremonies celebrated in Warsaw churches. As a clergyman he was associated with the academic milieu, as evidenced by the recollections of Adrian Głębocki, a student of the School of Fine Arts: “We used to attend Mass celebrated in the Visitant church, where we received the Confirmation sacrament from His Eminence Archbishop Fijałkowski and said our quarterly confessions”.

Portret Tytusa Chałubińskiego
jako członka warszawskiej Delegacji
Miejskiej do namiestnika carskiego
Michaiła Gorchakowa z 27 lutego
1861 roku, fotografia Karola Beyera,
1861, kolekcja St. Schucha, MNW

Portrait of Tytus Chałubiński
as a member of the Warsaw Municipal
Delegation to the tsarist Governor
Mikhail Gorchakov of 27 February
1861, photo: Karol Beyer, 1861,
the S. Schuch collection, MNW

Tytus Chałubiński (1820–1889), lekarz i pedagog, kierował katedrą i kliniką chorób wewnętrznych w Akademii Medyko-Chirurgicznej, później zaś w Szkole Głównej, wykładał też krótko na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W burzliwym dla Warszawy roku 1861 reprezentował uczelnię w Delegacji Miejskiej, powołanej po zabiciu przez Rosjan pięciu manifestantów na Krakowskim Przedmieściu. Zadaniem tego gremium, faktycznie sprawującego władzę w mieście do 4 kwietnia, było uspokojenie nastrojów, kierowanie manifestacjami, tudzież negocjacje z namiestnikiem. Chałubiński odgrywał ważną rolę w zabiegach o realizację postulatu przywrócenia stolicy uniwersytetu.

Na lewym ramieniu portretowanego widnieje, identyfikująca członków Delegacji, opaska z czarnego płótna z białym oblamowaniem i białym paskiem pośrodku.

Tytus Chałubiński (1820–1889), medical doctor and pedagogue, was a head of the internal medicine chair and clinic at the Medical and Surgical Academy and later at the Main School; he also worked shortly at the Imperial University of Warsaw. In 1861, a year particularly tumultuous for Warsaw, he represented the School in the Municipal Delegation, set up after the Russians killed five protesters in Krakowskie Przedmieście Street. The task of this group, which for all practical purposes ruled the town up to 4 April, was to calm the prevailing mood, supervise street demonstrations, and negotiate with the governor. Chałubiński played a prominent part in efforts aimed at the realisation of the postulate of restoring a university in the capital.

The sitter's left arm features a black cotton band with a white border and a white stripe down the middle, an identification sign of members of the Delegation.

Portret Jakuba Natansona, członka
warszawskiej Delegacji Miejskiej,
fotografia Karola Beyera, 1861,
MNW

Portrait of Jakub Natanson,
a member of the Warsaw Municipal
Delegation, photo: Karol Beyer, 1861,
MNW

Jakub Natanson (1832-1884), chemik, został zaproszony w dniu 6 marca 1861 roku do składu Delegacji Miejskiej, w której znajdowali się przedstawiciele organizacji społecznych, świata przemysłu, finansjery i duchowieństwa. Natanson wzmocnił reprezentację środowiska naukowców, którego przedstawicielem w tym gremium był dotychczas jedynie Tytus Chałubiński.

Jakub Natanson po powstaniu Szkoły Głównej został powołany na profesora Wydziału Matematyczno-Fizycznego. W 1875 roku należał do grona założycieli Muzeum Przemysłu i Rolnictwa.

On 6 March 1861 Jakub Natanson (1832-1884), a chemist, was invited to join the Municipal Delegation, which included representatives of social organisations, industrialists, financiers and the clergy. Natanson increased the number of the representatives of science, who until then included only Tytus Chałubiński.

After the establishment of the Main School, Jakub Natanson was appointed professor at the Mathematical-Physical Faculty. In 1875 he was one of the founders of the Museum of Industry and Agriculture.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Portret Henryka Kuskowskiego,
akademika, członka Delegacji
Miejskiej, fotografia Karola Beyera,
1861, MNW

Portrait of Henryk Kuskowski,
student, member of the Municipal
Delegation, photo: Karol Beyer, 1861,
MNW

Henryk Kuskowski, student Akademii Medyko-Chirurgicznej, został dokooptowany do Delegacji Miejskiej w dniu 6 marca 1861 roku. Był także, na co wskazuje noszony przez niego cylinder z charakterystyczną plakietką, członkiem (konstabl) Straży Obywatelskiej, powołanej do pełnienia funkcji porządkowych podczas pogrzebu Pięciu Poległych na Cmentarzu Powązkowskim. Mogiła ofiar manifestacji z dnia 27 lutego przez pewien czas pozostawała pod społeczną ochroną, aby nie doszło do jej natychmiastowego zniszczenia przez władze carskie.

Dbający o spokój w mieście studenci „zaskarbili sobie wdzięczność mieszkańców Warszawy”, co podkreślano w prasie stołecznej.

Henryk Kuskowski, a student of the Medical and Surgical Academy, was co-opted to the Municipal Delegation on 6 March 1861. He was also, as indicated by his top hat with a characteristic badge, a member (constable) of the Civic Guard, created for keeping order during the funeral of the Five Fallen at the Powązki cemetery. For a certain time, the grave of the victims of the demonstration of 27 February was guarded by members of Polish society to prevent it from being immediately destroyed by the tsarist authorities.

The Warsaw press underlined that the students securing peace in the town “won the gratitude of the capital’s population”.

Krakowskie Przedmieście
podczas procesji Bożego Ciała,
fotografia Karola Beyera,
2 czerwca 1861, kolekcja
Leopolda Méyeta, MNW

Krakowskie Przedmieście
Street during a Corpus Christi
procession, photo: Karol Beyer,
2 June 1861, the Leopold Méyet
collection, MNW

Widok z Pałacu Staszica w kierunku północnym na ulicę szczerlnie wypełnioną tłumem mieszkańców stolicy. Uroczystości religijne stawały się okazją do patriotycznych manifestacji, w których liczny udział brało także środowisko akademickie. W pamiętnym roku 1861, po tragicznych wydarzeniach z lutego i marca, kiedy to rosyjski gubernator wydał rozkaz strzelania do mieszkańców Warszawy, majowa procesja Bożego Ciała zgromadziła niespotykaną wcześniej liczbę wiernych.

Seria zdjęć wykonanych przez Karola Beyera dokumentuje wydarzenie, przekazując z właściwą dla tego medium sugestywnością zarówno realia, jak i atmosferę towarzyszącą religijno-patriotycznemu zgromadzeniu.

View from the Staszic Palace to the north, showing a street packed with the inhabitants of the capital. Religious ceremonies became an occasion for patriotic demonstrations, attended also by numerous representatives of the academic milieu. In the memorable year of 1861, after the tragic events of February and March, when the Russian governor issued an order to shoot the residents of Warsaw, the Corpus Christi procession held in May gathered an unprecedented number of the faithful.

The series of photographs taken by Karol Beyer documents, with an evocative force characteristic for this medium, both the actual facts and the atmosphere accompanying the religious-patriotic gathering.

Portret zbiorowy dziewięciu młodych mężczyzn w drodze na zesłanie, po opuszczeniu Warszawy 3 stycznia 1862, fotografia nieznanego autora, kolekcja Stanisława Schucha, MNW

Group portrait of nine young men on their way to exile, after leaving Warsaw on 3 January 1862, anonymous photograph, the Stanisław Schuch collection, MNW

Wśród zesłańców znajdują się studenci Akademii Medyko-Chirurgicznej, aresztowani przez rosyjskie władze z 15 na 16 października 1861 roku za udział w obchodach rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki i skazani na wywóz w głąb Rosji. Były to pierwsze dni stanu wojennego, wprowadzonego przez zaborcę 14 października 1861 roku i nigdy nieodwołanego.

W rządzie górnym: Maksymilian (Maurycy) Unszticht, Władysław Garczyński, Stanisław Ambożewicz (Ambroziewicz). W rządzie środkowym: Leon Wagenfisz, Jakub Feingold (lub Frołowicz), Saladyn W. Ramlow (Ramloff), Bernard Goldman, poniżej Józef Hertz (Herz), Henryk Senator.

Fotografia, wykonana na jednym z postojów w prowincjonalnym miasteczku, była następnie szeroko kolportowana wśród zwolenników oporu wobec caratu. Duża liczba zachowanych odbitek świadczy o masowym rozpowszechnieniu tego wizerunku.

The exiles include students of the Medical and Surgical Academy, arrested by the Russian authorities on the night of 15/16 October 1861 for participating in an anniversary of the death of Tadeusz Kościuszko and sentenced to exile to inner Russia. These were the first days of the martial law period proclaimed by the partitioner on 14 October 1861 and never recalled.

Upper row: Maksymilian (Maurycy) Unszticht, Władysław Garczyński, Stanisław Ambożewicz (Ambroziewicz). Middle row: Leon Wagenfisz, Jakub Feingold (or Frołowicz), Saladyn W. Ramlow (Ramloff), Bernard Goldman, below: Józef Hertz (Herz), Henryk Senator.

The photograph, taken on a stopover in a small provincial town, was then widely circulated among the opponents of the tsarist system. The large number of preserved prints testifies to a mass-scale distribution.

Aleksandryjsko-Maryjski
Instytut Wychowania Panien
(dawny Instytut Szlachecki)
przy ulicy Wiejskiej, fotografia
Konrada Brandla, ok. 1865,
kolekcja Leopolda Méyeta,
MNW

Alexandrian-Marian
Girls' School (former Gentry
Institute) in Wiejska Street,
photo: Konrad Brandel,
about 1865, the Leopold
Méyeta collection, MNW

Gmach wybudowano w latach 1851–1853 według projektu Antoniego Sulimowskiego i Bolesława P. Podczaszyńskiego dla Instytutu Szlacheckiego, który działał do 1862 roku. Od 28 października 1861 roku do otwarcia w dniu 25 listopada 1862 roku Szkoły Głównej prowadzono tutaj kursy przygotowawcze dla chętnych do studiowania na tej uczelni.

Nad centralną partią budowli góruje dwugłowy orzeł carski. W takie symbole rosyjskiego panowania w Warszawie wyposażono wszystkie budynki rządowe w mieście. Od roku 1863 w gmachu mieściła się rosyjska pensja żeńska – Instytut Aleksandryjsko-Maryjski. W 1919 roku, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, obiekt przeznaczono na siedzibę Sejmu, a potem także Senatu. W latach 1925–1928 gmach został rozbudowany przez Kazimierza Skórewicza. Po drugiej wojnie światowej, przekształcony według projektu Bohdana Pniewskiego, służył Sejmowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a od roku 1989 – Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej.

The building was erected in 1851-1853 according to a project by Antoni Sulimowski and Bolesław P. Podczaszyński for the Gentry Institute, active until 1862. From 28 October 1861 to the opening of the Main School (25 November 1862) the building was used for holding foundation courses for candidates to the Main School.

A two-headed tsarist eagle dominates over the central part of the edifice. All government buildings in Warsaw were outfitted with such symbols of Russian rule. From 1863 the building housed a Russian girls' school - the Alexandrian-Marian Institute. In 1919, after Poland regained independence, it was adopted for the Sejm (Parliament) and later also the Senate. In 1925-1928 the building was expanded by Kazimierz Skórewicz. After the Second World War, transformed according to a project by Bohdan Pniewski, it served the Sejm of the People's Republic of Poland, and from 1989 - the Sejm of the Republic of Poland.

Pałac Kazimierzowski,
fotografia nieznanego autora,
1862, kolekcja Leopolda
Mélyeta, MNW

Kazimierzowski Palace,
anonymous photograph, 1861,
the Leopold Méyet collection,
MNW

Pałac nazwano Kazimierzowskim (Kazimierzowskim), ponieważ stojąca niegdyś na tym miejscu *Villa Regia* została odbudowana w 1660 roku dla króla Jana Kazimierza. Po wielu przekształceniach w XVIII wieku, kolejna przebudowa – autorstwa Hilarego Szpilowskiego – miała miejsce w latach 1815–1817. Pałac Kazimierzowski stał się siedzibą Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, powołanego do życia dokumentem z dnia 19 listopada 1816 roku.

„Od roku 1815 przeznaczono Pałac Kaźmirowski na instytutu naukowe. Położenie jego wybornie do celu tego przypada. Pomieszczony w samym środku miasta, dogodnie dla uczęszczającej młodzieży, niewystawiony jest przecież na gwar uliczny; otoczenie ogrodami na krańcu wzgórza zapewnia przyrływ ciągle świeżego, zdrowego powietrza i gdyby nie sąsiedztwo szpitala św. Rocha, nicby do życzenia nie zostawało pod względem wybrania miejsca na zakład naukowy”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 26 października 1861]

Na fotografii pałac został ujęty z perspektywy Krakowskiego Przedmieścia. Budowlę częściowo zasłania prowizoryczna drewniana brama, osadzona w ogrodzeniu, które wzniesiono w 1840 roku, zapewne w związku z oddaniem pałacu w użytkowanie Gimnazjum Realnemu, działającemu tu od 1841 roku.

The palace became known as Kazimierowski (Kazimierzowski) because in 1660 the *Villa Regia*, once standing on this spot, was rebuilt for King Jan Kazimierz. After numerous transformations in the eighteenth century, the palace was once again redesigned in 1815–1817 according to a project by Hilary Szpilowski. The Kazimierzowski Palace became the seat of the Royal University of Warsaw, established in a document issued on 19 November 1816.

“Since 1815 the Kaźmirowski Palace was intended for scientific institutes. Its location is excellently suited for this purpose. Situated in the very centre of the town, conveniently accessible for the students, it is at the same time not exposed to street noise; the surrounding gardens at the edge of the hillock guarantee a constant supply of fresh healthy air, and it were not for the proximity of the hospital of St. Roch, there would be no reservations about choosing this site for a scientific institution”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 26 October 1861]

In the photograph the Palace is shown from the perspective of Krakowskie Przedmieście Street. The building is partly concealed by a temporary wooden gate installed in a fence erected in 1840 probably in connection with adapting the Palace for a Non-Classical Gymnasium, open since 1841.

Portret Józefa Mianowskiego,
rektora Szkoły Głównej (1862-1869),
fotografia Karola Beyera, 1865,
MNW

Portrait of Józef Mianowski,
rector of the Main School (1862-1869),
photo: Karol Beyer, 1865, MNW

Józef Mianowski (1804-1879) był lekarzem, absolwentem Uniwersytetu Wileńskiego. Pracował jako profesor fizjologii w Wilnie i Sankt-Petersburgu. W 1862 roku został powołany na rektora Szkoły Głównej i piastował tę funkcję przez cały czas istnienia uczelni, a w latach 1867-1869 był ponadto wiceprezesem Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych.

W 1865 roku stał się bohaterem obrazu, namalowanego przez dyrektora Szkoły Sztuk Pięknych Ksawerego Kaniewskiego, a przedstawiającego „spotkanie Ojca Świętego Piusa IX z rodziną rektora Szkoły Głównej Mianowskiego w okolicach Rzymu”. Podjęcie takiego tematu świadczy o wyjątkowej pozycji rektora Mianowskiego w warszawskim środowisku akademickim. Jej potwierdzeniem stało się założenie w 1881 roku przez dawnych profesorów uczelni towarzystwa dla materialnego wspierania polskiej twórczości naukowej, na znak szacunku i uznania dla rektora nazywanego Kasą im. J. Mianowskiego. Dzięki temu Kasę traktowano jako swoistą kontynuację misji edukacyjnej Szkoły Głównej, już wówczas nieistniejącej.

Józef Mianowski (1804-1879), doctor of medicine and graduate of the University of Wilno, worked as a professor of physiology in Wilno and St. Petersburg. In 1862 Mianowski was appointed rector of the Main School and held this function for the School's entire duration; in 1867-1869 he was additionally vice-chairman of the Society for the Promotion of Fine Arts.

In 1865 Mianowski became the protagonist of a painting executed by Ksawery Kaniewski, head of the School of Fine Arts, depicting “a meeting of Holy Father Pius IX with the family of Mianowski, rector of the Main School, in the environs of Rome”. This theme testifies to Mianowski's exceptional position in the Warsaw academic milieu, subsequently confirmed in 1881 by the establishment of a society for the support of Polish science and initiated by former professors of the School. The foundation, which reflected respect for, and recognition of the rector, became known as the J. Mianowski Fund and was treated as a *sui generis* continuation of the educational mission of the no longer existing Main School.

Pałac Kazimierzowski,
fotografia Jana
Mieczkowskiego, 1862,
MW

Kazimierzowski Palace,
photo: Jan Mieczkowski,
1862, MW

W 1862 roku została powołana do życia Szkoła Główna, która, jako kontynuatorka tradycji Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, otrzymała siedzibę na terenie zajmowanym wcześniej przez tę uczelnię. Szkoła Główna miała cztery wydziały: Prawa i Administracji, Filologiczno-Historyczny, Matematyczno-Fizyczny i Lekarski. Pałac Kazimierzowski poddano wówczas remontowi, co utrwalono na fotografii ukazującej rusztowania przy portyku budowli.

Na pierwszym planie po prawej widnieje fragment szpitala św. Rocha, a w głębi – Gmachu Porektorskiego po przebudowie, zakończonej jesienią 1861 roku.

In 1862 the Main School was established. Continuing the traditions of the Royal University of Warsaw, it was housed in the same place. The Main School had four faculties: the Faculty of Law and Administration, the Philological-Historical, the Mathematical-Physical and the Medical ones. At the time the Kazimierzowski Palace underwent repairs shown in the photograph, which features scaffolding next to the building's portico.

In the foreground, on the right: fragment of the hospital of St. Roch, and in the background: former Rector's Building after redesigning completed in the autumn of 1861.

Portret Józefa Kazimierza
Plebańskiego, fotografia
Karola Beyera, 1867, kolekcja
Teodora Chrzęńskiego, MNW

Portrait of Józef Kazimierz
Plebański, photo: Karol Beyer,
1867, the Teodor Chrzęński
collection, MNW

Józef K. Plebański (1831–1897) był historykiem wykształconym we Wrocławiu i Berlinie. W 1861 roku wykładał na kursach przygotowawczych do Szkoły Głównej. Następnie został nominowany na profesora Wydziału Filologiczno-Historycznego tej uczelni. Podczas inauguracji 25 listopada 1862 roku wygłosił w języku łacińskim wykład *O stosunku nauk historycznych do politycznych*, w którym rozwinął myśl o korzyściach płynących z uczenia się historii. W listopadzie 1887 roku napisał dla „Tygodnika Ilustrowanego” wspomnienie o Szkole Głównej, zatytułowane *Przed dwudziestu pięciu laty*.

Na fotografii formatu wizytowego umieszczono popiersie profesora w owalnym medalionie, otoczonym ozdobną litografowaną ramką. Był to jeden z popularnych wzorów atelierowego portretu fotograficznego.

Józef K. Plebański (1831–1897) was an historian educated in Wrocław and Berlin. In 1861 he lectured at the Main School foundation courses. Next, he was nominated professor at the School's Philosophical-Historical Faculty. At the inauguration of 25 November 1862 Plebański read in latin a lecture *O stosunku nauk historycznych do politycznych*, developing an idea of benefits resulting from learning of history. In November 1887 he wrote for “Tygodnik Ilustrowany” a reminiscence about the Main School, entitled *Przed dwudziestu pięciu laty*.

The photograph, of a *carte de visite* format, features the professor's bust in an oval medallion, encircled with an ornamental lithographed frame. This was one of the popular models of the studio portrait.

Portret Zygmunta Szczęsnego
Felińskiego, arcybiskupa metropolity
warszawskiego, fotografia
Jana Mieczkowskiego, 1862,
kolekcja Marii Dąbrowskiej,
MNW

Portrait of Zygmunt Szczęsny
Feliński, the metropolitan
archbishop of Warsaw, photo:
Jan Mieczkowski, 1862,
the Maria Dąbrowska collection,
MNW

Arcybiskup Zygmunt Szczęśny Feliński (1822–1895) wziął udział w uroczystej inauguracji Szkoły Głównej we wtorek 25 listopada 1862 roku, zasiadając na honorowym miejscu obok rektora Józefa Mianowskiego, dyrektora Głównej Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Kazimierza Krzywickiego oraz dyrektora kancelarii Komisji Oświaty Rady Stanu Kazimierza Stronczyńskiego.

„[...] w auli akademickiej odbyło się pierwsze publiczne posiedzenie profesorów szkoły głównej, nazajutrz zaś nastąpiło otwarcie kursów tejże szkoły. Zaczyna nasza młodzież rozumie ważność tego faktu i wielość obowiązku jaki on na nią nakłada. Dziś też kilkuset uczniów w szkole głównej to znaczy za lat cztery lub pięć tyluż zyskanych dla kraju światłych obywateli, zdolnych administratorów prawników, lekarzy, ekonomistów, techników. Aż serce rośnie na myśl ile sił zdobyć możemy tą drogą, ile wzmocnić podwaliny gmachu społecznego, nad którego trwałym wzniesieniem ogół tak gorliwie pracuje”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 28 listopada 1862]

Zygmunt Szczęśny Feliński został kanonizowany w roku 2009 przez papieża Benedykta XVI.

On Tuesday, 25 November 1862 Archbishop Zygmunt Szczęśny Feliński (1822–1895) took part in the ceremonial inauguration of the Main School as an honorary guest next to Rector Józef Mianowski, Kazimierz Krzywicki, director of the Chief Government Commission for Religion and Public Education, and Kazimierz Stronczyński, director of the Education Commission of the Council of State.

“[...] The first public session of the professors of the main school took place in the academic aula auditorium, followed on the next day by an opening of the school courses. Our worthy youth appreciate the importance of this fact and the multiplicity of the duties, which it imposes. In four or five years the present-day several hundred students of the main school will denote an equal number of educated citizens, capable administrators, lawyers, doctors, economists and technicians secured for the country. Our hearts grow to think how much strength can be gained in this way, how we might reinforce the foundations of the public construction whose completion has involved an entire willing society”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 28 November 1862]

Zygmunt Szczęśny Feliński was canonized in 2009 by Pope Benedict XVI.

Portret Aleksandra Wielopolskiego,
fotografia Karola Beyera, 1861,
kolekcja Zygmunta
Wdowiszewskiego, MNW

Portrait of Aleksander Wielopolski,
photo: Karol Beyer, 1861,
the Zygmunt Wdowiszewski
collection, MNW

Dnia 27 listopada 1862 roku rektor Szkoły Głównej przybył wraz z profesorami wszystkich wydziałów do pałacu Brühla, aby przedstawić się Aleksandrowi Wielopolskiemu (1805–1877), od czerwca 1862 roku pełniącemu funkcję naczelnika rządu cywilnego w Królestwie Polskim. Przywrócenie Warszawie wyższej uczelni było niewątpliwą zasługą kontrowersyjnego polityka, za jakiego uchodził Wielopolski. Warto dodać, że sam Wielopolski był absolwentem Wydziału Prawa i Administracji UW.

On 27 November 1862 the rector of the Main School together with the professors of all the faculties arrived at the Brühl Palace to introduce himself to Aleksander Wielopolski (1805–1877), who from June 1862 fulfilled the function of the head of the civilian government of the Kingdom of Poland. The restoration of a school of higher learning in Warsaw was indubitably one of accomplishments of this highly controversial politician. It is worth mentioning that Wielopolski himself was a graduate of the Faculty of Law and Administration at the University of Warsaw.

Widok pałacu Brühla
przy placu Saskim (obecnie
Marszałka Józefa
Piłsudskiego), fotografia
Karola Beyera, 1862, kolekcja
Leopolda Méyeta, MNW

View of the Brühl Palace
in Saski Square (today:
Marszałka Józefa Piłsudskiego
Square), photo: Karol Beyer,
1862, the Leopold Méyet
collection, MNW

Dawny pałac Ossolińskich, nabyty od Sanguszków w 1750 roku przez Heinricha Brühla (1700-1763), saskiego ministra na dworze króla Augusta III, został w latach 1754-1759 przebudowany przez Johanna Friedricha Knöbla w stylu późnego baroku. Odsprzedaną przez rodzinę Brühlów skarbowi państwa budowlę odrestaurowano w latach 1787-1788 pod kierunkiem Dominika Merliniego. Pałac był kolejno siedzibą ambasad rosyjskiej i francuskiej, rezydencją wielkiego księcia Konstantego, wreszcie ulokowano w nim naczelnika rządu cywilnego w Królestwie Polskim.

Pałac, do którego przyłgnęło nazwisko rodziny Brühlów, został wysadzony przez Niemców po Powstaniu Warszawskim i do dzisiaj nie doczekał się odbudowy.

In 1754-1759 the former Ossoliński Palace, purchased from the Sanguszko family in 1750 by Heinrich Brühl (1700-1763), a Saxon minister at the court of King Augustus III, was redesigned in the Late Baroque style by Johann Friedrich Knöbl. The building, sold by the Brühl family to the state treasury, was restored in 1787-1788 under the supervision of Dominik Merlini. The Palace was successively the seat of the Russian and French embassies, the residence of Grand Duke Constantine, and finally, the seat of the governor of the civilian government of the Kingdom of Poland.

The building, whose name was associated with the Brühl family, was exploded by the Germans after the Warsaw Uprising, and has not been rebuilt up to this day.

Widok z wieży kościoła
św. Krzyża na teren
Uniwersytetu, fotografia
nieznanego autora, 1862,
kolekcja Leopolda Méyeta,
MNW

View of the University
grounds seen from the tower
of the church of the Holy
Cross, anonymous
photograph, 1862,
the Leopold Méyet collection,
MNW

W centrum kadru widoczna jest elewacja zachodnia Gmachu Pomuzealnego (pierwotny *Pawilon Sztuk Pięknych* Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego), zbudowanego w latach 1818–1820 w stylu surowego klasycyzmu przez Michała Kado na podstawie projektu Chrystiana Piotra Aignera. Był to pierwszy w Polsce budynek zaprojektowany na potrzeby szkoły artystycznej i muzeum. Obecnie jest siedzibą Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

W głębi widnieje fasada Pałacu Kazimierzowskiego, po lewej – Gmach Seminarjiny, a po prawej – dach Gmachu Porektorskiego i fasada dawnego Gabinetu Mineralogicznego przed przebudową (!), która miała miejsce w latach 1862–1869.

In the middle: the western elevation of the Former Museum Building (originally: the pavilion of Fine Arts of the University of Warsaw), rebuilt in 1818–1820 in a severely Classical style by Michał Kado according to a project by Chrystian Piotr Aigner. This was the first Polish building designed for the needs of an art academy and a museum. Today, it is the seat of the Historical Institute at the University of Warsaw.

In the background: façade of the Kazimierzowski palace, on the left – the Seminary Building, and on the right – roof of the Former Rector's Building and the façade of the former Mineralogical Cabinet prior to its redesigning (!), which took place in 1862–1869.

*Sala pod Gabinetem
Zoologicznym [Sala
Kolumnowa w Gmachu
Pomuzealnym], fotografia
Karola Beyera, 1863,
kolekcja Muzeum Sztuk
Pięknych, MNW*

*Hall below the Zoological
Cabinet [The Column Hall
in the Former Museum
Building], photo: Karol Beyer,
1863, the Museum of Fine
Arts collection, MNW*

Sala kolumnowa w Gmachu Pomuzealnym (pierwotnym *Pawilonie Sztuk Pięknych* Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego), była przeznaczona do eksponowania uniwersyteckiej kolekcji odlewów gipsowych, ale wykorzystywano ją także jako aulę Szkoły Głównej. Tutaj też, dnia 25 listopada 1862 roku, uroczystie zainaugurowano działalność Szkoły.

Karol Beyer sfotografował wnętrze zaraz po remoncie, na czas którego usunięto gipsowe posągi. Na ścianie południowej wisi obraz Antoniego Brodowskiego z 1828 roku *Nadanie przez cesarza i króla Aleksandra I dyplomu ustanowienia Uniwersytetu Warszawskiego w 1816 roku*. Jest to unikalny przekaz ikonograficzny dotyczący zaginionego płótna.

Sala z fotografii to jedyne reprezentacyjne wnętrze pamiętające czasy Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, zachowane do dziś w pierwotnej formie. Przez wiele lat służyła jako magazyn biblioteki Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2012 roku pełni funkcje reprezentacyjne jako Sala Kolumnowa.

Obdłita została zakupiona do kolekcji Muzeum Sztuk Pięknych wiosną 1863 roku.

The column hall in the Former Museum Building (originally: the pavilion of Fine Arts of the University of Warsaw) was planned for displaying the University collection of plaster casts; it was also used as the aula auditorium of the Main School. On 25 November 1862 the hall was the site of the School's ceremonial inauguration.

Karol Beyer took a photograph of the interior immediately after it was refurbished and the plaster statues removed. The south wall features *Emperor and King Alexander I presents a Diploma of the Establishment of the University of Warsaw in 1816*, a painting by Antoni Brodowski (1828). The photograph is a unique iconographic source relating to the non-extant canvas.

The hall in the photograph is the only stately interior dating back to the time of the Royal University of Warsaw to have preserved its original form up to this day. For a long time it served as a library storeroom in the Historical Institute at the University of Warsaw. Since 2012 it has performed representative functions as a Column Hall.

The copy print was purchased for the collection of the Museum of Fine Arts in the spring of 1863.

Widok z wieży kościoła
św. Krzyża w kierunku
Gmachu Seminaryjnego,
fotografia nieznanego autora,
1862, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW

View from the tower
of the church of the Holy
Cross towards the Seminary
Building, anonymous
photograph, 1862,
the Leopold Méyet collection,
MNW

Gmach Seminaryjny, zwany oficyną północną Pałacu Kazimierzowskiego, powstał w latach 1815–1816 według projektu Jakuba Kubickiego. W 1861 roku został przebudowany przez Antoniego Sulimowskiego w stylu późnego klasycyzmu. W latach 1816–1831 i 1861–1865 gmach służył Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Obecnie mieści się tutaj Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a budynek nosi nazwę Collegium Iuridicum I.

Na pierwszym planie widnieją dachy zabudowań szpitala św. Rocha, po lewej zaś fragment pałacu Uruskich-Czetwertyńskich i dach Gmachu Audytoryjnego.

Widoczne są też mosty na Wiśle – łyżwowy oraz Kierbedzia (w budowie), a na prawym brzegu zabudowania Pragi.

The Seminary Building, known as the northern outbuilding of the Kazimierzowski Palace, was erected in 1815-1816 according to a project by Jakub Kubicki. In 1861 Antoni Sulimowski redesigned it in the Late Classical style. In 1816-1831 and 1861-1865 the building served the Government Commission for Religion and Public Education. Today, it houses the Faculty of Law and Administration at the University of Warsaw, and is known as Collegium Iuridicum I.

In the foreground: roofs of the buildings of the hospital of St. Roch, on the left: fragment of the Uruski-Czetwertyński Palace and the roof of the Auditorium Building.

Other visible landmarks include bridges across the Vistula - pontoon and Kierbedź (under construction), and on the right bank: houses of the Praga district.

Widok z wieży kościoła
św. Krzyża w kierunku dziedzińca
Pałacu Kazimierzowskiego,
fotografia nieznanego autora, 1862,
kolekcja Leopolda Méyeta,
MNW

View from the tower of the church
of the Holy Cross towards
the courtyard of the Kazimierzowski
Palace, anonymous photograph,
1862, the Leopold Méyet collection,
MNW

Panoramiczne ujęcie z wysoka ukazuje na pierwszym planie kamienice nr 20 i 22 przy Krakowskim Przedmieściu oraz zespół budynków szpitala św. Rocha pod numerem 24. W głębi widać teren Uniwersytetu z Gmachem Seminaryjnym (Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego) w centrum kadru, po prawej zaś fragmenty Gmachu Pomuzealnego oraz fasadę Pałacu Kazimierzowskiego z portykiem w rusztowaniach. Po lewej fotografia ukazuje fragment pałacu Uruskich-Czetwertyńskich (obecnie Wydział Geografii i Studiów Regionalnych) oraz mosty na Wiśle: łyżwowy i Kierbedzia (w budowie).

In the foreground, the panoramic bird's eye view shows houses no. 20 and 22 in Krakowskie Przedmieście Street and a complex of the buildings of the hospital of St. Roch (no. 24). In the background: University grounds with the Seminary Building (the Government Commission for Religion and Public Education); in the middle, on the right: fragments of the Former Museum Building and the façade of the Kazimierzowski Palace with scaffolding next to the portico. On the left: fragment of the Uruski-Czetwertyński Palace (today: the Faculty of Geography and Regional Studies) and bridges across the Vistula: pontoon and Kierbedzia (under construction).

Fotograf: Jan Mianowski

Kościół PP Wizytek,
fotografia Jana
Mieczkowskiego, ok. 1865,
kolekcja Adama Kirkora,
MNW

Church of the Visitant nuns,
photo: Jan Mieczkowski,
about 1865, the Adam Kirkor
collection, MNW

Fotografia pochodzi z cyklu *Widoki Warszawy*. Jan Mieczkowski, podobnie jak Karol Beyer i Konrad Brandel, stworzył album fotograficznych widoków stolicy, w którym znalazł się „portret” świątyni, pełniącej funkcje kościoła akademickiego i sąsiadującej z terenem uczelni. Fotografowie podtrzymywali tradycję, pielęgnowaną od wieków przez grafików i malarzy, tworząc serie widoków z najważniejszymi budowlami miasta.

Po prawej widoczna jest elewacja pałacu Tyszkiewiczów-Potockich wraz z oficynami zamykającymi teren Uniwersytetu od północy, po lewej – fragment zabudowań klasztoru Wizytek.

The photograph comes from a cycle entitled *Widoki Warszawy*. Similarly to Karol Beyer and Konrad Brandel, Jan Mieczkowski created an album of views of the capital, which included a “portrait” of the church fulfilling the function of an academic church, adjoining the University grounds. Photographers sustained a tradition, for centuries cultivated by graphic artists and painters, of creating series of views including the most important town buildings.

On the right: elevation of the Tyszkiewicz-Potocki Palace together with outbuildings enclosing the University grounds; on the left: fragment of the Visitant convent.

Wnętrze kościoła Wizytek, fotografia
Michała Trzebieckiego, 1868,
kolekcja Leopolda Méyeta, MNW

Interior of the Visitant church,
photo: Michał Trzebiecki, 1868,
the Leopold Méyet collection, MNW

Widok prezbiterium z ołtarzem głównym wzniesionym według projektu Giuseppe Fontany, wykonanym przez Johanna Georga Plerscha w latach 1758–1761. Ołtarz zdobi obraz Tadeusza Kuntzego *Nawiedzenie św. Elżbiety*, z lat 1759–1760. Po lewej stronie ambona, dzieło Johanna Georga Plerscha także z lat 1759–1760. Jest to najwybitniejszy na terenie Polski przykład barokowej ambony w kształcie łodzi.

Fotografię wnętrza ówczesnego kościoła akademickiego wykonał Trzebiecki przy sztucznym świetle magnezjowym, stosowanym na świecie od 1864 roku.

View of the presbytery with a main altar designed by Giuseppe Fontana and executed by Johann Georg Plersch in 1758–1760. The altar features Visitation of the *Virgin Mary*, a painting by Tadeusz Kuntze-Konicz, of 1759–1760. On the left: pulpit by Johann Georg Plersch, also from 1759–1760, the most outstanding example of a Baroque boat-shaped pulpit in Poland.

Trzebiecki took this photograph of the interior of the then University church in artificial magnesium light, used worldwide since 1864.

Pomnik Kazimierza Brodzińskiego
w kościele Wizytek, fotografia
nieznanego autora, MNW

Statue of Kazimierz Brodziński
in the Visitant church, anonymous
photograph, MNW

Na początku 1863 roku rzeźbiarz Władysław Oleszczyński ustawił w kościele Wizytek kamienny posąg naturalnej wielkości, przedstawiający jednego z najwybitniejszych profesorów Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego – Kazimierza Brodzińskiego (1791–1835). Fundatorem pomnika, o czym zaświadcza inskrypcja, był jego uczeń, Eustachy Marylski.

Dziennikarz tygodnika tak opisywał ten fakt: „Szlachetnem uczuciem obywatelskiem wiedziony wdzięczny uczeń tym posągiem obudza pamięć poety-żołnierza, którego imię i zasługi w sercu narodu nie zgasną. [...] Pan Marylski przeznaczył posąg do kościoła Panien Wizytek, w którym młodzież ucząca się słucha zwykle nabożeństwa, aby wdroyć w jej pamięć rysy znakomitego pisarza”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 czerwca 1863]

At the beginning of 1863 the sculptor Władysław Oleszczyński placed in the Visitant church a man-size stone statue of Kazimierz Brodziński (1791–1835), one of the most eminent professors at the Royal University of Warsaw. The inscription testifies that the founder of the statue was Eustachy Marylski, the professor’s former student.

This is the way in which a journalist writing for a Warsaw weekly described the event: “With this statue a grateful student gave vent to noble civic emotions so as to revive the memory of a poet-soldier, whose name and accomplishments will never fade in the heart of the nation. [...] Mr. Marylski intended the statue for the church of the Visitant Sisters in which students usually attend Mass, so as to imprint upon their memory the features of this excellent man of letters”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 June 1863]

Studenci Kursu IV Wydziału Prawa i Administracji w roku 1865/6 Rektorowi Szkoły Głównej i Profesorom Swego Wydziału. Warszawa, 19 Marca 1866 r., fotografia Michała Trzebieckiego, 1866, MNW

From students of course IV at the Faculty of Law and Administration in 1865/6 to the rector of the Main School and the professors of their faculty, Warsaw, 19 March 1866, photo: Michał Trzebiecki, 1866, MNW

Najstarsza zachowana fotografia pamiątkowa spośród ofiarowanych rektorowi Józefowi Mianowskiemu w dniu jego imienin. Ukazuje rektora (w centrum), dziekana wydziału Walentego Dutkiewicza (poniżej) i dwunastu profesorów (od lewej: Józef Kasznica, Paweł Popiel, Stanisław Budziński, Walenty Miklaszewski, Franciszek Maciejowski, Władysław Okęcki, Władysław Holewiński, Antoni Białecki, Antoni Okolski, Józef Oczapowski, Hipolit Chwalibóg, Zdzisław Korzybski) oraz dziewięćdziesięciu dwóch studentów.

Tableau skomponowano z pojedynczych portretów, wykonanych wcześniej w atelier.

Nie wszyscy studenci sfotografowali się w przepisowych mundurach, wielu występuje w ubraniach cywilnych. Można też zauważyć nieregularne różnice w kroju kołnierzy i w szamerunku mundurów.

The oldest commemorative photograph among those offered to Rector Józef Mianowski on his name day. The photograph shows (in the middle) Dean Walenty Dutkiewicz (at the bottom) and 12 professors (from the left): Józef Kasznica, Paweł Popiel, Stanisław Budziński, Walenty Miklaszewski, Franciszek Maciejowski, Władysław Okęcki, Władysław Holewiński, Antoni Białecki, Antoni Okolski, Józef Oczapowski, Hipolit Chwalibóg, and Zdzisław Korzybski, as well as 92 students.

The *tableau* was composed of individual portraits, taken earlier in a studio.

Not all the students had their photographs taken while wearing the regulation uniform, and many are shown in civilian clothes. Noticeable non-regulation differences in the cut of the uniform collars and the galloons.

Widok Krakowskiego Przedmieścia
z wieży kościoła św. Krzyża
w kierunku kościoła Karmelitów,
fragment panoramy Warszawy,
fotografia Jana Mieczkowskiego,
1866, kolekcja Adama Kirkora,
MNW

View of Krakowskie Przedmieście
Street from the tower of the church
of the Holy Cross towards
the Carmelite church, fragment
of a panorama of Warsaw, photo:
Jan Mieczkowski, 1866, the Adam
Kirkor collection, MNW

Wschodnia pierzeja ulicy została ukazana od budynku szpitala św. Rocha przez pałace Uruskich-Czetwertyńskich, Tyszkiewiczów-Potockich, kościół Wizytek, kamienice pod numerami 36-40, pałac Tarnowskich i kościół Karmelitów, aż po rysujące się w oddali wieże Zamku Królewskiego.

Pomiędzy szpitalem św. Rocha a pałacem Uruskich-Czetwertyńskich, na wysokości uliczki prowadzącej do niewidocznego na zdjęciu Pałacu Kazimierzowskiego, widnieją dwie pary słupków połączonych łańcuchami. Ustawiono je w miejscu pamiętającej czasy Augusta II bramy – kamiennego łuku triumfalnego, zwieńczonego blaszanym globem. Bramę tę rozebrano w 1819 roku, aby odsłonić widok na Pałac Kazimierzowski.

Reprodukcja fotografii, wykonana techniką drzeworytu, zdobiła w latach 1866-1868 winietę ilustrowanego tygodnika „Kłosy”. W ten sposób popularyzowano widok Krakowskiego Przedmieścia, najbardziej reprezentacyjnej ulicy ówczesnej Warszawy.

The eastern row of houses shown from the building of the hospital of St. Roch includes the Uruski-Czetwertyński and the Tyszkiewicz-Potocki palaces, the Visitant church, houses no. 36-40, the Tarnowski Palace and the Carmelite church, all the way to the Royal Castle towers in the distance.

Two pairs of posts linked with chains are visible between the hospital of St. Roch and the Uruski-Czetwertyński Palace, at the level of a small street leading towards the Kazimierzowski Palace, not in the photograph. The posts were placed on the site of a gate from the time of Augustus II - a stone triumphal arch, crowned with a tin globe. The gate was pulled down in 1819 to create a view of the Kazimierzowski Palace.

In 1866-1868 a reproduction of the photograph, executed in the wood-cut technique, decorated the vignette of the illustrated weekly "Kłosy", thus popularising the view of Krakowskie Przedmieście Street, at the time the most representative street in Warsaw.

*Pierwszemu swemu Rektorowi
Profesorowie Szkoły Głównej
D. 19 Marca 1867,*
fotografia Karola Beyera,
1867, kolekcja Henryka
Piątkowskiego, MNW

*To their first rector
from the professors of the Main
School, 19 March 1867,*
photo: Karol Beyer, 1867,
the Henryk Piątkowski
collection, MNW

Pamiętka dedykowana Józefowi Mianowskiemu w dniu jego imienin jest bezcennym źródłem do dziejów Uniwersytetu, ukazującym siedemdziesiąt portretów dziekanów i profesorów czterech wydziałów Szkoły Głównej.

U góry: Wydział Lekarski – dziekan Aleksander Le Brun i dwudziestu dwóch profesorów. Po lewej: Wydział Prawa i Administracji – dziekan Walenty Dutkiewicz i czterestu profesorów. Po prawej: Wydział Matematyczno-Fizyczny – dziekan Stanisław Przysański i czterestu profesorów. U dołu: Wydział Filologiczno-Historyczny – dziekan Józef Kowalewski i szesnastu profesorów. Wśród fotograficznych wizerunków znalazł się jeden rysunek, a mianowicie portret Augustyna Frączkiewicza z Wydziału Matematyczno-Fizycznego (pierwszego dziekana tego wydziału).

„Kurier Warszawski” z dnia 20 marca 1867 roku poinformował czytelników o otrzymaniu przez rektora Szkoły Głównej „ozdobnego rysunku”. Fakt zamieszczenia w prasie takiej informacji świadczy o pozycji uczelni i jej społecznym znaczeniu.

„Wczoraj, jako w dniu imienin czcigodnego Rektora Szkoły Głównej Warszawskiej, J.W. Rzecz. R.S. Józefa Mianowskiego Professorowie wszystkich wydziałów tejże szkoły, mając na czele swych Dziekanów, złożyli temuż J.W. Rektorowi życzenia wszelkiej pomyślności, przyczem ofiarowali mu ozdobny rysunek, wśród którego powieszonych zostało 60 portretów Professorów, czyli całego ciała naukowego rzeczonej Instytucji.

Portrety zostały zdjęte sposobem fotograficznym w znanym i najdawniejszym zakładzie fotografii Pana Bayera”.

[„Kurier Warszawski” z 20 marca 1867]

This memento, dedicated to Józef Mianowski on his name day, is an invaluable source for the history of the University due to the seventy portraits of the deans and professors of the four faculties of the Main School.

At the top: the Medical Faculty - Dean Aleksander Le Brun and 22 professors. On the left: Faculty of Law and Administration - Dean Walenty Dutkiewicz and 14 professors. On the right: the Mathematical-Physical Faculty - Dean Stanisław Przysański and 14 professors. At the bottom: the Philological-Historical Faculty - Dean Józef Kowalewski and 16 professors. Among the photographs there is a single drawing, showing Augustyn Frączkiewicz from the Mathematical-Physical Faculty (the first dean of this faculty)

On 20 March 1867 "Kurier Warszawski" informed its readers about the "decorative drawing" presented to the rector of the Main School. The fact that the press wrote about this event confirms the rank held by the School and its social position.

"Yesterday, on the name day of Józef Mianowski, the venerable rector of the Warsaw Main School, the professors of all the faculties of this school, headed by their deans, wished him good fortune and offered a decorative drawing composed of sixty portraits of the professors, that is the whole staff of the afore-mentioned institution.

The portraits were executed as photographs taken in the well-known and oldest studio of Mr. Bayer".

["Kurier Warszawski", 20 March 1867]

Wydział Lekarski Szkoły Głównej,
fragment kompozycji *Pierwszemu
swemu Rektorowi Profesorowie Szkoły
Głównej D. 19 Marca 1867.*

Medical Faculty of the Main School,
fragment of a composition *To their
first rector from the professors
of the Main School, 19 March 1867.*

W centrum u góry – dziekan wydziału Aleksander Le Brun (1803–1868). Od lewej profesorowie: Henryk Fudakowski, Piotr Seifman, Adam Gliszczyński, Ignacy Baranowski, Włodzimierz Brodowski, Roman Płaskowski, Michał Pileicki, Teofil Wiśłocki, Tytus Chałubiński, Henryk Hoyer, Władysław Tyrchowski, Wiktor Szokalski, Ferdynand Werner, Antoni Kryszka, Ludwik Hirszfeld, Polikarp Girsztowt, Józef Rose, Hipolit Korzeniowski, Witold Narkiewicz-Jodko, Henryk Łuczkievicz, Bronisław Chojnowski, Władysław Orłowski.

In the middle, at the top - Dean Aleksander Le Brun (1803-1868).
 From the left: professors Henryk Fudakowski, Piotr Seifman, Adam Gliszczyński, Ignacy Baranowski, Włodzimierz Brodowski, Roman Płaskowski, Michał Pilcicki, Teofil Wisłocki, Tytus Chałubiński, Henryk Hoyer, Władysław Tyrchowski, Wiktor Szokalski, Ferdynand Werner, Antoni Kryszka, Ludwik Hirszfeld, Polikarp Girsztowt, Józef Rose, Hipolit Korzeniowski, Witold Narkiewicz-Jodko, Henryk Łuczkiwicz, Bronisław Chojnowski, Władysław Orłowski.

Wydział Prawa i Administracji Szkoły
Głównej, fragment kompozycji
Pierwszemu swemu Rektorowi
Profesorowie Szkoły Głównej
D. 19 Marca 1867.

Faculty of Law and Administration
of the Main School, fragment
of a composition *To their first rector*
from the professors of the Main School,
19 March 1867.

W centrum dziekan wydziału Walenty Dutkiewicz (1798–1882). U góry od lewej profesorowie: Teodor Dydyński, Józef Oczapowski, Stanisław Budziński, Józef Kasznica, Władysław Holewiński, Antoni Bialecki, Walenty Miklaszewski, Zdzisław Skłodowski. U dołu od lewej: Zdzisław Korzybski, Antoni Okolski, Franciszek Maciejowski, Paweł Popiel, Hipolit Chwalibóg, Władysław Okęcki.

In the middle: Dean Walenty Dutkiewicz (1798–1882). At the top, from the left: professors Teodor Dydyński, Józef Oczapowski, Stanisław Budziński, Józef Kasznica, Władysław Holewiński, Antoni Bialecki, Walenty Miklaszewski, Zdzisław Skłodowski. At the bottom, from the left: Zdzisław Korzybski, Antoni Okolski, Franciszek Maciejowski, Paweł Popiel, Hipolit Chwalibóg, Władysław Okęcki.

Wydział Matematyczno-Fizyczny
Szkoły Głównej, fragment kompozycji
Pierwszemu swemu Rektorowi
Profesorowie Szkoły Głównej
D. 19 Marca 1867.

Mathematical-Physical Faculty
of the Main School, fragment
of a composition *To their first rector*
from the professors of the Main School,
19 March 1867.

W centrum dziekan wydziału Stanisław Przysański (1820–1887).
U góry od lewej profesorowie: August Wrześniowski, Karol Jurkiewicz,
Julian Bayer, Jan Baranowski, Jerzy Aleksandrowicz, Nikodem Pęczarski,
Tytus Babczyński, Kazimierz Kopytowski. U dołu od lewej: Augustyn
Frączkiewicz, Władysław Zajączkowski, Władysław Dudrewicz, Roman
Wawnikiewicz, Julian Łubieński, Erazm Langer.

In the middle: Dean Stanisław Przysański (1820–1887). At the top, from
the left: professors August Wrześniowski, Karol Jurkiewicz, Julian Bayer,
Jan Baranowski, Jerzy Aleksandrowicz, Nikodem Pęczarski, Tytus
Babczyński, Kazimierz Kopytowski. At the bottom, from the left: Augustyn
Frączkiewicz, Władysław Zajączkowski, Władysław Dudrewicz,
Roman Wawnikiewicz, Julian Łubieński, Erazm Langer.

Wydział Filologiczno-Historyczny
Szkoły Głównej, fragment kompozycji
Pierwszemu swemu Rektorowi
Profesorowie Szkoły Głównej
D. 19 Marca 1867.

Philological-Historical Faculty
of the Main School, fragment
of a composition *To their first rector*
from the professors of the Main School,
19 March 1867.

W centrum u góry – dziekan wydziału Józef Kowalewski (1801–1878).
Od lewej profesorowie: Adam Bełcikowski, Karol Estreicher, Stefan
Pawlicki, Jan Papłoński, Jan Wolfram, Józef Kazimierz Plebański,
Józef Przyborowski, Aleksander Tyszyński, Henryk Struve, Julian Kot-
kowski, Zygmunt Węclewski, Antoni Mierzyński, Henryk Lewestam,
Louis Lambert, Franciszek Kuszel, Jan Zejdowski.

In the middle, at the top – Dean Józef Kowalewski (1801–1878). From the left: professors Adam Belcikowski, Karol Estreicher, Stefan Pawlicki, Jan Papłoński, Jan Wolfram, Józef Kazimierz Plebański, Józef Przyborowski, Aleksander Tyszyński, Henryk Struve, Julian Kotkowski, Zygmunt Węclewski, Antoni Mierzyński, Henryk Lewestam, Louis Lambert, Franciszek Kuszel, Jan Zejdowski.

*Ambrożemu Grabowskiemu
d. 31 Grudn. 1867 r.
na pamiątkę rocznicy
60-ciu lat autorstwa 70-ciu
lat księgarstwa Koledzy
i Przyjaciele ofiarują,
fotografia Konrada Brandla,
1867, kolekcja Henryka
Piątkowskiego, MNW*

*To Ambroży Grabowski
on 31 December 1867
to commemorate the sixtieth
anniversary of penmanship
and the seventieth anniversary
of bookselling from his friends
and colleagues, photo: Konrad
Brandel, 1867, the Henryk
Piątkowski collection, MNW*

Ambroży Grabowski (1782–1868), historyk, księgarz, a także prezes Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, został uhonorowany przez środowisko warszawskie pamiątkową laurką w formie tableau. Portretowi jubilata towarzyszy siedemdziesiąt pięć wizerunków osobistości reprezentujących elitę intelektualną stolicy. Wśród pisarzy, wydawców, księgarzy i publicystów znajduje się czternaście kobiet, wśród nich Paulina Kraków, Eleonora Ziemięcka, Narcyza Żmichowska, Maria Ilnicka i Jadwiga Łuszczewska (Deotyma). Ponadto liczna reprezentacja Szkoły Głównej w osobach rektora Józefa Mianowskiego i profesorów: Jana Papłońskiego, Karola Estreichera, Józefa K. Plebańskiego i Józefa Przyborowskiego z Wydziału Filologiczno-Historycznego; Walentego Dutkiewicza i Wacława A. Maciejowskiego z Wydziału Prawa i Administracji; Jana Baranowskiego z Wydziału Matematyczno-Fizycznego; Polikarpa Girsztowta z Wydziału Lekarskiego.

Kompozycję wzbogaca widok Warszawy od strony praskiej, sfotografowany w 1862 roku, podczas budowy mostu Kierbedzia.

The Warsaw milieu honoured Ambroży Grabowski (1782–1868), historian, bookseller and chairman of the Society of Friends of Fine Arts in Cracow, with a commemorative diploma in the form of a tableau. His portrait is accompanied by the likenesses of 75 representatives of the intellectual elite of the capital. The writers, publishers, booksellers and publicists include 14 women, i.a. Paulina Kraków, Eleonora Ziemięcka, Narcyza Żmichowska, Maria Ilnicka and Jadwiga Łuszczewska (Deotyma). Numerous portraits of representatives of the Main School: Rector Józef Mianowski and professors: Jan Papłoński, Karol Estreicher, Józef K. Plebański and Józef Przyborowski from the Philosophical-Historical Faculty; Walenty Dutkiewicz and Wacław A. Maciejowski from the Faculty of Law and Administration; Jan Baranowski from the Mathematical-Physical Faculty; and Polikarp Girsztowt from the Medical Faculty.

The composition is enhanced by a view of Warsaw seen from the district of Praga; the photograph was taken in 1862, at the time of the construction of the Kierbedz Bridge.

Szpital św. Ducha
przy ulicy Elektoralnej,
fotografia Konrada Brandla,
po 1865, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW

Hospital of the Holy Ghost
in Elektoralna Street, photo:
Konrad Brandel, after 1865,
the Leopold Méyet collection,
MNW

Budynek wzniesiono w 1861 roku według projektu Józefa Orłowskiego dla szpitala, którego historia sięgała połowy XV wieku. **Od 1864 roku mieściły się tutaj kliniki: terapeutyczna, chirurgiczna i oftalmologiczna Szkoły Głównej, a od 1869 korzystał z niego także Cesarski Uniwersytet Warszawski.**

Szpital stał przy ulicy, która rzadko przyciągała uwagę fotografujących. Jednak powstanie nowego budynku dało pretekst do wykonania zdjęć plenerowych dokumentujących zmiany w architekturze stolicy.

The building was erected in 1861 according to a design by Józef Orłowski for a hospital whose history goes back to the mid-fifteenth century. Since 1864 it housed the clinics (therapeutic, surgical and oftalmological) of the Main School, and from 1869 it was also used by the Imperial University of Warsaw.

The hospital was located in a street, which rarely attracted the attention of photographers. The presence of a new building, however, provided a pretext for taking open-air photographs, which documented changes in the architecture of the capital.

Kamienica należąca
do kompleksu zabudowań
szpitala św. Rocha przy
Krakowskim Przedmieściu,
fotografia Konrada Brandla,
1869, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW

One of the buildings of the
Hospital of St. Roch complex
in Krakowskie Przedmieście
Street, photo: Konrad Brandel,
1869, the Leopold Méyet
collection, MNW

Widok z ulicy Fiodora Berga (dzisiaj - Romulda Traugutta) ukazuje frontową elewację kamienicy czynszowej, należącej do kompleksu zabudowań szpitala św. Rocha, sąsiadującego z terenem uniwersyteckim. Architektura budynku z renesansowym wystrojem jest dziełem Henryka Marconiego, który w latach 1845-1851 rozbudował i dokonał generalnego remontu tego kompleksu. Od 1811 roku szpital służył kolejno szkole medycznej nazwanej Wydziałem Akademicko-Lekarskim, Wydziałowi Nauk Lekarskich Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, a po powstaniu Szkoły Głównej także jej Wydziałowi Lekarskiemu.

Na parterze budynku, po lewej stronie, jest widoczna księgarnia i skład papieru. Nad przejazdem bramnym umieszczono napis: Szpital S. Rocha / Больница С. Рокха.

Obecnie budynek jest siedzibą organizacji studentów Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Kultury Polskiej, Inspektoratu BHP, Działu Kontroli Wewnętrznej UW, Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej dla Szkół Wyższych oraz księgarni uniwersyteckiej.

View from Fiodor Berg Street (today: Romuald Traugutt Street) shows the front of the tenement house belonging to the complex of the Hospital of St. Roch, adjacent to the University grounds. Architecture of the building, with the Renaissance decoration, is the result of work of Henryk Marconi who enlarged and thoroughly renovated this complex in 1845-1851. Since 1811 the hospital served in sequence to the medical school called the Academic-Medical Faculty, then to the Faculty of the Medical Science of the Royal University of Warsaw and - after the Main School was established - also to its Medical Faculty.

In the ground floor of the building on the left a bookshop and a paper storehouse can be seen. Over the gate opening there is an inscription: Hospital of St. Roch / БОЛЬНИЦА С. РОХА.

At present, the building is the seat of a Warsaw University student organisation, the Polish Culture Institute, a Workplace Safety Inspectorate, the Internal Control Department at the University of Warsaw, a Complex of Public Health Care Centres for Schools of Higher Learning and the university bookshop.

*Studenci kursu IVgo Wydziału
Prawa i Administracji
Rektorowi i Profesorom 1868,
fotografia zakładu „Kloch
i Dutkiewicz”, 1868, MNW*

*From the students
of course IV at the Faculty
of Law and Administration
to the rector and professors
1868, photo: “Kloch
i Dutkiewicz”, 1868, MNW*

W centrum kompozycji wyróżnia się portret rektora Szkoły Głównej Józefa Mianowskiego. Wokół niego zgromadzono zdjęcia osiemnastu profesorów: Hipolita Chwaliboga, Henryka Strugego, Józefa K. Plebańskiego, Teodora Dydyńskiego, Walentego Miklaszewskiego, Stanisława Budzińskiego, Pawła Popiela, Antoniego Okolskiego, Franciszka Maciejowskiego, Józefa Kasznicy, Walentego Dutkiewicza, Władysława Holewińskiego, Antoniego Białeckiego, Lewandowskiego, Józefa Oczapowskiego, Władysława Okęckiego, Zdzisława Korzybskiego, Witolda Załęskiego. Spośród stu pięciu sportretowanych studentów wielu ma na sobie przepisowy mundur, nosi go jednak z dużą dozą nonszalanacji. Mundury są porozpinane, zapięte na jeden guzik, czasem na dwa.

Przepisowy strój dla studentów wprowadzono w 1864 roku. Był to mundur w kolorze granatowym ze srebrnymi guzikami oraz białymi paskami na kołnierzu i mankietach. Obowiązywały spodnie czarne lub szaraczkowe i okrągła czapka. Młodzież początkowo sabotowała zarządzenie o obowiązku noszenia munduru. Wskutek perswazji rektora i po uzyskaniu specjalnej dotacji państwowej udało się jednak studentów umundurować, czego dowodem są zachowane pamiątkowe *tableaux*.

The centre of the composition features a portrait of Józef Mianowski, the rector of the Main School, surrounded by photographs of 18 professors: Hipolit Chwalibog, Henryk Struve, Józef K. Plebański, Teodor Dydyński, Walenty Miklaszewski, Stanisław Budziński, Paweł Popiel, Antoni Okolski, Franciszek Maciejowski, Józef Kasznica, Walenty Dutkiewicz, Władysław Holewiński, Antoni Białecki, Lewandowski, Józef Oczapowski, Władysław Okęcki, Zdzisław Korzybski, and Witold Załęski. Numerous students wear the regulation uniform, but with considerable nonchalance: the uniforms are unbuttoned, or only one or two buttons are done up.

The regulation student uniform introduced in 1864 was navy blue with silver buttons and white stripes on the collars and cuffs. Black or charcoal trousers and a round cap completed the apparel. Originally, the students boycotted the obligatory uniform, but a persuasive rector and a special government donation ultimately convinced them, as testified by the preserved commemorative *tableaux*.

Henryk Sienkiewicz w mundurze
studenta Szkoły Głównej,
refotografia z oryginału nieznanego
autora z 1869 roku, ok. 1915, kolekcja
Kazimierza Stefańskiego, MNW

Henryk Sienkiewicz in the uniform
of a student of the Main School,
rephotograph from an anonymous
original from 1869, about 1915,
the Kazimierz Stefański collection,
MNW

Henryk Sienkiewicz (1846–1916), jeden z najważniejszych twórców polskiej literatury, studiował na Wydziale Lekarskim, a następnie na Wydziale Filologiczno-Historycznym Szkoły Głównej. Należał do grona „wychowañców” Szkoły Głównej, którzy aktywnie kultywowali pamięć o polskiej uczelni w epoce rosyjskiego panowania w Warszawie. Należał do członków-założycieli Kasy im. J. Mianowskiego w 1881 roku. W czerwcu 1903 roku, podczas uczty koleżeńskej, zorganizowanej w sali koncertowej warszawskiej Filharmonii z okazji Zjazdu Wychowanków na czterdziestolecie Szkoły Głównej, jemu przypadł honor wzniesienia pierwszego toastu. W 1905 roku otrzymał Nagrodę Nobla za powieść *Quo vadis*. Zmarł w pierwszą rocznicę odrodzenia Uniwersytetu w Warszawie, dnia 15 listopada 1916 roku.

Henryk Sienkiewicz (1846–1916), one of the most important Polish authors, studied at the Medical Faculty and then the Philological-Historical Faculty of the Main School. He was one of the “graduates” who actively cultivated the memory of a Polish school of higher learning at the time of Russian rule in Warsaw. In 1881 Sienkiewicz belonged to the members-founders of the J. M. Mianowski Fund. In June 1903, he was requested to make the first toast at a graduates’ banquet held in the concert hall of the Warsaw Philharmonic to mark a Graduates’ Convention organised upon the fortieth anniversary of the Main School. In 1905 he was awarded the Nobel Prize for the novel *Quo vadis*. Henryk Sienkiewicz died on 15 November 1916, the first anniversary of the revival of the University of Warsaw.

Aleksander Głowacki (Bolesław Prus) w mundurze studenta Szkoły Głównej, fotografia Konrada Brandla, 1871, kolekcja Oktawii Głowackiej, MNW

Aleksander Głowacki (Bolesław Prus) in the uniform of a student of the Main School, photo: Konrad Brandel, 1871, the Oktawia Głowacka collection, MNW

Aleksander Głowacki (1847–1912), wybitny pisarz i kronikarz Warszawy, który przybrał pseudonim literacki Bolesław Prus, studiował w latach 1866–1868 na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Szkoły Głównej. W twórczości publicystycznej chętnie prezentował opinie o pokoleniu Polaków wykształconym przez tę polską uczelnię. Odegrał poważną rolę w kształtowaniu poglądów na temat fotografii, którą uznawał za nowoczesne medium przydatne w warsztacie artystów oraz „najpiękniejszy wynalazek dziewiętnastego stulecia”.

Aleksander Głowacki (1847–1912), outstanding writer and chronicler of Warsaw, who wrote under the pen name Bolesław Prus, studied at the Mathematical-Physical Faculty of the Main School (1866–1868). As a publicist he readily voiced his opinion about the generation of Poles educated at the School. Głowacki played a prominent part in moulding views about photography, which he regarded as a modern medium of great use in an artist's workshop and as the “most magnificent invention of the nineteenth century”.

*Na Pamiątkę. Studenci Kursu IVgo
Wydziału Prawa i Administracji
w R. 1868/69, fotografia Michała
Trzebieckiego, 1869, MNW*

*In memoriam. Students of course IV
at the Faculty of Law and Administration
in the year 1868/69, photo: Michał
Trzebiecki, 1869, MNW*

Fotografia została wykonana z okazji zakończenia studiów przez ostatni rocznik Wydziału Prawa i Administracji Szkoły Głównej. Portret rektora Józefa Mianowskiego otaczają wizerunki czternastu profesorów i stu czterech studentów. Sportretowani absolwenci mają na sobie studenckie mundury i tylko dwóch występuje po cywilnemu. Poprzez włożenie mundurów do pamiątkowej fotografii studenci zmanifestowali swoje przywiązanie do polskiej uczelni, która znajdowała się w przededniu likwidacji.

The photograph was taken during the graduation of the last class of the Faculty of Law and Administration of the Main School. A portrait of Rector Józef Mianowski is surrounded by the likenesses of 14 professors and 104 students. The graduates wear student uniforms and only two appear in civilian clothes. By putting on uniforms for this photograph the students demonstrated their attachment to the Polish school on the eve of its closure.

Pałac Kazimierzowski,
fotografia Konrada Brandla,
ok. 1870, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW

Kazimierzowski Palace,
photo: Konrad Brandel,
about 1870, the Leopold
Méyet collection, MNW

Widok na Pałac Kazimierzowski po likwidacji Szkoły Głównej w 1869 roku i powołaniu na jej miejsce Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego z rosyjskim językiem wykładowym. Zamknięcie polskiej uczelni było konsekwencją odwołania Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (w 1867 roku), a tym samym odebraniem ograniczonej autonomii oświatowej, jaką Polacy wywalczyli dla Królestwa Polskiego w 1861 roku.

W 1866 i 1869 roku na attyce pałacu ustawiono sześć figur dłuta Faustyna Cenglera, wyobrażających alegorie nauk.

View of the Kazimierzowski Palace after the closure of the Main School in 1869 and its replacement by the Imperial University of Warsaw, with Russian as the language of instruction. The act of closing the Polish university was a consequence of the dismissal of the Government Commission for Religion and Public Education (in 1867) and thus a deprivation of the limited educational autonomy, which the Poles achieved for the Kingdom of Poland in 1861.

In 1866 and 1869 allegories of science, executed by Faustyn Cengler, were placed on the Palace attic.

*Uniwersytet, fotografia
Konrada Brandla, ok. 1872,
MW*

*University, photo: Konrad
Brandel, about 1872, MW*

Widok ogólny na Pałac Kazimierzowski, który był w tym czasie siedzibą Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

Fotografia z albumu *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie* została umieszczona w dekoracyjnej ramce, zaprojektowanej specjalnie dla Zakładu Fotograficznego Konrada Brandla. Zdjęcie oferowano do sprzedaży pojedynczo lub w albumie prezentującym zabytki warszawskiej architektury.

General view of the Kazimierzowski Palace when it was the seat of the Imperial University of Warsaw.

The photograph, from the *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie* album, was placed in a decorative frame, designed specially for the Konrad Brandel Photographic Studio. It was sold either singly or in an album of the monuments of Warsaw architecture.

Start balonu z trawnika
przed Pałacem Kazimierzowskim,
fotografia Konrada Brandla,
25 sierpnia 1872, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW

Balloon launch on a lawn in front
of the Kazimierzowski Palace,
photo: Konrad Brandel,
25 sierpnia 1872, the Leopold Méyet
collection, MNW

Na początku sierpnia 1872 roku przybył do Warszawy francuski aeronauta, kapitan Brunell, który – jak donosił „Kurier Warszawski” – zapraszał „do podróży napowietrznej chętnych niezwykłych wrażeń”. **Balon, nazwany *Jules Fevre*, został „złożony w głównej sali tutejszego uniwersytetu”, gdzie podziwiano go przez kilka dni. Tłumy ciekawskich zgromadził także start balonu. Pierwszymi pasażerami byli trzej dziennikarze, a wśród nich absolwent Szkoły Głównej i redaktor „Kuriera Warszawskiego” Feliks Fryze.**

According to “Kurier Warszawski”, Captain Brunell, a French aeronaut who arrived in Warsaw at the beginning of 1872, invited “all those seeking extraordinary experiences to take an airborne journey”. The balloon, called *Jules Fevre*, was “assembled in the main hall of the local university”, where it was admired for a few days. Curious crowds also gathered to witness the launch. The first passengers were three journalists, including Feliks Fryze, a graduate of the Main School and an editor of “Kurier Warszawski”.

Obserwatorium Astronomicz. w Ogróźnie Botanicz.

Observatoire Ast

*Observatorium astronomiczne
w Ogrodzie Botanicznym,
fotografia Konrada Brandla,
ok. 1872, MW*

*Astronomical Observatory
in the Botanical Garden,
photo: Konrad Brandel,
about 1872, MW*

Zdjęcie ukazuje budynek Obserwatorium po przebudowie, zrealizowanej w latach 1870–1871 przez Bolesława P. Podczaszyńskiego. W miejsce murowanych ścian z triadą iluzjonistycznych okien w środkowej partii drugiej kondygnacji, postawiono ściany drewniane ze szczeliną obserwacyjną. Zburzono też kopułę zachnią, aby zamontować większy, cylindryczny kiosk dla nowego teleskopu. Obserwatorium, którego architekturze nadano niegdyś charakter pałacowy, zostało zeszepecone tą przebudową, podyktowaną względami funkcjonalnymi. Na pierwszym planie widok uniwersyteckiego Ogrodu Botanicznego.

Fotografia pochodzi z popularnej serii albumowej *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie*.

The photograph shows the Observatory building after it was redesigned in 1870–1871 by Bolesław P. Podczaszyński. The brick walls with a triad of illusionistic windows in the middle of the second tier were replaced by wooden walls with an observation slit. The western dome was pulled down in order to install a larger, cylindrical kiosk for a new telescope. The Observatory, whose architecture had been originally granted a palatial appearance, was spoiled by the introduction of a design dictated by functional reasons. In the foreground: view of the University Botanical Garden.

The photograph comes from a popular album series entitled *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie*.

*Kościół Opieki św. Józefa,
fotografia Konrada Brandla,
ok. 1872, kolekcja Leopolda
Méyeta, MNW*

*Church of the Protection
of St. Joseph, photo: Konrad
Brandel, about 1872,
the Leopold Méyet collection,
MNW*

Kościół akademicki został ukazany wraz z sąsiadującymi z nim gmachami. Po lewej widać neorenesansową elewację kamienicy Wizytek, zbudowanej w latach 1855–1857. Mieszczący się tu od 1863 do 1873 roku skład zegarków genewskich B. Wosińskiego reklamuje zegarki Patka. Po prawej widać fragment oficyny pałacu Tyszkiewiczów-Potockich.

Postać przechodnia widocznego przed kościołem podkreśla, zgodnie z tradycją przedstawień architektury w sztuce, skalę zabudowy tej części miasta.

Fotografia wykorzystywana w albumowym cyklu *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie*, prezentującym trzy obiekty architektury związane z uniwersytetem w Warszawie.

The University church is shown together with adjoining buildings. On the left: the neo-Renaissance elevation of a Visitant town house, erected in 1855-1857. The B. Wosiński Swiss watch shop located here in 1863-1873 advertises Patek watches. On the right: fragment of an outbuilding of the Tyszkiewicz-Potocki Palace.

In accordance with a traditional depiction of architecture in art, the passer-by seen in front of the church emphasises the scale of housing in this part of town.

The photograph comes from a series of albums entitled *Widoki Warszawy/Vues de Varsovie*, a presentation of three examples of architecture associated with the university in Warsaw.

*Studenci kursu IV Wydziału
Prawa Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia
Aleksandra
Kowalińskiego, 1874, MNW*

*Students of course IV
of the Faculty of Law
at the University of Warsaw,
photo: Aleksander Kowaliński,
1874, MNW*

Pamiętkowe *tableau* pochodzi z czasów po rusyfikacji uniwersytetu w Warszawie. Na uczelni pozostali jako wykładowcy niektórzy tylko profesorowie Szkoły Głównej, a wśród słuchaczy znalazła się jedynie ta część polskiej młodzieży, która nie mogła pozwolić sobie na studia zagraniczne. Nadal popularnością cieszyły się pamiętkowe zdjęcia, wykonywane w warszawskich zakładach fotograficznych techniką montażu pozytywów, po 1869 roku na *tableaux* nie umieszczano jednak portretów rosyjskich rektorów.

Portrety czterdziestu sześciu studentów są wplecione w dekorację rysunkową z motywami architektury, ksiąg prawniczych, różeg liktorskich, wici roślinnych i gałązek wawrzynu. W centrum widnieje fotografia Pałacu Kazimierzowskiego, a nad nią cytat z *Ody do młodości* Adama Mickiewicza. Kompozycję wieńczy postać Temidy.

Po likwidacji polskiej uczelni ten rodzaj pamiątki ze studiów, wzbogaconej wyraźnymi akcentami patriotycznymi, adresowano zazwyczaj tylko do kolegów-studentów, z pominięciem grona profesorów Cesarzowskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

This commemorative *tableau* originates from the period of the Russification of the university in Warsaw. Only some of the professors of the Main School stayed on as lecturers, and the students included those who could not afford to study abroad. Commemorative photographs taken in Warsaw studios by applying a montage of the positives continued to be popular, but after 1869 the *tableaux* did not feature portraits of Russian rectors.

The portraits of 46 students are intertwined with a drawn decoration composed of architectural motifs, legal books, fasces, plant tendrils and laurel branches. In the middle: photograph of the Kazimierzowski Palace, with a quotation from *Oda do młodości* by Adam Mickiewicz displayed above. The composition is crowned with a figure of Themis.

After the closure of the Polish university such mementoes of student days, enhanced with patriotic motifs, were as a rule addressed solely to the students, while omitting the professors of the Imperial University of Warsaw.

Wykonana latem fotografia ukazuje gmach Obserwatorium poprzez roślinność Ogrodu Botanicznego. Popularny format *carte de visite* wykorzystywano do szerokiego upowszechniania wiedzy o zabytkach i aktualnych wydarzeniach – małe fotografie o wymiarach 6x9 cm stanowiły tanią i efektowną pamiątkę z podróży.

Obserwatorium
Astronomiczne, fotografia
Maksymiliana Fajansa,
ok. 1875, kolekcja Stanisława
Zarewicza, MNW

Astronomical Observatory,
photo: Maksymilian Fajans,
about 1875, the Stanisław
Zarewicz collection, MNW

The photograph, taken in the summer, shows the Observatory behind the plants of the Botanical Garden. The popular *carte de visite* format was used for a wide popularisation of knowledge about historical monuments and current events – small 6x9 photographs were a cheap and eye-catching souvenir from a trip.

Ogród Botaniczny, fotografia
nieznanego autora, ok.1875,
kolekcja Leopolda Méyeta,
MNW

Botanical Garden, anonymous
photograph, about 1875,
the Leopold Méyet collection,
MNW

Unikalna fotografia nieokreślonego autora ukazuje urodę uniwersyteckiego Ogrodu Botanicznego w słoneczny letni dzień w połowie lat siedemdziesiątych XIX wieku. Niestety, dotychczas nie zostały odnalezione „prześlicznie kolorowane fotografie z rzadszych roślin Botanicznego Ogrodu”, wykonane przez Zakład Fotograficzny „Kloch i Dutkiewicz” w 1867 roku.

This unique photograph by an unidentified author shows the beauty of the University Botanical Garden on a sunny summer day in the mid-1870s. Unfortunately, the “striking colour photographs of rare plants in the Botanical Garden”, taken by the “Kloch i Dutkiewicz” Photographic Studio in 1867, have still not been found.

Widok Pałacu Kazimierzowskiego
z Krakowskiego Przedmieścia,
fotografia Maurycy Pusch, 1885,
MNW

View of the Kazimierzowski
Palace from Krakowskie
Przedmieście Street,
photo: Maurycy Pusch, 1885,
MNW

Fotografia ukazuje brukowaną uliczkę, zwaną Uniwersytecką, prowadzącą od Krakowskiego Przedmieścia do ogrodzenia Uniwersytetu, oraz Pałac Kazimierzowski w głębi kadru. Po prawej widać fragment elewacji szpitala św. Rocha, po lewej zaś – pałacu Uruskich-Czetwertyńskich.

The photograph shows a paved lane known as Uniwersytecka, leading from Krakowskie Przedmieście Street to the University fence, with the Kazimierzowski Palace in the background. On the right: fragment of the elevation of the hospital of St. Roch, on the left: the Uruski-Czetwertyński Palace.

*Po dwudziestu pięciu latach
27/6 1885, fotografia firmy
„Karoli i Pusch”, 1885, MNW*

*Twenty five years later
27/6 1885, photo: the “Karoli
i Pusch” firm, 1885, MNW*

Tableau upamiętnia działalność Gimnazjum Realnego, istniejącego w latach 1839–1862, a kontynuującego tradycję Liceum Warszawskiego. W zwieńczeniu kompozycji umieszczono cztery portrety profesorów gimnazjum. Najważniejszą postacią był dyrektor tej szkoły Jan Pankiewicz (1816–1899), pedagog, który wcześniej wykładał w Szkole Sztuk Pięknych na Wydziale Budownictwa (drugi z prawej). Inni wykładowcy gimnazjum to Jerzy Aleksandrowicz (1819–1894), późniejszy dyrektor Ogrodu Botanicznego (drugi z lewej) i Karol Jurkiewicz (1822–1908), przyrodnik związany ze Szkołą Główną (pierwszy z lewej). Ponadto na *tableau* składają się wizerunki trzydziestu pięciu wychowanków świętujących jubileusz. Znajdują się wśród nich dwa historyczne portrety zbiorowe z 1860 roku, ukazujące uczniów z nauczycielami. Nadto dwa obiekty architektury: Pałac Kazimierzowski – pierwsza siedziba Gimnazjum Realnego oraz wzniesiony na potrzeby tej szkoły budynek, do którego przylgnęła z czasem nazwa „gmach Szkoły Głównej”. Kompozycji dopełniają rysunki przedmiotów kojarzących się z chemią i fizyką, co przypomina o profilu nauczania w gimnazjum.

The *tableau* commemorates the Non-Classical Gymnasium (1839-1862), which continued the tradition of the Warsaw Lyceum. The composition is crowned with four portraits of the Gymnasium professors, the most important being the headmaster, Jan Pankiewicz (1816-1899), a pedagogue who earlier taught in the Faculty of Construction at the School of Fine Arts (second on the right). The other teachers are Jerzy Aleksandrowicz (1819-1894), later the director of the Botanical Garden (second on the left), and Karol Jurkiewicz (1822-1908), a naturalist connected to the Main School (first on the left). The *tableau* also features the likenesses of 35 graduates celebrating the anniversary, including two historical group portraits from 1860. The other depictions are of two examples of architecture: the Kazimierzowski Palace - the first seat of the Non-Classical Gymnasium, and a building specially erected for the needs of the school, which in time became known as the "Main School building". The composition is supplemented with objects associated with chemistry and physics, evoking the subjects taught at the Gymnasium.

Gmach Szkoły Głównej
(wcześniej siedziba
Gimnazjum Realnego),
fragment tableau firmy
„Karoli i Pusch”, 1885,
MNW

Building of the Main School
(formerly: the seat
of the Non-Classical
Gymnasium), fragment
of a tableau taken
by the “Karoli i Pusch” firm,
1885, MNW

Gmach w stylu późnego klasycyzmu wzniesiono dla Gimnazjum Realnego w latach 1841–1842 według projektu Antonia Corazziego. Po zamknięciu gimnazjum w 1862 roku ulokowano w nim Szkołę Główną, której nazwa przyjęła się jako określenie budynku. Po prawej stronie widoczny jest fragment tzw. domu Tekli Rapackiej przy ulicy Oboźnej 8.

Fotografia została wykonana w czasach, gdy Uniwersytet Warszawski nosił miano Cesarskiego, o czym świadczą umieszczone na fasadzie rosyjskie godło państwowe oraz nazwa uczelni w języku rosyjskim. Zdjęcie budynku stanowi element tableau prezentowanego na stronach 258–259.

Gruntownie wyremontowany budynek jest obecnie siedzibą Instytutu Archeologii.

The Late Classicistic building was erected for the Non-Classical Gymnasium in 1841-1842 according to a project by Antonio Corazzi. When the Gymnasium was closed in 1862, the building housed the Main School, whose name was then used for describing the edifice. To the right: fragment of the so-called Tekla Rapacka house in 8 Oboźna Street.

The photograph was taken at a time when the University of Warsaw was known as Imperial, as evidenced by the Russian state emblem and the name of the University written in Russian and displayed on the façade. The photograph of the building is a part of the tableau presented on pages 258-259.

The thoroughly repaired building is now the seat of the Institute of Archaeology at the University of Warsaw.

Portret zbiorowy
współpracowników „Biblioteki
Warszawskiej”, fotografia firmy
„Karoli i Pusch”, ok. 1885, MW

Group portrait of the
contributors of “Biblioteka
Warszawska”, photograph
“Karoli i Pusch”
firm, about 1885, MW

Portret zbiorowy grupy siedemnastu mężczyzn został wykonany w atelier fotografów Aleksandra Karolego i Maurycego Puscha. W centrum kadru wyeksponowano Antoniego Wagę, zoologa, ale też pisarza i pedagoga. Siedzi on w fotelu ozdobionym orłem, a o zainteresowaniach ornitologicznych profesora zaświadczać ma atrybut w postaci wypchanego ptaka. **Waga studiował na wydziale filozoficznym Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, na którym wykładał Samuel Bogumił Linde, polski językoznawca, pedagog i dyrektor biblioteki Uniwersytetu.** Portret malarzski tego wybitnego męża został doklejony na odbitce, co oznacza, że patronuje fotografowanej grupie. Wydaje się, że osobistości zebrane wokół profesora Wagi to zespół ludzi związanych z „Biblioteką Warszawską”, miesięcznikiem naukowym wydawanym w Warszawie w latach 1841–1914.

The collective portrait of 17 men was taken in the atelier of the photographers Aleksander Karoli and Maurycy Pusch. In the centre there is Antoni Waga – a zoologist but also a writer and a pedagogue. He is sitting in the armchair decorated with an eagle and an accompanying stuffed bird is the evidence of zoological interests of the professor. Waga studied in the Philosophical Faculty of the Royal University of Warsaw. In the same faculty Samuel Bogumił Linde – Polish linguist, pedagogue and director of the Library of the University – was a lecturer. The painted portrait of this eminent man was stuck to the copy of the photograph which means that he patronizes the group. It seems the personages gathered around professor Waga are the ensemble related to “Biblioteka Warszawska”, a scientific monthly edited in Warsaw in 1841–1914.

*Na pamiątkę zjazdu
w dniu 29 Czerwca 1889 roku
Kolegów i Magistrów Prawa
i Adm. Szkoły Głównej
Warszawskiej z R. 1869,
fotografia Waleriana
Twardzickiego, 1889, MNW*

*In memory of the convention
held on 29 June 1889
by the students and masters
of law and administration
at the Warsaw Main School
in the year 1869, photo:
Walerian Twardzicki, 1889,
MNW*

Pamiątkowe fotografie absolwentów Wydziału Prawa i Administracji zachowały się w największej ilości. Jednym z powodów była popularność tego kierunku studiów, liczącego zwykle ponad dwustu słuchaczy na jednym roku. Na przykład w roku akademickim 1863/1864 było ich dwustu dziewięćdziesięciu. Jubileuszowe spotkania dowodzą silnej więzi pomiędzy absolwentami Szkoły Głównej.

Na fotografii odnajdujemy dziewięciu z czternastu profesorów, którzy pracowali na wydziale w 1869 roku, ostatnim roku akademickim w Szkole Głównej. Pracę na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim kontynuowali profesorowie: Antoni Okolski, Hipolit Chwalibóg, Witold Załęski, Stanisław Budziński, Władysław Holewiński, Walenty Miklaszewski, Teodor Dydyński, Władysław Okęcki, Antoni Białecki.

W centrum kompozycji widnieje Gmach Audytorijny.

The most numerous preserved commemorative photographs are those of the graduates of the Faculty of Law and Administration. One of the reasons was the popularity of this course, usually attended by more than 200 students. By way of example, in the 1863/1864 academic year their number totalled 290. The anniversary meetings testify to the strong bond between the graduates of the Main School.

In the photograph one can see nine of the 14 professors teaching in this faculty in 1869, the last academic year of the Main School. Professors Antoni Okolski, Hipolit Chwalibóg, Witold Załęski, Stanisław Budziński, Władysław Holewiński, Walenty Miklaszewski, Teodor Dydyński, Władysław Okęcki, and Antoni Białecki continued to lecture at the Imperial University of Warsaw.

The centre of the composition shows the Auditorium Building.

Na Pamiątkę. Studenci Kursu IVgo Wydziału Prawa i Administracji w R. 1868/69, fragment, fotografia Michała Trzebieckiego, 1869, MNW

In memoriam. Students of course IV at the Faculty of Law and Administration in the year 1868/69, fragment, photo: Michał Trzebiecki, 1869, MNW

Interesujące jest porównanie dwóch *tableaux*, z których pierwsze powstało na zakończenie studiów prawniczych w 1869 roku (il. na s. 226), a drugie – z okazji jubileuszu dwudziestolecia tego wydarzenia. Na obu fotografiach odnajdujemy portrety panów J. Śliwińskiego, Z. Sulimierskiego, W. Smoleńskiego i S. Taylora wykonane w odstępie lat dwudziestu, co jest cennym przyczynkiem do ikonografii tych postaci.

*Na pamiątkę zjazdu w dniu
29 Czerwca 1889 roku Kolegów
i Magistrów Prawa i Adm. Szkoły
Głównej Warszawskiej z R. 1869,
fragment, fotografia Waleriana
Twardzickiego, 1889, MNW*

*In memory of the convention held
on 29 June 1889 by the students
and masters of law and administration
at the Warsaw Main School
in the year 1869, fragment, photo:
Walerian Twardzicki, 1889, MNW*

A comparison of the two *tableaux*, of which the first was executed to mark the graduation of law students in 1869 (illustration on p. 226) and the second – upon the occasion of the twentieth anniversary of that event, leads to interesting conclusions. In both photographs one can see the portraits of J. Śliwiński, Z. Sulimierski, W. Smoleński and S. Taylortaken at twenty-year interval which are valuable contribution to the iconography of these men.

Gmach Audytoryjny,
fotografia Waleriana
Twardzickiego, 1889,
MNW

Auditorium Building,
photo: Walerian Twardzicki,
1889, MNW

Gmach ten wzniesiono przed rokiem 1822 według projektu Michała Kado. Surowy klasycyzm architektury harmonizował z założeniem terenu uniwersyteckiego, określanego mianem Pałac Kazimierzowski. Gmach usytuowano symetrycznie w stosunku do Gmachu Pomuzealnego, po drugiej stronie wjazdu na dziedziniec. W latach 1846–1865 miała tutaj siedzibę Szkoła Sztuk Pięknych. Zdjęcie budynku zdobi tableau prezentowane na stronach 270–271.

Obecnie Gmach Audytoryjny, po wieloletnim użytkowaniu przez Akademię Medyczną, jest siedzibą Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.

This building was erected before 1822 according to a project by Michał Kado. The severe Classical style of the architecture harmonised with the layout of the University grounds, known as the Kazimierzowski Palace. The building was located symmetrically in relation to the Former Museum Building, on the other side of the entrance to the courtyard. In 1846-1865 it was the seat of the School of Fine Arts. The photograph of the building is a part of the tableau presented on pages 270-271.

Today, the Auditorium Building, after being used for many years by the Medical Academy, is the seat of the Faculty of Journalism and Political Science.

Prelekcja w Sali Wielkiej
Ratusza, fotografia firmy
„Kłoch i Dutkiewicz”,
ok. 1880, MNW

Lecture in the Great Hall
of the Town Hall, photo:
the “Kłoch i Dutkiewicz”
firm, about 1880, MNW

Tradycja organizowania wykładów profesorów wyższej uczelni dla mieszkańców Warszawy sięga początków działalności Szkoły Głównej. Odbywały się zazwyczaj w Auli Szkoły Głównej, w Resursie Kupieckiej przy ulicy Senatorskiej lub Resursie Obywatelskiej przy Krakowskim Przedmieściu. Po zamknięciu polskiej uczelni, w latach istnienia rosyjskiego uniwersytetu, wykorzystywano do tego celu także najbardziej reprezentacyjne i obszerne wnętrza stolicy, jakim była Sala Wielka (Aleksandryjska) warszawskiego Ratusza. Na sfotografowanym odczycie wśród publiczności widać sporo kobiet. W pierwszym rzędzie, na lewo od centrum, siedzi profesor Wydziału Prawa Walenty Miklaszewski.

The tradition of organising lectures by academic professors for the population of Warsaw goes back to the beginnings of the Main School. As a rule, the lectures were held in the Aula Auditorium of the Main School, the Merchant Club in Senatorska Street, or the Civic Club in Krakowskie Przedmieście Street. After the Polish university was closed down and replaced by a Russian university, use was made of the most stately and largest interior in the capital, namely, the Great (Alexandrian) Hall in the Warsaw Town Hall. The lecture shown in the photograph was attended by numerous women. In the first row, to the left of the middle: Professor Walenty Miklaszewski from the Faculty of Law (sitting).

Portret zbiorowy absolwentów
Wydziału Lekarskiego Szkoły
Głównej, fotografia nieznanego
autora, 1893, MW

Group portrait of the graduates
of the Medical Faculty
of the Main School, anonymous
photograph, 1893, MW

W atelier zgromadzili się po latach dawni studenci Wydziału Lekarskiego, aby, zgodnie ze zwyczajem panującym wśród absolwentów Szkoły Głównej, wykonać pamiątkową fotografię i wspomnieć czasy polskiego uniwersytetu. Od lewej stoją: A. Knaap, J. Świecianowski, S. Janowski, L. Wichliński, T. Walewski, P. Borkowski, J. Miklaszewski, W. Garztecki, J. Wasiewicz, J. Goliński; siedzą: A. Kostecki, T. Pągowski, B. Starzyński, ksiądz A. Rogowski, W. Gajewski, dr Henryk Dobrzycki, A. Zaborowski, W. Gatkiewicz.

Wśród sportretowanych znalazł się też Henryk Dobrzycki (1843–1914), autor wspomnienia o macierzystym wydziale nieistniejącej już polskiej uczelni, opublikowanego w 1890 roku na łamach „Przeglądu Literackiego”, a także przedmowy do drugiego tomu opracowania *Szkoła Główna Warszawska (1862–1869)*, wydanego w Krakowie w 1901 roku.

Former students of the Medical Faculty gathered in the studio to have a traditional photograph taken and to recall the times of the Polish university. From the left, standing: A. Knaap, J. Świecianowski, S. Janowski, L. Wichliński, T. Walewski, P. Borkowski, J. Miklaszewski, W. Garztecki, J. Wasiewicz, J. Goliński; sitting: A. Kostecki, T. Pągowski, B. Starzyński, Rev. A. Rogowski, W. Gajewski, Dr. Henryk Dobrzycki, A. Zaborowski, W. Gatkiewicz.

The sitters include Henryk Dobrzycki (1843–1914), author of reminiscences about this particular faculty of the no longer existing Polish university, published in 1890 in “Przegląd Literacki”, and a foreword to the second volume of *Szkoła Główna Warszawska (1862–1869)*, issued in Cracow in 1901.

Teren Cesarskiego
Uniwersytetu Warszawskiego
z Pałacem Kazimierzowskim,
fotografia nieznanego autora,
ok. 1885, kolekcja Tomasza
Chełmińskiego, MNW

Grounds of the Imperial
University of Warsaw
together with the
Kazimierzowski Palace,
anonymous photograph,
about 1885, the Tomasz
Chełmiński collection, MNW

Cour d'Honneur przed pałacem wypełniał rozległy, obsadzony drzewami i krzewami trawnik, utrwalony na wielu fotografiach. Wśród roślinności na dziedzińcu dominowały bzy, których urodę wielokrotnie opisywano w „Kurierze Warszawskim”, podkreślając „świeżość i balsamiczność powietrza na terenie Pałacu Kazimierzowskiego”. Zdjęcia umożliwiają zapoznanie się ze stanem utrzymania zieleni na terenie uniwersyteckim w różnych okresach.

The *Cour d'Honneur* in front of the Palace was filled with a large lawn, surrounded with shrubs and trees and featured in numerous photographs. The plants growing in the courtyard were dominated by lilacs, whose beauty was often described in “Kurier Warszawski”, which stressed the “freshness and balsamic qualities of the air around the Kazimierzowski Palace”. The photographs make it possible to learn about the state of the upkeep of plants in the University grounds during different periods.

Fasada Pałacu
Kazimierzowskiego,
fotografia Edwarda
Troczeńskiego,
ok. 1890, kolekcja
Władasa Drémy, MNW

Façade of the Kazimierzowski
Palace, photo: Edward
Troczeński, about 1890,
the Władas Dréma collection,
MNW

W latach 1869–1915 Pałac Kazimierzowski pozostawał siedzibą Cesarzowskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Na fasadzie pałacu widniał napis w języku rosyjskim „Императорский Университет”, a portyk wieńczyło rosyjskie godło państwowe.

Jest to jedna z ostatnich fotografii ukazujących siedzibę uczelni w ujęciu frontalnym. W 1891 roku rozpoczęła się budowa nowej biblioteki, który to budynek zasłonił sylwetę Pałacu Kazimierzowskiego, dotychczas widocznego z Krakowskiego Przedmieścia.

In 1869-1915 the Kazimierzowski Palace was the seat of the Imperial University of Warsaw. The Palace façade featured an inscription in Russian: „Императорский Университетъ” (Tsarist University), and a Russian state emblem topped the portico.

This is one the last photographs showing the seat of the University from the front. A new library, whose construction began in 1891, concealed the outline of the Kazimierzowski Palace, up to then visible from Krakowskie Przedmieście Street.

главный фасадъ университетской библиотекы

Fasada Biblioteki Cesarskiego
Uniwersytetu Warszawskiego,
fotografia nieznanego autora,
1897, BUW

Façade of the Library
of the Imperial University
of Warsaw, anonymous
photograph, 1897, BUW

Gmach nowej biblioteki wzniesiony na dziedzińcu przed Pałacem Kazimierzowskim był najważniejszą inwestycją budowlaną rosyjskiej uczelni. Powstał w latach 1891–1894 według projektu Stefana Szyllera i Antoniego Jasieńczyka-Jabłońskiego, w stylu włoskiego renesansu.

Fasadę zwieńczyła kompozycja rzeźbiarska Hipolita Marczewskiego *Apoteoza nauki*. W niszach dolnej kondygnacji, po obu stronach wejścia, ustawiono posągi Sofoklesa (po lewej) i Demostenesa (po prawej) dłuta tego samego rzeźbiarza. Popiersia wybitnych postaci antycznych, zdobiące fasadę (trzy biusty) oraz elewację wschodnią (siedem biustów), wykonali Marczewski i Jan Woydyga.

Prezentowana seria niesygnowanych fotografii biblioteki pochodzi z albumu ofiarowanego w 1897 roku rektorowi Grigorijowi Zengerowi przez Antoniego Jasieńczyka-Jabłońskiego, pełniącego funkcję architekta Uniwersytetu.

The building of the new library erected in the courtyard in front of the Kazimierzowski Palace was the most important construction investment of the Russian university. Built in 1891-1894 according to a project by Stefan Szyller and Antoni Jasińczyk-Jabłoński in the Italian Renaissance style.

The façade was crowned with *Apotheosis of Science*, a sculpture by Hipolit Marczewski. The lower tier niches, flanking the entrance, featured statues of Sophocles (on the right) and Demosthenes (on the left) by the same sculptor. The busts of famous classical figures decorating the façade (three busts) and the eastern elevation (seven busts) were executed by Marczewski and Jan Woydyga.

The presented series of unsigned photographs of the Library comes from an album offered in 1897 to Rector Grigoriy Zenger by Antoni Jasińczyk-Jabłoński, the University architect.

ВЕСТИБЮЛЬ БИБЛИОТЕКИ

Westybul w gmachu Biblioteki
Cesarskiego Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia
nieznanego autora, 1897, BUW

Vestibule in the building
of the Library of the Imperial
University of Warsaw,
anonymous photograph, 1897,
BUW

Jest to jedyna zachowana bez zmian
przestrzeń architektoniczna gmachu,
którego wnętrza w latach 2003-2005
poddano gruntownej przebudowie.

This is the only unchanged architectural
space in the building, whose interiors
were thoroughly redesigned in 2003-
2005.

ПУБЛИЧНАЯ ЧИТАЛЬНЯ

Czytelnia w gmachu Biblioteki,
fotografia nieznanego autora,
1897, BUW

Reading room in the Library
building, anonymous
photograph, 1897, BUW

Fotografia ukazuje wnętrze dziś już nieistniejące. Przestrzeń dawnej czytelnicy na pierwszym piętrze została na nowo zaaranżowana w wyniku przebudowy gmachu według projektu architektów Przemysława Woźniakowskiego i Jarosława Grzegorego. Znajdują się tu obecnie sale wykładowe i obszerny hall.

The photograph shows a no longer existing interior. The space of the former first-floor reading room was rearranged after the building was redesigned according to a project by the architects Przemysław Woźniakowski and Jarosław Grzegory. Today, it houses lecture rooms and a capacious hall.

Hall pierwszego piętra w gmachu Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego z obrazem Henryka Siemiradzkiego *Apoteoza Kopernika*, fotografia nieznanego autora, 1897, BUW

Hall on the first floor of the Library building of the Imperial University of Warsaw with *Apotheosis of Copernicus*, a painting by Henryk Siemiradzki, anonymous photograph, 1897, BUW

Henryk Siemiradzki (1843-1902), wybitny polski malarz akademicki, namalował obraz w 1891 roku na zamówienie osoby prywatnej, która przeznaczyła to dzieło dla Uniwersytetu. Płótno wywiezione przez Rosjan podczas I wojny światowej zostało rewindykowane do Polski w 1927 roku. Podczas II wojny światowej zaginęło i jego losy pozostają nieznane.

The outstanding Polish academic painter Henryk Siemiradzki (1843-1902) was commissioned to execute this canvas in 1891 by a private person, who then presented it to the University. The painting, carried away by the Russians during the First World War, returned to Poland in 1927. During the Second World War it was lost and its fate remains unknown.

Konstrukcja magazynu książek
w gmachu Biblioteki Cesarskiego
Uniwersytetu Warszawskiego,
fotografia nieznanego autora, 1897,
BUW

Construction of a book warehouse
in the Library building of the
Imperial University of Warsaw,
anonymous photograph, 1897,
BUW

Magazyn książek w gmachu
Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia nieznanego
autora, 1897, BUW

Book warehouse in the Library
of the Imperial University
of Warsaw, anonymous photograph,
1897, BUW

Siedmiopiętrowy magazyn książek, ulokowany w tylnej części Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, miał formę żelaznego rusztu o niskich kondygnacjach, z półkami dostępnymi bez użycia drabin i ażurowymi podłogami-stropami. Ta pionierska na polskim gruncie konstrukcja, nawiązująca do rozwiązań technicznych bibliotek w Londynie i Paryżu, wyróżniała się w tamtych czasach nowoczesnością i funkcjonalnością.

Zabytkowy ruszt usunięto w trakcie przebudowy wnętrza gmachu. Zachowano tylko fragmenty konstrukcji jako „świadków” dawnego wyglądu magazynu. Część zachowano w Starym BUW-ie (w sali audytorijnej), inny ocalony fragment jest eksponowany przed nowym gmachem Biblioteki Uniwersytetu przy ulicy Dobrej.

The seven-floor book warehouse, located in the back of the Library, included an iron grate with low tiers, shelves accessible without ladders, and latticework floors-ceilings. This construction, pioneering in Polish conditions, referred to technical solutions applied in libraries in London and Paris, and was distinguished for its functional and modern features.

The historical grate was removed in the course of redesigning the interior of the building. Fragments of the original construction were preserved as “witnesses” of the warehouse’s former appearance. Part of the grate is kept in the Old Library (in auditorium) and another fragment is displayed in front of the new University Library in Dobra Street.

БОКОВОЙ И ЗАДНИЙ ФАСАДЪ.

Elewacje południowa
i wschodnia Biblioteki
Cesarskiego Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia
nieznanego autora, 1897,
BUW

Southern and eastern
elevations of the Library
of the Imperial University
of Warsaw, anonymous
photograph, 1897, BUW

Na szczególną uwagę zasługuje pozbawiona okien elewacja wschodnia Biblioteki. Pomiędzy korynckimi półkolumnami umieszczono na niej siedem konsol z popiersiami wybitnych postaci antyku, dłuta Hipolita Marczewskiego i Jana Woydygi. W tympanonie widnieje płaskorzeźba Woydygi, określana w prasie z epoki jako *Alegoria Nauki* lub *Junona prezentująca nauki bogom Olimpu*. Według najnowszych ustaleń badaczy tej problematyki mamy do czynienia z *Ateną opiekunką nauk* oraz personifikacjami nauk lub *Ateną przedstawiającą Naukę Bogom Olimpu*.

Przed gmachem Biblioteki zostali sfotografowani architekci Stefan Szyller i Antoni Jasięńczyk-Jabłoński, którzy zaprojektowali ten nowoczesny w skali europejskiej obiekt.

The windowless eastern elevation of the Library deserves particular attention. Seven consoles featuring the busts of famous classical figures, executed by Hipolit Marczewski and Jan Woydyga, were placed between Corinthian semi-columns. The tympanum displays a bas-relief by Woydyga, which the press of the period described as *Allegory of Science* or *Juno Presenting the Sciences to the Gods on Olympus*. According to recent findings made by experts it is Athena, the Guardian of Sciences with Personifications of the Sciences or *Athena Presenting Science to the Gods on Olympus*.

The photograph shows the architects Stefan Szyller and Antoni Jasieńczyk-Jabłoński, who designed this modern European building, standing in front of the Library.

Henryk Sienkiewicz
w swoim gabinecie, fotografia
Aleksandra Karoliego, 1899,
kolekcja Towarzystwa Zachęty
Sztuk Pięknych, MNW

Henryk Sienkiewicz
in his study, photo: Aleksander
Karoli, 1899, the Society
for the Promotion of Fine
Arts collection, MNW

5 grudnia 1899 roku w mieszkaniu Henryka Sienkiewicza przy ulicy Wspólnej 24 w Warszawie odbyło się spotkanie byłych wykładowców i słuchaczy Szkoły Głównej, którzy rozpoczęli przygotowania do uczczenia jubileuszupięćsetleciaodnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wzięcie udziału w tym święcie nauki polskiej z jednej strony miało być wyrazem uznania warszawskiego środowiska naukowego dla najstarszej polskiej uczelni, z drugiej zaś przypomnieniem roli, jaką odegrała w zaborze rosyjskim nieistniejąca już wówczas Szkoła Główna.

Dnia 7 czerwca 1900 roku podczas uroczystości w Krakowie delegacja dawnej Szkoły Głównej stawiała się z darem i adresem jubileuszowym, który odczytał Henryk Sienkiewicz, a podpisali także Henryk Hoyer, Aleksander Czajewicz i Paweł Popiel.

On 5 December 1899 a meeting of the former lecturers and students of the Main School, which initiated preparations for commemorating the 500th anniversary of the revival of the Jagiellonian University, took place at the home of Henryk Sienkiewicz in 24 Wspólna Street. Participation in this celebration of Polish science was, on the one hand, a sign of the recognition by the Warsaw scientific milieu of the oldest Polish school of higher learning, and, on the other hand, a recollection of the role played by the Main School in the Russian partition area.

On 7 June 1900 a delegation of the former Main School appeared at a ceremony held in Cracow with a gift and an anniversary address read by Henryk Sienkiewicz, and signed also by Henryk Hoyer, Aleksander Czajewicz and Paweł Popiel.

e-MONUMENTA_WUW 2016

*Biblioteka Uniwersytecka
zasłaniająca gmach główny
Uniwersytetu, fotografia
nieznanego autora, 1902,
AP m.st. Warszawy*

*University Library hiding
from view the main University
building, anonymous
photograph, 1902,
AP m.st. Warszawy*

Fotografia pochodzi z albumu trzydziestu trzech widoków Warszawy, wykonanego na prywatne zamówienie. Każde zdjęcie jest podpisane ręcznie, a przy wizerunku Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego znalazł się komentarz wyrażający powszechną opinię mieszkańców stolicy o niekorzystnym ułożeniu gmachu, który przesłonił widok z Krakowskiego Przedmieścia na zabytkowy Pałac Kazimierzowski.

This photograph comes from an album of 33 views of Warsaw, executed for a private commission. Each photograph is hand signed, and the depiction of the University Library is accompanied by a commentary expressing the universal opinion of the capital's population about the unfortunate location of the building, which concealed a view of the historical Kazimierzowski Palace, up to then seen from Krakowskie Przedmieście.

Krakowskie Przedmieście, w głębi po lewej na miejscu d. Pałacu Staszica cerkiew z gimnazjum rosyjskim, z prawej kościół św. Krzyża i zcie Gimnazjum, fotografia nieznanego autora, 1902, AP m.st. Warszawy

Krakowskie Przedmieście, in the background, to the left in place of the former Staszic Palace: a Russian Orthodox church with a Russian gymnasium, to the right: the church of the Holy Cross and the Third Gymnasium, anonymous photograph, 1902, AP m.st. Warszawy

Klasycystyczny Pałac Staszica został przebudowany w latach 1892-1895 przez architekta Władimira Pokrowskiego na cerkiew św. Tatiany Rzymianki. Powstała budowla w stylu bizantyńsko-ruskim - twór architektoniczny całkowicie obcy pejzażowi miasta. W ten sposób Rosjanie zniszczyli pałac, zamykający perspektywę Krakowskiego Przedmieścia i stanowiący właściwe tło dla pomnika Mikołaja Kopernika dłuta Bertela Thorvaldsena. Mieszkańcy stolicy z jednej strony wyśmiewali nowy kostium Pałacu Staszica, z drugiej jednak uważali tę zmianę za symbol tragicznego losu narodu.

W budynku na rogu Krakowskiego Przedmieścia i ulicy Fiodora Berga, wystawionym w latach 1867-1868 według projektu Bolesława P. Podczażyńskiego, a po 1885 roku podciągniętym do samej elewacji kościoła, zostało ulokowane III Gimnazjum Męskie. Obecnie mieści się tutaj Instytut Filozofii Wydziału Filozofii i Socjologii oraz Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Fotograf, który utrwalił ten fragment miasta, stał na wysokości uliczki prowadzącej z Krakowskiego Przedmieścia na teren Uniwersytetu.

The Classical Staszic Palace was redesigned in 1892–1895 by the architect Vladimir Pokrovski to become the Russian Orthodox church of St. Tatiana of Rome. The resultant building is an example of the Byzantine-Rus' style – an architectural creation totally alien in the Warsaw landscape. In this manner, the Russians damaged the Palace, which closed the perspective of Krakowskie Przedmieście Street and acted as a suitable backdrop for the statue of Nicolaus Copernicus by Bertel Thorvaldsen. The residents of the capital, on the one hand, ridiculed the new appearance of the Palace and, on the other hand, regarded its transformation as a symbol of the tragic fate of the Polish nation.

The building at the corner of Krakowskie Przedmieście Street and Fiodora Berga Street, erected in 1867–1868 according to a project by Bolesław P. Podczaszyński, and after 1885 extended to the church elevation, housed the Third Boys' Gymnasium. Today, it is the seat of the Institute of Philosophy and Sociology and the Faculty of Journalism and Political Science at the University of Warsaw.

The photographer who took the picture of this fragment of the town stood at the level of the small street leading from Krakowskie Przedmieście to the University grounds.

Portret zbiorowy
wychowanków Wydziału
Filologiczno-Historycznego
Szkoły Głównej
z Henrykiem Sienkiewiczem
i Aleksandrem Świętochowskim
w pierwszym rzędzie,
fotografia Jadwigi Golcz,
1903, kolekcja Henryka
Sienkiewicza, MNW

Group portrait of the graduates
of the Philological-Historical
Faculty of the Main School,
with Henryk Sienkiewicz
and Aleksander Świętochowski
in the first row, photo:
Jadwiga Golcz, 1903,
the Henryk Sienkiewicz
collection, MNW

W 1903 roku odbył się zjazd absolwentów Szkoły Głównej, którym uczczono czterdziestolecie założenia warszawskiej uczelni. Uczestnicy spotkania, powszechnym wtedy zwyczajem, zostali uwiecznieni na pamiątkowych atelierowych fotografiach, grupujących absolwentów poszczególnych wydziałów. Na oprawie prezentowanego zdjęcia złożyli autografy: Adam Antoni Kryński, Edward Rontaler, Edward Bogusławski, Feliks Witkowski, Hipolit Wójcicki, Mikołaj Skalski, Franciszek Juskowski, Gabriel Centnerszwer, Ignacy Stołągiewicz, Władysław Mazurowski (?), Franciszek Szymański, Hipolit Chromiński, Jakub Wiewiórski, Kazimierz Wasilewski, Edward Grabowski, Stefan Okołów, Bronisław Bieńkowski, Władysław Nowca, Teodozjusz Opatowicz, Włodzimierz Koc, Stanisław Fałęcki, Jan Matulewicz, Jan Baudouin de Courtenay, Henryk Goldberg, Aleksander Świętochowski, Józef Radziukinas, Henryk Struve, Antoni Mierzyński, Henryk Sienkiewicz, Władysław Nowicki, N.N.

Fotografia została podarowana Muzeum Narodowemu w Warszawie w 1935 roku przez Jadwigę Kornilowiczową i Henryka Józefa Sienkiewicza, syna pisarza.

A convention of the graduates of the Main School, commemorating the fortieth anniversary of its establishment, took place in 1903. According to a custom universal at the time, studio photographs of groups of the graduates of particular faculties were taken. The frame of the presented photograph was signed by: Adam Antoni Kryński, Edward Rontaler, Edward Bogusławski, Feliks Witkowski, Hipolit Wójcicki, Mikołaj Skalski, Franciszek Juszkowski, Gabriel Centnerszwer, Ignacy Stołagiewicz, Władysław Mazurowski (?), Franciszek Szymański, Hipolit Chromiński, Jakub Wiewiórski, Kazimierz Wasilewski, Edward Grabowski, Stefan Okołów, Bronisław Bieńkowski, Władysław Nowca, Teodozjusz Opatowicz, Włodzimierz Koc, Stanisław Fałęcki, Jan Matulewicz, Jan Baudouin de Courtenay, Henryk Goldberg, Aleksander Świętochowski, Józef Radziukinas, Henryk Struve, Antoni Mierzyński, Henryk Sienkiewicz, Władysław Nowicki, and N.N.

In 1935 Jadwiga Kornilowiczowa and Henryk Józef Sienkiewicz, the writer's son, donated the photograph to the National Museum in Warsaw.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Pałac Kazimierowski
[właściwie Gmach
Audytoryjny], fotografia
nieznanego autora, 1903,
kolekcja Cypriana
Lachnickiego, MNW

Kazimierowski Palace
[in fact Auditorium Building],
anonymous photograph, 1903,
the Cyprian Lachnicki
collection, MNW

Sposób opisanie fotografii świadczy o kontynuowaniu dawnego obyczaju określania terminem Pałac Kazimierzowski (dawniej – Kazimierowski) całego terenu uniwersyteckiego, a co za tym idzie – różnych jego budynków. W tym przypadku nazwą tą posłużono się w odniesieniu do Gmachu Audytoryjnego.

Fotografia pochodzi z albumu prezentującego siedziby Szkoły Rysunkowej Warszawskiej, utworzonej po zlikwidowaniu przez władze carskie Szkoły Sztuk Pięknych.

Obecnie Gmach Audytoryjny pozostaje w użytkowaniu Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.

The title of this photograph testifies to a continuation of the old custom of using the term Kazimierzowski (formerly - Kazimierowski) Palace to describe the University grounds as a whole, and thus also the various buildings situated therein. In this case, the name was used in reference to the Auditorium Building.

The photograph originates from an album presenting the seat of the Warsaw School of Drawing, opened after the Russian authorities closed the School of Fine Arts.

Today, the Auditorium Building is used by the Faculty of Journalism and Political Science.

Panorama Warszawy z wieży kościoła
św. Floriana na Pradze, fotografia
Edwarda Troczewskiego, 1901, kolekcja
Jadwigi Jasiewiczowej, MNW

Panorama of Warsaw from the tower
of the church of St. Florian in Praga,
photo: Edward Troczewski, 1901,
the Jadwiga Jasiewiczowa collection,
MNW

Jest to panoramiczny widok Skarpy Warszawskiej, wzdłuż której sytuowano malownicze rezydencje. Między innymi królewski dwór Wazów ulokował niegdyś na skarpie Villa Regia, na miejscu której stoi do dziś Pałac Kazimierzowski, najważniejszy gmach Uniwersytetu Warszawskiego. Jest on widoczny wśród zieleni po lewej stronie kadru, powyżej zaś wznoszą się wieże kościoła św. Krzyża.

Na szerokim pierwszym planie ukazano zabudowania na prawym brzegu Wisły.

This is a panoramic view of the Warsaw Escarpment along which picturesque residences were situated. Here, the Vasa royal court built the Villa Regia on the site of the present-day Kazimierzowski Palace, the most important building of the University of Warsaw, visible among plants on the left; above: soaring towers of the church of the Holy Cross.

In the foreground: buildings on the right bank of the Vistula.

*Tableau dla upamiętnienia
dziesięciolecia ukończenia
Wydziału Prawa
i Administracji, fotografia
Aleksandra Karoliego, 1906,
MNW*

*Tableau commemorating
the tenth anniversary
of graduation
from the Faculty of Law
and Administration,
photo: Aleksander Karoli,
1906, MNW*

Pamiętkowa fotografia została skomponowana z portretów trzydziestu dziewięciu studentów i pięciu profesorów oraz widoków trzech budowli uniwersyteckich. Wśród profesorów znalazło się trzech Polaków, którzy wykładali wcześniej w Szkole Głównej, a potem pracowali na Cesar skim Uniwersytecie Warszawskim: Teodor Dydyński, Władysław Holewiński i Adolf Pawiński.

Każdy z trzech gmachów przypomina inny okres w dziejach uczelni: Pałac Kazimierzowski – Królewski Uniwersytet Warszawski, gmach byłego Gimnazjum Realnego – Szkołę Główną, a gmach Biblioteki – czasy uniwersytetu rosyjskiego.

e-MONUMENTA_WUW 2016

This commemorative photograph was composed of the portraits of students and five professors as well as the views of three University buildings. The professors include Teodor Dydyński, Władysław Holewiński and Adolf Pawiński, three Poles who earlier lectured at the Main School and then worked at the Imperial University of Warsaw.

Each building recalls different periods in the history of the school: the Kazimierzowski Palace - the Royal University of Warsaw, the building of the former Non-Classical Gymnasium - the Main School, and the Library - the times of the Russian University.

Brama pomiędzy Pałacem
Kazimierzowskim a gmachem
stojącym na miejscu dawnego
Gabinetu Mineralogicznego,
fotografia amatorska nieznanego
autora, ok. 1914, kolekcja
Ferdynanda Hoesicka, BN

Gate between the Kazimierzowski
Palace and a building standing
on the site of the former Mineralogical
Cabinet, amateur anonymous
photograph, about 1914, the Ferdynand
Hoesick collection, BN

Klasycystyczne żelazne bramy i ogrodzenia pozyskano dla Szkoły Głównej około 1867 roku. Pochodziły z Pałacu Prymasowskiego, który odgradzały od ulicy Senatorskiej. Zabytkowe ogrodzenie, zamontowane pomiędzy Pałacem Kazimierzowskim a dwoma flankującymi go pawilonami, zamykało przejście do ogrodu uniwersyteckiego i do dziś pozostaje ozdobą uniwersyteckiego założenia.

The Classicistic iron gate and fencing were obtained for the School in about 1867. They originated from the Prymasowski Palace, which they separated from Senatorska Street. The historical fence, installed between the Kazimierzowski Palace and the pavilions flanking it, closed a passage to the University garden, and today remains a decorative part of the University layout.

Uroczysta msza święta w katedrze
św. Jana Chrzciciela w Warszawie,
fotografia Wacława Saryusza-
-Wolskiego, 15 listopada 1915,
kolekcja Aleksandra Kraushara, BN

Ceremonial Mass at the cathedral
of St. John the Baptist in Warsaw,
photo: Wacław Saryusz-Wolski,
15 November 1915, the Aleksander
Kraushar collection, BN

W dniu 15 listopada 1915 roku mszą świętą, celebrowaną przez metropolitę warszawskiego arcybiskupa Aleksandra Kakowskiego, zainaugurowano działalność polskich uczelni – Uniwersytetu i Politechniki. Wśród gości honorowych znajdowali się dawni profesorowie Szkoły Głównej: Ignacy Baranowski z Wydziału Lekarskiego oraz Władysław Holewiński i Walenty Miklaszewski z Wydziału Prawa i Administracji. Po nabożeństwie uczestnicy ceremonii w uroczystym pochodzie przeszli przez miasto na teren Uniwersytetu.

Fotografia uwieczniająca to wydarzenie znalazła się na stronie tytułowej numeru 47 „Tygodnika Ilustrowanego” z dnia 20 listopada 1915 roku.

The Holy Mass celebrated on 15 November 1915 by the Warsaw Metropolitan Archbishop Aleksander Kakowski inaugurated the activity of two Polish schools of higher learning – the University and the Polytechnic (Technical University). Honorary guests included former professors of the Main School: Ignacy Baranowski from the Medical Faculty, and Władysław Holewiński and Walenty Miklaszewski from the Faculty of Law and Administration. After Mass the participants of the ceremony walked in a procession across the town towards the University.

A photograph commemorating this event was published on the title page of “Tygodnik Ilustrowany”, issue no. 47, 20 November 1915.

Katedra św. Jana Chrzciciela
w Warszawie, fotografia nieznanego
autora, ok. 1915, kolekcja
Władysława Sztolcmana, MNW

Cathedral of St. John the Baptist
in Warsaw, anonymous photograph,
about 1915, the Władysław
Sztolcman collection, MNW

Świątynia została przebudowana w stylu gotyku angielskiego w latach 1836–1840 według projektu Adama Idźkowskiego. W latach 1947–1956 zrujnowaną w czasie drugiej wojny światowej katedrę odbudowano pod kierunkiem Jana Zachwatowicza w stylu gotyckim, nawiązującym do tradycji architektury gotyckiej na Mazowszu.

Na pierwszym planie po lewej widoczny jest fragment manierystyczno-barokowego kościoła Jezuitów pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Łaskawej.

In 1836–1840 the church was redesigned in the English Gothic style according to a project by Adam Idźkowski. In 1947–1956 the cathedral, reduced to ruins at the time of the Second World War, was rebuilt under Jan Zachwatowicz in a style referring to the tradition of Gothic architecture in Mazovia.

In the foreground, on the left: fragment of the Mannerist-Baroque Jesuit church of the Holy Virgin Mary of Mercy.

Pałac Kazimierzowski
w dniu inauguracji
Uniwersytetu Warszawskiego
15 listopada 1915 roku,
fotografia Stanisława
Nofok-Sowińskiego, 1915,
MNW

Kazimierzowski Palace
on the day of the inauguration
of the University of Warsaw
on 15 November 1915, photo:
Stanisław Nofok-Sowiński,
1915, MNW

Rosyjski uniwersytet ewakuowano z Warszawy w dniu 7 lipca 1915 roku (ostatecznie znalazł się w Rostowie nad Donem, gdzie do 1917 roku działał jako uczelnia rosyjska), natomiast wojska carskie opuściły stolicę 5 sierpnia. Warszawa znalazła się pod okupacją niemiecką. W dniu 11 sierpnia powołano Komisję Uniwersytecką, której zadaniem było doprowadzenie do reaktywowania działalności wyższej uczelni. W wyniku kompromisu zawartego z niemieckim okupantem doszło do utworzenia polskiego Uniwersytetu i inauguracji roku akademickiego 1915/1916.

Na fotografii uwieczniono Pałac Kazimierzowski, pozbawiony jednak attyki i ustawionych na niej rzeźb, co było wynikiem poprzedzającego inaugurację remontu.

The Russian university was evacuated from Warsaw on 7 July 1915 (finally to Rostov-on-Don, where it existed as the Russian university to 1917), and tsarist armies left the capital on 5 August. Warsaw now found itself under German occupation. A University Commission established on 11 August was entrusted with the task of reactivating a school of higher learning. A compromise achieved with the German occupant made it possible to open a Polish university and inaugurate the academic year of 1915/1916.

The photograph shows the Kazimierzowski Palace, deprived of the attic and the statues decorating it as a result of the repairs preceding the inauguration.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Prezes Rady miejskiej dr Józef Brudziński, piastujący również godność rektora Uniwersytetu Warszawskiego, fotografia Wacława Saryusza-Wolskiego, 24 lipca 1916, kolekcja Dominika Witke-Jeżewskiego, MNW

Chairman of the Municipal Council Dr. Józef Brudziński, who also holds the function of rector of the University of Warsaw, photo: Wacław Saryusz-Wolski, 24 July 1916, the Dominik Witke-Jeżewski collection, MNW

Józef Brudziński (1847-1917) był lekarzem pediatrą i neurologiem. Pracował w szpitalach w Łodzi i Warszawie. W 1908 roku znalazł się wśród założycieli „Przeglądu Pediatricznego”, a od 1910 pozostawał członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W roku 1912 wywalczył uznanie samodzielnej sekcji polskiej w Association Internationale de Pédiatrie. Uznanie przyniosły mu osiągnięcia w badaniach nad zapaleniem opon mózgowo-rdzeniowych. W 1915 roku włączył się w inicjatywę tworzenia Uniwersytetu w Warszawie i przyjął godność rektora. W tym czasie miasto pozostawało pod okupacją niemiecką, aż do odzyskania przez Polskę niepodległości w dniu 11 listopada 1918 roku.

Józef Brudziński (1847-1917) was a paediatrician and neurologist who worked in the hospitals of Lodz and Warsaw. In 1908 he was one of the founders of "Przegląd Pediatryczny", and from 1910 - a member of the Warsaw Scientific Society. In 1912 Brudziński achieved the recognition of an independent Polish section by the Association Internationale de Pédiatrie. His accomplishments in research into meningitis brought him general recognition. In 1915 Brudziński joined the initiative of creating a university in Warsaw and was appointed its rector. At the time, the town remained under German occupation until Poland regained independence on 11 November 1918.

*Ksiądz kanonik
Antoni Szlagowski
podczas mszy polowej
przy ruinach fundamentów
Świątyni Opatrzności
w Ogrodzie Botanicznym,
fotografia Mariana Fuksa,
3 maja 1916, MNW*

*Canon Antoni Szlagowski
during a field Mass next
to the ruins of the foundations
of the church of Divine
Providence in the Botanical
Garden, photo: Marian Fuks,
3 May 1916, MN*

Z okazji 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja pod patronatem odrodzonego Uniwersytetu zorganizowano uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej na terenie uniwersyteckiego Ogrodu Botanicznego. Wmurowano ją we wnęce historycznych fundamentów Świątyni Opatrzności, której budowę rozpoczęto w rok po uchwaleniu Konstytucji 3 Maja i nigdy nie ukończono. Podczas uroczystości mszę świętą odprawił ksiądz Antoni W. Szlagowski (1864–1956).

„Wstał dzień majowy, jeden z najpiękniejszych, jakie wiosna polska mogła dać Warszawie. [...] O tym rześkim poranku pierwsza zerwała się ze snu młodzież akademicka, aby pośpieszyć do ruin ogrodu Botanicznego na odsłonięcie tablicy pamiątkowej, wmurowanej we wnęce ruin historycznych. Uroczystość, zorganizowana pod auspicjami uniwersytetu, który słusznie uczynił, biorąc niejako pod swoją opiekę ten zabytek szacowny, miała przebieg podniosły i głęboko wzruszający”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 maja 1916]

W centrum fotografii widnieje postać kobiety w białym nakryciu głowy – jest to pierwsza studentka Uniwersytetu Warszawskiego tak czytelnie zapisana na zdjęciu.

The 125th anniversary of the enactment of the Third May Constitution, celebrated under the patronage of the nascent University, involved a ceremony of unveiling a memorial plaque in the University Botanical Garden. The plaque was installed in a niche in the historical foundations of the church of Divine Providence, whose construction had been initiated a year after the adoption of the Constitution and never completed. The Holy Mass was celebrated by Rev. Antoni W. Szlagowski (1864–1956).

“A May dawn has broken, one of the most beautiful that Polish spring could offer Warsaw. [...] On this brisk morning the first to awake were the students who hurried to the ruins in the Botanical Garden for the unveiling of a commemorative plaque, installed in a niche in the historical ruins. The ceremony, organised under the auspices of the University, which correctly assumed care of this esteemed monument, was uplifting and deeply moving”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 May 1916]

In the middle: woman wearing a white headdress – this is the first female student of the University of Warsaw so clearly recorded in a photograph.

*Jego Magnificencja Rektor
Józef Brudziński przemawia
do młodzieży uniwersyteckiej
w Ogrodzie Botanicznym
przy ruinach fundamentów
Świątyni Opatrzności,
fotografia Wacława
Saryusza-Wolskiego,
3 maja 1916, kolekcja
Dominika Witke-Jeżewskiego,
MNW*

*His Magnificence Rector Józef
Brudziński speaks to students
in the Botanical Garden next
to the ruins of the foundations
of the church of Divine
Providence, photo: Wacław
Saryusz-Wolski, 3 May 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

„Po odprawieniu przez ks. kan. Szlagowskiego mszy polowej na zaimprovizowanym ołtarzu wśród młodej zieleni wiosennej, pochyliły się w hołdzie przed pamiątką przeszłości głowy zebranych, zabrzmiał donośny głos Jego Magnificencji, rektora uniwersytetu, dr J. Brudzińskiego, opadła zasłona – i na kamiennej tablicy zarysowały się, dla potomnych wyryte, litery treściwego napisu”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 maja 1916]

Wydarzenie miało miejsce w godzinach porannych, po czym studenci wzięli udział w pochodzie mieszkańców Warszawy, świętujących rocznicę, o której w czasach rosyjskiego zaboru nie można było nawet wspominać.

“After Rev. Canon Szlagowski celebrated field Mass on an improvised altar amidst fresh spring plants, the heads of those gathered bowed to honour a monument of the past, the sonorous voice of His Magnificence, the rector of the University, Dr. J. Brudziński, resounded, and the veil dropped – the letters of an inscription engraved for future generations became visible on a stone tablet”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 May 1916]

The presented event took place in the morning; later, the students took part in a procession of the residents of Warsaw to celebrate an anniversary, which at the time of the Russian partition could not even be mentioned.

Tablica pamiątkowa, odsłonięta
3 maja 1916 roku na fundamentach
Świątyni Opatrzności, fotografia
nieznanego autora, 1916, MNW

Commemorative plaque, unveiled
on 3 May 1916 in the foundations
of the church of Divine Providence,
anonymous photograph, 1916, MNW

Na oryginalnej tablicy widoczne jest godło Uniwersytetu Warszawskiego. Obecnie we wnęce historycznych ruin znajduje się nowa tablica, pod którą w dniu 3 maja społeczność uniwersytecka tradycyjnie składa kwiaty.

On the original plaque there is an emblem of the University of Warsaw. Today, a niche in the historical ruins features a new plaque, next to which representatives of the University traditionally place flowers on 3 May.

*Sto dwudziesta piąta
rocznica Konstytucji 3 Maja.
Plac Zygmunta.
Przy dźwiękach mazurka
Dąbrowskiego pochód
rozpoczyna młodzież szkolna,
fotografia Wacława Saryusza-
Wolskiego, 3 maja 1916,
kolekcja Dominika Witke-
Jeżewskiego, MNW*

*125th anniversary of the Third
May Constitution. Zygmunta
Square. School students
inaugurate a procession
to the sounds of the Dąbrowski
Mazurka, photo: Wacław
Saryusz-Wolski, 3 May 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

„Punktualnie o godzinie 11-ej rano, po nabożeństwie odprawionem w kościele Archikatedralnym przez J.E. ks. Arcybiskupa Kakowskiego, rozpoczęli pochód Sokoli i Szkoły Miejskie. W przemarszu przez miasto za młodzieżą szkolną ruszyło duchowieństwo rzymsko-katolickie, przedstawiciele zborów ewangelickich i rabinatu żydowskiego, Komitet Obywatelski, Zarząd Miasta, Rada Główna Opiekuńcza, Komitet Obchodu, organizacje polityczne, instytucje społeczne, stowarzyszenia, cechy”.
[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 maja 1916]

“Punctually at 11 a.m. after a Mass celebrated in the arch-cathedral by His Eminence Archbishop Kakowski, members of the Sokół organisation and the municipal schools started the procession. The students were followed across the town by the Roman Catholic clergy and the representatives of Protestant churches and the Jewish rabbinate, the Civic Committee, the Municipal Council, the Central Welfare Council, the Anniversary Committee, political organisations, social institutions, associations, and guilds”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 May 1916]

*Sto dwudziesta piąta rocznica
Konstytucji 3 Maja. Pochód
na Krakowskim Przedmieściu,
fotografia Wacława Saryusza-
Wolskiego, 3 maja 1916, kolekcja
Dominika Witke-Jeżewskiego,
MNW*

*125th anniversary of the Third
May Constitution. Procession
in Krakowskie Przedmieście Street,
photo: Wacław Saryusz-Wolski,
3 May 1916, the Dominik
Witke-Jeżewski collection, MNW*

„Toczy się pochód barwną wstęgą przez Krakowskie Przedmieście, Nowy Świat, Aleje Ujazdowskie, Bagatelę, Marszałkowską, plac Zbawiciela”.
[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 maja 1916]

Widok zdjęty przez pracującego dla „Tygodnika Ilustrowanego” fotoreportera z Pałacu Staszica w kierunku hotelu Bristol.

“A colourful procession winds down Krakowskie Przedmieście Street, Nowy Świat Street, Ujazdowskie Avenue, Bagatela Street, Marszałkowska Street, and Zbawiciela Square”.
[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 May 1916]

Photograph of the view was taken by a reporter working for “Tygodnik Ilustrowany” from the Staszic Palace towards Hotel Bristol.

*Sto dwudziesta piąta rocznica Konstytucji
3 Maja. Szpaler studentów uniwersytetu
na placu Trzech Krzyży; fotografia Mariana
Fuksa, 3 maja 1916, MNW*

*125th anniversary of the Third May
Constitution. Row of University students
in Trzech Krzyży Square, photo:
Marian Fuks, 3 May 1916, MNW*

Studenci Uniwersytetu Warszawskiego w białych czapkach maszerowali w zgrabnie uformowanym czworoboku, na którego czele kroczyła grupa profesorów.

Czapki studenckie w kolorze białym z czarnym daszkiem i amaryntowym otokiem obowiązują do dnia dzisiejszego.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Warsaw University students wearing white caps marched in an orderly square, led by a group of professors.

White student caps with a black peak and an amaranthine rim are obligatory up to this day.

*Sto dwudziesta piąta
rocznica Konstytucji 3 Maja.
Ulica Marszałkowska.
Grupa studentów Uniwersytetu
Warszawskiego, w głębi
kościół Zbawiciela, fotografia
Wacława Saryusza-Wolskiego,
3 maja 1916, kolekcja
Dominika Witke-Jeżewskiego,
MNW*

*125th anniversary
of the Third May Constitution.
Marszałkowska Street.
Group of students of the
University of Warsaw,
in the background: the church
of the Saviour; photo: Wacław
Saryusz-Wolski, 3 May 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

„Młodzież akademicka wystąpiła w pochodzie w karnym, zwartym, imponującym szeregu pod starym, błękitnym sztandarem uniwersyteckim, szczęśliwym trafem odnalezionym na strychu Pałacu Kazimierzowskiego”.
[„Tygodnik Ilustrowany” z 6 maja 1916]

“Academic students marched in the procession in disciplined and imposing order under the old blue University banner, fortuitously found in the attic of the Kazimierzowski Palace”.

[“Tygodnik Ilustrowany”, 6 May 1916]

*Uroczyste otwarcie Rady
m. stoł. Warszawy*

*Przewodniczący Rady rektor
Uniwersytetu Józef Brudziński
przemawia zza stołu
prezydialnego, fotografia
Wacława Saryusza-Wolskiego,
24 lipca 1916, kolekcja
Dominika Witke-Jeżewskiego,
MNW*

*Ceremonial inauguration
of the Council of the capital
city of Warsaw. The chairman
of the Council Rector Józef
Brudziński speaks from behind
the presidium table, photo:
Wacław Saryusz-Wolski,
24 July 1916, the Dominik
Witke-Jeżewski collection,
MNW*

Wnętrze Sali Wielkiej w Ratuszu, dawnym pałacu Jabłonowskich, przy placu Teatralnym. Gruntowna przebudowa Ratusza została zakończona w roku 1870. Od tego czasu jego wnętrza wyróżniały się najbardziej reprezentacyjnymi salami, dlatego wykorzystywano je zarówno do wykładów publicznych, prowadzonych często przez profesorów Uniwersytetu, jak i do oficjalnych zgromadzeń o różnym charakterze.

Podczas drugiej wojny światowej Ratusz został zrujnowany przez niemieckiego okupanta. W 1997 roku odbudowano bryłę gmachu, nie przywrócono natomiast historycznych wnętrz.

The interior of the Great Hall in the Town Hall, the former Jabłonowski Palace in Teatralny Square. The redesigning of the Town Hall was completed in 1870. From that time its interiors contained the stately halls used both for public lectures held by University professors and assorted official gatherings.

At the time of the Second World War the German occupant reduced the Town Hall to ruins. The solid of the edifice was rebuilt in 1997, but the historical interiors were not restored.

*Młodzież akademicka
i mieszkańcy Warszawy
urządzają owację
wychodzącemu z bramy
magistratu prezesowi Rady
miejskiej dr. Brudzińskiemu,
fotografia Wacława
Saryusza-Wolskiego,
24 lipca 1916, kolekcja
Dominika Witke-Jeżewskiego,
MNW*

*Students and inhabitants
of Warsaw cheer
Dr. Brudziński, chairman
of the Municipal Council,
leaving the magistrate,
photo: Wacław Saryusz-
Wolski, 24 July 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

Młodzież z Uniwersytetu Warszawskiego brała żywy udział we wszystkich wydarzeniach, które miały miejsce w stolicy i w kraju w burzliwych latach 1915–1920. Łączenie przez dr. Józefa Brudzińskiego dwóch ważnych funkcji – rektora Uniwersytetu i prezesa Rady Miejskiej – sprzyjało aktywności studentów.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Warsaw University students took a lively part in all the events that transpired in the capital and the country in the tumultuous 1915-1920 period. The fact that Dr. Józef Brudziński held two important functions simultaneously - he was rector of the University and chairman of the Municipal Council - was beneficial for the students' activity.

*Poświęcenie krzyża
wzniesionego na stokach
Cytadeli w miejscu stracenia
członków ostatniego Rządu
Narodowego 5 sierpnia 1864,
fotografia Wacława Saryusza-
Wolskiego, 5 sierpnia 1916,
kolekcja Dominika
Witke-Jeżewskiego, MNW*

*Consecration of a cross raised
on the slopes of the Citadel
on the site of the execution
of members of the last National
Government on 5 August 1864,
photo: Wacław Saryusz-
Wolski, 5 August 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

Po pięćdziesięciu dwóch latach od tragicznego wydarzenia, w Warszawie „upamiętniono jego ofiary krzyżem dębowym, symbolem męki Chrystusa oraz udręczonego narodu polskiego”. Uroczystość zgromadziła tłumy mieszkańców stolicy, a wśród nich liczną reprezentację środowiska uniwersyteckiego. Przemówienie wygłosił prezes Rady Miejskiej dr Józef Brudziński, piastujący również godność rektora Uniwersytetu Warszawskiego.

W centrum kadru, zwrócony ku kamerze Wacława Saryusza-Wolskiego, widoczny jest fotoreporter Marian Fuks przy pracy.

e-MONUMENTA_WUW 2016

52 years after the tragic event, “its victims were commemorated with an oaken cross, a symbol of the passion of Christ and the tormented Polish nation”. The ceremony gathered the inhabitants of the capital, including a large representation of the University. A speech was given by Dr. Józef Brudziński, chairman of the Municipal Council, who also held the post of rector of the University of Warsaw.

In the middle, turned towards the camera held by Waclaw Saryusz-Wolski: reporter Marian Fuks at work.

Uroczystość umieszczenia orła polskiego nad bramą wjazdową Uniwersytetu. Pośrodku rektor Józef Brudziński w otoczeniu młodzieży akademickiej, fotografia Wacława Saryusza-Wolskiego, przed 14 października 1916, kolekcja Dominika Witke-Jeżewskiego, MNW

Ceremony of placing the Polish eagle over the University entrance gate. In the middle: Rector Józef Brudziński surrounded by students, photo: Wacław Saryusz-Wolski, before 14 October 1916, the Dominik Witke-Jeżewski collection, MNW

Bramę zwieńczono godłem z czasów Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w formie orła w koronie z gałązkami wawrzynu i palmy w szponach, otoczonego pięcioma gwiazdami, które symbolizowały ówczesne wydziały uczelni. Umieszczenie orła w tak eksponowanym miejscu miało dla narodu polskiego, ciągle jeszcze pozbawionego niepodległego państwa, symboliczną wymowę i doniosłe znaczenie.

Brama Główna Uniwersytetu została wzniesiona przy Krakowskim Przedmieściu w 1910 roku według projektu Stefana Szyllera. Eklektyczną architekturę wzbogacają posągi *Ateny* i *Uranii* dłuta Zygmunta Langmana. Historyczny wygląd bramy, zniszczonej podczas drugiej wojny światowej, został przywrócony w 1984 roku.

Wśród młodzieży akademickiej widoczne są sylwetki studentek.

The gate was crowned with an emblem from the time of the Royal University of Warsaw in the form of a crowned eagle holding laurel and palm branches in its talons, and surrounded by five stars symbolizing the University faculties. Placing the eagle in such a conspicuous place carried a symbolic message, and was particularly significant for the Polish nation, still deprived of an independent state.

The Main Gate of the University was erected in Krakowskie Przedmieście in 1910 according to a project by Stefan Szyller. Its eclectic architecture is enhanced by the statues of *Athena* and *Urania* by Zygmunt Langman. The historical appearance of the gate, destroyed during the Second World War, was restored in 1984.

The gathered students include also female students.

*W dziedzińcu zamkowym
po odczytaniu rozkazu
sprzymierzonych monarchów.
Na balkonie przedstawiciele
władz okupacyjnych,
fotografia Wacława Saryusza-
Wolskiego, 5 listopada 1916,
kolekcja Dominika
Witke-Jeżewskiego, MNW*

*In the Castle courtyard
after a public reading
of a proclamation issued
by the allied monarchs.
On the balcony: representatives
of the occupation authorities,
photo: Wacław Saryusz-
Wolski, 5 November 1916,
the Dominik Witke-Jeżewski
collection, MNW*

Zgromadzeni na dziedzińcu Zamku mieszkańcy stolicy oczekiwali odczytania *Rozkazu sprzymierzonych monarchów*, czyli tzw. Aktu 5 listopada. Dokument został wydany przez państwa centralne jako zapowiedź utworzenia niezależnego Królestwa Polskiego. Zebrani entuzjastycznie przyjęli zawarte w Akcie 5 listopada obietnice, które jednak już po kilku miesiącach okazały się złudne. W głębi kadru widnieje liczna grupa studentów Uniwersytetu Warszawskiego w białych czapkach.

The population of the capital, gathered in the Royal Castle courtyard, awaited the public reading of *The Proclamation of the Allied Monarchs*, i.e. the so-called Act of 5 November. The document was issued by the Central Powers to announce the establishment of an independent Polish Kingdom. The listeners enthusiastically reacted to the promises contained in the Act, which, however, already a few months later proved to be illusory. In the background: large group of students of the University of Warsaw wearing white caps.

Studenci Uniwersytetu Warszawskiego maszerowali w pochodzie mieszkańców stolicy, który wyruszył o godz. 4.30 po południu z Alei 3 Maja pod Ratusz na placu Teatralnym. Uroczyste posiedzenie Rady Miejskiej było wyznaczone na godzinę szóstą.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Studenci Uniwersytetu z transparentem „Niech żyje Piłsudski” na wysokości restauracji „Gastronomia” przy Nowym Świecie 16 (róg Smolnej), fotografia Wacława Saryusza-Wolskiego, 5 listopada 1916, kolekcja Dominika Witke-Jeżewskiego, MNW

University students holding a banner with the inscription: "Long live Piłsudski" at the level of the "Gastronomia" restaurant in 16 Nowy Świat Street 16 (corner of Smolna Street), photo: Wacław Saryusz-Wolski, 5 November 1916, the Dominik Witke-Jeżewski collection, MNW

Students of the University of Warsaw marched in a procession of the population of the capital, which set off at 4.30 p.m. from 3 Maja Avenue towards the Town Hall in Teatralny Square. A ceremonial session of the Municipal Council was to take place at 6 p.m.

Widok Warszawy z placem
Saskim w centrum, fotografia
lotnicza nieznanego autora,
1916, kolekcja Dominika
Witke-Jeżewskiego, MNW

View of Warsaw with Saski
Square in the middle,
anonymous aerial photograph,
1916, the Dominik
Witke-Jeżewski collection,
MNW

Widok centrum Warszawy od placu Bankowego na zachodzie, Pałacu Staszica na południu, terenu Uniwersytetu na wschodzie i Nalewek na północy. Na obszarze Uniwersytetu widoczne gmachy: Audytoryjny, Pomuzealny, Biblioteka oraz dachy Gmachu Porektorskiego i Szkoły Głównej.

Zdjęcie wykonane z samolotu przez niemieckiego lotnika.

e-MONUMENTA_WUW 2016

View of the centre of Warsaw from Bankowy Square to the west, the Staszic Palace to the south, the University grounds to the east, and the Nalewki district to the north. Buildings visible in the University grounds include: the Auditorium, the Former Museum, the Library as well as the roofs of the Former Rector's Building and the Main School.

Photograph taken from an aeroplane by a German pilot.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Uniwersytet. Widok ogólny,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN

University. General view,
photo: Jan Bułhak, 1920, BN

Po prawej stronie widoczny jest Gmach Porektorski, w głębi zaś fragment fasady Pałacu Kazimierzowskiego.

Gmach Porektorski wybudowano w latach 1815–1816 według projektu Jakuba Kubickiego, jako jedno z dwóch (południowe) skrzydeł bocznych, ustawionych prostopadłe do bryły Pałacu Kazimierzowskiego. Znajdowały się tutaj mieszkania rektora oraz profesorów Uniwersytetu i Liceum Warszawskiego. W 1861 roku budynek przekształcono, według projektu Antoniego Sulimowskiego, na potrzeby Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Elewacje ozdobiono wówczas parami korynckich pilastrów w wielkim porządku, a ryzality boczne gmachu zwieńczono trójkątnymi frontonami. Kompozycje rzeźbiarskie w tympanonach wykonał sztukator Ferrante Marconi.

Obecnie gmach jest siedzibą Instytutów Historii Sztuki i Orientalistycznego.

On the right: Former Rector's Building, in the background: fragment of the façade of the Kazimierzowski Palace.

Former Rector's Building was erected in 1815-1816 according to a project by Jakub Kubicki as the southern of two side wings, standing perpendicularly to the solid of the Kazimierzowski Palace. It contained the living quarters of the rector and professors of the University and the Warsaw Lyceum. In 1861 the building was adapted to the requirements of the Government Commission for Religion and Public Education according to a project by Antoni Sulimowski. The elevations were decorated with two Corinthian pilasters and the side projections were crowned with triangular frontons. The sculpted compositions in the tympanums were executed by the stucco mason Ferrante Marconi.

Today, the building is the seat of the Institute of Art History and the Institute of Oriental Studies.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Portret Antoniego Kostaneckiego,
rektora Uniwersytetu Warszawskiego
w latach 1917-1919, fotografia
nieznanego autora, ok. 1919, NAC

Portrait of Antoni Kostanecki,
rector of the University of Warsaw
in 1917-1919, anonymous photograph,
about 1919, NAC

Antoni Kostanecki (1866-1941) ukończył studia ekonomiczne w Berlinie, w 1889 roku wieńcząc je doktoratem. Od 1901 roku pracował na Uniwersytecie we Fryburgu, a od 1910 - na Politechnice we Lwowie. W 1915 roku rozpoczął pracę na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie wykładał ekonomię studentom Wydziału Prawa i Nauk Politycznych. Został drugim, po Józefie Brudzińskim, rektorem odrodzonej uczelni - w latach 1917/1918 i 1918/1919. Kiedy obejmował tę funkcję na początku 1917 roku, Uniwersytet był już faktycznie pod polskim zarządem.

Antoni Kostanecki (1866-1941) graduated in economy in Berlin, and in 1889 received his Ph.D. degree. From 1901 worked at the University of Freiburg, and from 1910 - at the Polytechnic of Lwow. In 1915 Kostanecki became an employee of the University of Warsaw, where he lectured in economy at the Faculty of Law and Political Sciences. In 1917/1918 and 1918/1919 he was the second rector of the restored University after Józef Brudziński. When Kostanecki was appointed to this post at the beginning of 1917, the University was already under Polish administration.

Tablica nad wejściem do gmachu Szkoły Głównej, odsłonięta w czerwcu 1919 roku w obecności rektora Uniwersytetu Warszawskiego Antoniego Kostaneckiego. Wydarzenie było jednym z punktów programu uroczystości, poświęconej upamiętnieniu 50. rocznicy zamknięcia Szkoły Głównej przez władze carskie. Wzięły w niej udział trzy pokolenia: dwaj ostatni żyjący profesorowie Szkoły – Walenty Miklaszewski i Teodor Dydyński, jej absolwenci oraz studenci wskrzeszonego Uniwersytetu.

*Uniwersytet. Skrzydło lewe.
Tablica pamiątkowa,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN*

*University. Left wing.
Commemorative plaque,
photo: Jan Bułhak, 1920,
BN*

The plaque over the entrance to the Main School building was unveiled in June 1919 in the presence of Rector Antoni Kostanecki. The event was one of the highlights of the fiftieth anniversary of the closure of the Main School by the tsarist authorities. The ceremony was attended by three generations: the last two living professors of the Main School – Walenty Miklaszewski and Teodor Dydyński, its graduates, and the students of the resurrected University.

Pomnik profesora Michała Szuberta,
fotografia nieznanego autora, 1917,
MNW

Statue of Professor Michał Szubert,
anonymous photograph, 1917, MNW

Michał Szubert (1787–1860), botanik wykształcony w Paryżu, w 1816 roku opiekował się uniwersyteckim Ogrodem Botanicznym przy Pałacu Kazimierzowskim. W 1818 roku otrzymał Katedrę Botaniki i Leśnictwa w Królewskim Uniwersytecie Warszawskim, został także dziekanem Wydziału Matematyczno-Fizycznego. Od 1825 roku piastował funkcję dyrektora uniwersyteckiego Ogrodu Botanicznego w Alejach Ujazdowskich, który założył w roku 1818.

Pomnik botanika w formie hermy wyrzeźbił Franciszek Roth, uczeń Faustyna Cenglera. Uroczyste odsłonięcie miało miejsce na terenie Ogrodu 3 maja 1917 roku, przy udziale profesorów wyższych uczelni i młodzieży studenckiej. Zaświadczało o trwaniu we wdzięcznej pamięci potomnych zasług profesora dla warszawskiej *Alma Mater*, które po latach niewoli można było nareszcie upamiętnić.

Ogród Botaniczny do dzisiaj pozostaje w strukturze Uniwersytetu, a pomnik stoi nadal wśród malowniczych alejek.

In 1816 Michał Szubert (1787–1860), a botanist educated in Paris, was the head of the University Botanical Garden lying next to the Kazimierzowski Palace. In 1818 he was appointed to the Chair of Botany and Forestry at the Royal University of Warsaw, and became dean of the Mathematical-Physical Faculty. From 1825 Szubert held the function of director of the University Botanical Garden in Ujazdowskie Avenue, which he created in 1818.

A statue of the botanist in the form of a herme was executed by Franciszek Roth, a student of Faustyn Cengler. A ceremonial unveiling took place in the Garden on 3 May 1917, and was attended by professors and students. The event showed that Professor Szubert's successors remembered his contributions to his Warsaw *Alma Mater*, which after years of servitude could be finally commemorated.

Up to this day the Botanical Garden remains part of the University structure, and the statue stands among picturesque lanes.

Obserwatorium
Astronomiczne w Alejach
Ujazdowskich, fotografia
Zdzisława Marcinkowskiego,
ok. 1920, NAC

Astronomical Observatory
in Ujazdowskie Avenue,
photo: Zdzisław
Marcinkowski, about 1920,
NAC

Klasycystyczny gmach Obserwatorium Astronomicznego wybudowano na terenie Ogrodu Botanicznego Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w Alejach Ujazdowskich w latach 1820–1824 według projektów Michała Kado i Hilarego Szpilowskiego. Posiadanie własnego obserwatorium stawiało Uniwersytet Warszawski w gronie uczelni europejskich najlepiej przygotowanych do specjalistycznych badań w dziedzinie astronomii.

Obecnie Obserwatorium Astronomiczne jest częścią Wydziału Fizyki.

The Classicistic building of the Astronomical Observatory was erected in the Botanical Garden of the Royal University of Warsaw in Ujazdowskie Avenue in 1820-1824 according to projects by Michał Kado and Hilary Szpilowski. The possession of its own observatory placed the University of Warsaw among European schools of higher learning best prepared to conduct special research in the realm of astronomy.

Today, the Astronomical Observatory is a part of the Faculty of Physics.

Widok skarpy i elewacji ogrodowej Pałacu Kazimierzowskiego w obiektywie znakomitego polskiego fotografa, mieszkającego w Wilnie do 1945 roku.

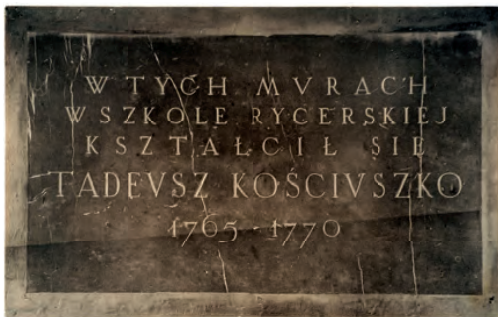
e-MONUMENTA_WUW 2016

*Uniwersytet. Widok ogólny
od ogrodów, fotografia
Jana Bułhaka, 1920, BN*

*University. General view
from the gardens, photo:
Jan Bułhak, 1920, BN*

View of the escarpment and garden elevation of the Kazimierzowski Palace in a composition by the outstanding Polish photographer, a resident of Wilno until 1945.

Wmurowana w elewację ogrodową Pałacu Kazimierzowskiego tablica pamiątkowa przypominała o Szkole Rycerskiej, która miała siedzibę w Pałacu Kazimierzowskim w latach 1765-1794, oraz o jej absolwencie Tadeuszu Kościuszcze. Tablicę odsłonięto, w ramach Obchodu Kościuszkowskiego, w Warszawie dnia 15 października 1917 roku o poranku, w obecności młodzieży uniwersyteckiej. Poświęcił ją ksiądz kanonik dr Antoni Szlagowski po odprawieniu mszy polowej na tarasie ogrodowym. Nota bene Antoni Szlagowski piastował funkcję rektora Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 1927/1928.

„W tym roku w prasie szczególnie dużo miejsca poświęcono obchodowi kościuszkowskiemu w dniu 15 października. Młodzież uniwersytecka była widoczna wszędzie i w katedrze św. Jana i na pl. Zamkowym i na rynku St. Miasta, gdzie Artur Oppman mówił o Kościuszcze na placu Teatralnym, gdzie przemawiał prezydent miasta Zdzisław ks. Lubomirski po odsłonięciu tablicy na gmachu ratusza. A także u PP Wizytek, gdzie odbyło się uroczyste nabożeństwo, a kościół przepełniony był młodzieżą”.

[„Tygodnik Ilustrowany” z 20 października 1917]

Obecnie tablica znajduje się w westybulu Pałacu Kazimierzowskiego.

Uniwersytet. Tablica,
fotografia Jana Bułhaka, 1920, BN

University. Plaque,
photo: Jan Bułhak, 1920, BN

The commemorative plaque placed on the garden elevation of the Kazimierzowski Palace recalled the Knights' School, which existed in the Palace in 1765-1794, and its graduate, Tadeusz Kościuszko. The plaque was unveiled in the early morning of 15 October 1917 as part of the celebrations of the Kościuszko Anniversary held in Warsaw in the presence of University students. The consecration was performed by Canon Dr. Antoni Szlagowski after a field Mass on a garden terrace. *Nota bene*, in the academic year of 1927/1928 Antoni Szlagowski held the function of rector of the University of Warsaw.

"This year the press devoted particular attention to the Kościuszko celebrations of 5 October. University students were to be seen everywhere - in the cathedral of St. John, Zamkowy Square, the Old Town Market Square where Artur Oppman spoke about Kościuszko, and Teatralny Square where the president of Warsaw, Prince Zdzisław Lubomirski, gave a speech after unveiling a plaque on the town hall. The Visitant church, where a ceremonial Mass was celebrated, was also full of young people".

[*"Tygodnik Ilustrowany"*, 20 October 1917]

Today, the plaque is placed in the hall of the Kazimierzowski Palace.

Gmach Szkoły Głównej pozbawiony tynków oraz akroterionu, pierwotnie wieńczącego fronton budowli. Obecnie siedziba Instytutu Archeologii. W głębi po lewej stronie widoczny jest fragment dawnego gmachu Gabinetu Mineralogicznego, przebudowanego po 1862 roku dla pomieszczenia pracowni fizycznych i chemicznych.

e-MONUMENTA_WUW 2016

*Uniwersytet. Skrzydło lewe,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
kolekcja Ryszarda Biskego,
MNW*

*University. Left wing,
photo: Jan Bułhak, 1920,
the Ryszard Biske collection,
MNW*

The Main School building deprived of the stucco and the akroterion, which originally crowned the fronton. Today the seat of the Institute of Archaeology. In the background, on the left: fragment of the former building of the Mineralogical Cabinet, redesigned after 1862 so as to include physical and chemical laboratories.

Tympanon z dekoracją rzeźbiarską, wieńczący fasadę Szkoły Główniej. Według jednych badaczy jest to kompozycja *Arystoteles wśród uczniów* autorstwa Pawła Malińskiego, według innych – *Arystoteles i Platon w otoczeniu uczniów* Ignacego Vincentiego.

*Uniwersytet. Skrzydło lewe.
Tympanon, fotografia
Jana Bułhaka, 1920, BN*

*University. Left wing.
Tympanum, photo:
Jan Bułhak, 1920, BN*

A tympanum with a sculpted decoration crowned the façade of the Main School. Some researchers maintain that this was a composition entitled *Aristotle among Students* by Paweł Maliński, while others that it was *Aristotle and Plato among Students* by Ignacy Vincenti.

e-MONUMENTA_WUW 2016

*Student Uniwersytetu przy pracy
w zastępstwie strajkujących
robotników, fotografia Warszawskiej
Agencji Fotograficznej, czerwiec
1920, MNW*

*University students substituting
for striking workers, photo: Warsaw
Photographic Agency, June 1920,
MNW*

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej sytuacja w odrodzonej Polsce nadal pozostawała napięta. Od lutego 1919 roku trwała wojna polsko-bolszewicka. Wewnętrzne konflikty polityczne oraz napięcia społeczne doprowadziły między innymi do strajku pracowników instytucji użyteczności publicznej w czerwcu 1920 roku.

Na fotografii student Uniwersytetu – ochotnik Stowarzyszenia Samopomocy Społecznej, organizującego zastępstwa podczas strajku robotników miejskich. Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

After the First World War the situation in reborn Poland remained strained. The Polish-Bolshevik war broke out on February 1919, and in June 1920 inner political conflicts and social tension led to, i.a. a strike of the workers of public utility institutions.

In the photograph: University student – volunteer of the Social Self-help Association, which organised replacements at the time of the strike of the municipal workers. The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

Biblioteka Uniwersytecka,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN

University Library,
photo: Jan Bułhak, 1920,
BN

W lipcu 1920 roku, w konsekwencji zmian na froncie polsko-bolszewickim, Jan Bułhak, kierujący Zakładem Fotografii Artystycznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, został ewakuowany do Warszawy wraz z innymi pracownikami tej uczelni. Wybitnemu fotografikowi powierzono opiekę nad pracownią fotograficzną Oddziału Naukowo-Szkolnego w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Miejscem pracy Bułhaka był Uniwersytet Warszawski. Świadczy o tym pieczętka tuszowa, którą sygnował zdjęcia wykonane w Warszawie.

e-MONUMENTA_WUW 2016

In July 1920, as a result of changes along the Polish-Bolshevik front, Jan Bułhak, head of the Department of Art Photography at the Stefan Batory University in Wilno, was evacuated to Warsaw together with other members of the University staff. The outstanding photographer was entrusted with the photographic studio of the Science-School Department in the Ministry of Military Affairs. He worked at the University of Warsaw, as testified by the India ink stamp used for signing photographs taken in Warsaw.

*Na każdym kroku odczuwa
żołnierz, że Warszawa troszczy
się o niego. Akademicki poją
i karmią idących na front
w improwizowanych bufetach
na ulicach miasta, fotografia
Warszawskiej Agencji
Fotograficznej, początek
sierpnia 1920, MNW*

*Every step of the way
the soldier is aware that
Warsaw is taking care of him.
From improvised refreshment
stands in the town streets
female students serve food
and beverages to men setting
off to the front, photo: Warsaw
Photographic Agency (WAF),
early August 1920, MNW*

Studentki służyły w formacjach sanitarnych oraz w Akademickim Komitecie Pomocy Studentom Żołnierzom. Na fotografii punkt pomocy ochotnikom wyruszającym na front zlokalizowany przy Nowym Świecie 53.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

Female students of the University of Warsaw served in the medical units and in the Academic Committee for Students Soldiers Aid. The photograph shows an aid station for volunteers leaving for the front localized in 53 Nowy Świat Street.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921

*Akademicy-Ochotnicy
w Rembertowie. Zbiórka,
fotografia Warszawskiej
Agencji Fotograficznej,
początek sierpnia 1920,
MNW*

*Students-volunteers
in Rembertow. Assembly,
photo: Warsaw Photographic
Agency, early August 1920,
MNW*

Powołana przez Sejm Rada Obrony Państwa 3 lipca 1920 roku ogłosiła odezwę, wzywającą Polaków do zgłaszania się do wojska. Na apel z całym oddaniem po raz kolejny odpowiedziała młodzież. Fotografie opublikowano w „Tygodniku Ilustrowanym” z dnia 7 sierpnia, wraz z czterema innymi zdjęciami, tworzącymi reportaż ukazujący akademików-ochotników *Przy tualecie porannej* (fot. WAF), *Przy Rejestracji* (fot. Agencja Fotograficzna Mariana Fuksa), *Podczas piłowania drzewa dla kuchni obozowej* (fot. WAF) oraz *Przy obieraniu ziemniaków* (fot. Agencja Fotograficzna Mariana Fuksa). Studenci Uniwersytetu w białych czapkach widoczni są na wszystkich fotografiach. Już wkrótce, w dniach 13–16 sierpnia, czekała tę młodzież historyczna bitwa pod Radzyminem.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

On 3 July 1920 the State Defence Council established by the Sejm issued a declaration calling the Poles to volunteer for army service. Once again, young people responded to the appeal wholeheartedly. The photograph was published in "Tygodnik Ilustrowany" on 7 August, together with four other photographs comprising a report about student volunteers: *Morning toilet* (photo: WAF), *Registration* (photo: the Marian Fuks Photographic Agency), *Sawing wood for the field kitchen* (photo: WAF) and *Peeling potatoes* (photo: the Marian Fuks Photographic Agency). University students wearing white caps are visible in all the photographs. Soon, on 13-16 August, these young people took part in the historical battle of Radzymin.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

*Pochód ku czci poległych.
W pierwszym rządzie
marszałek Wojciech
Trąpczyński i prezydent
[właściwie premier] Wincenty
Witos. Za nimi generalicja
wojsk sprzymierzonych
i polskich, fotografia
Warszawskiej Agencji
Fotograficznej,
2 listopada 1920, MNW*

*Procession in honour
of the fallen. In the first row:
Marshal of the Sejm Wojciech
Trąpczyński and President
[in fact Prime Minister]
Wincenty Witos. Behind them:
generals of the Allied
and Polish armies, photo:
Warsaw Photographic Agency,
2 November 1920, MNW*

Dnia 18 października zakończyły się działania zbrojne w wojnie polsko-bolszewickiej, podsumowanej ostatecznie traktatem ryskim z 18 marca 1921 roku.

W stolicy urządzono oficjalne obchody ku czci poległych. Pochód przeszedł obok bramy Uniwersytetu, podążając do Pomnika Poległych za Ojczyznę, ustawionego w Alei 3 Maja. Na fotografii orszak prowadzą dostojnicy państwowi, od lewej: marszałek Sejmu Wojciech Trąpczyński i premier Wincenty Witos; za premierem widoczny jest generał Wacław Iwaszkiewicz, a za postacią marszałka – francuski generał Henri A. Niessel; jako pierwszy z prawej zaś – prezydent stolicy Stanisław Nowodworski.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

The armed hostilities of the Polish-Bolshevik war ended on 18 October; the final peace treaty was signed on 18 March 1921.

The capital became the site of official ceremonies in honour of the fallen. The procession passed the University gates on its way to the Statue of the Fallen for the Homeland, placed in 3 Maja Avenue. In the photograph the procession is led by state dignitaries, from the left: Marshal of the Sejm Wojciech Trąpczyński and Prime Minister Wincenty Witos; behind the prime minister: General Wacław Iwaszkiewicz, and behind the Marshal – the French General Henri A. Niessel; first on the right: President of Warsaw Stanisław Nowodworski.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

*Obelisk na cześć poległych
żołnierzy, wystawiony na dzień
Zaduszny w Alei 3 Maja,
fotografia Warszawskiej
Agencji Fotograficznej, 1920,
MNW*

*Obelisk commemorating fallen
soldiers, placed in 3 Maja
Avenue on All Souls' Day,
photo: Warsaw Photographic
Agency, 1920, MNW*

Tymczasowy pomnik na cześć poległych w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku miał formę sarkofagu zwieńczonego rzeźbą orła w koronie i flankowanego przez cztery obeliski.

W tle widoczne są wieże mostu Poniatowskiego, a po prawej stronie – budynek dawnej Izby Obrachunkowej, którym w okresie międzywojennym administrowało Ministerstwo Komunikacji.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

The provisional monument commemorating soldiers fallen in the Polish-Bolshevik war of 1920 was a sarcophagus surmounted by a statue of a crowned eagle and flanked by four obelisks.

In the background: towers of the Poniatowski bridge, on the right: building of the former Accounts Chamber, which in the interwar period served as the seat of the Ministry of Communication.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Portret Stanisława Thugutta,
rektora Uniwersytetu Warszawskiego
w latach 1919–1920, fotografia
nieznanego autora, ok. 1923,
MZ PAN w Warszawie.

Portrait of Stanisław Thugutt,
rector of the University of Warsaw
in 1919–1920, anonymous photograph,
about 1923, Museum of the Earth
of the Polish Academy of Sciences
in Warsaw

Stanisław Józef Thugutt (1862–1956) rozpoczął studia w 1881 roku na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, ale kontynuował je i ukończył w Dorpacie (obecnie Tartu w Estonii). Uzyskał tam stopień doktora chemii w katedrze Mineralogii i Geologii. Do Warszawy powrócił w 1904 roku, a w 1908 zasilł Warszawskie Towarzystwo Naukowe. Od 1915 roku był profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, a w 1918 został prorektorem tej uczelni.

Obecnie na Wydziale Geologii UW istnieje Muzeum Geologiczne imienia Stanisława Józefa Thugutta.

Stanisław Józef Thugutt (1862–1956) began his studies at the Imperial University of Warsaw in 1881 but continued and graduated in Dorpat (today Tartu in Estonia). He earned his Ph.D. in chemistry there, in the Faculty of Mineralogy and Geology. Thugutt came back to Warsaw in 1904 and in 1908 he joined the Warsaw Scientific Society. Since 1915 he was the professor of the University of Warsaw and in 1918 became its vice-rector.

At present the Stanisław Józef Thugutt Geological Museum is located in the Faculty of Geology of the University of Warsaw.

Wśród składających hołd poległym w wojnie polsko-bolszewickiej znajdowała się duża grupa studentów Uniwersytetu Warszawskiego, z rektorem Stanisławem Thuguttem (w centrum). W ten sposób uczczono także poległych akademików.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Pomnik ku czci Poległych
za Ojczyznę ustawiony
w Alei 3 Maja, fotografia
Warszawskiej Agencji
Fotograficznej, 1920, MNW

Monument commemorating
the Fallen for the Homeland,
placed in 3 Maja Avenue,
photograph for the Warsaw
Photographic Agency, 1920,
MNW

Persons honouring the fallen during the Polish-Bolshevik war included a large group of students of the University of Warsaw together with Rector Stanisław Thugutt (in the centre), who thus paid their respects also to students who died in battle.

Po lewej stronie gmach Biblioteki, po prawej fragment Gmachu Porektorskiego.

e-MONUMENTA_WUW 2016

*Uniwersytet. Widok ogólny,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN*

*University: General view,
photo: Jan Bułhak, 1920, BN*

On the left: Library building, on the right: fragment of the Former Rector's Building.

Uniwersytet. Fragment,
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN

University. Fragment,
photo: Jan Bułhak, 1920,
BN

Fragment elewacji zachodniej Gmachu Porektorskiego. Fotografia jest przykładem jednego z najbardziej lubianych przez fotografika sposobów rejestrowania architektury poprzez rzeźbę pni i gałęzi drzew, które rzucają własne cienie na elewacje budowli. W ten sposób Bułhak realizował zasady fotograficznego piktorializmu.

Fragment of the western elevation of the Former Rector's Building. This photograph is an example of one of the artist's favourite ways of recording architecture, seen through tree trunks and branches casting shadows on the elevations. In this manner, Bułhak realised the principles of photographic pictorialism.

*Uniwersytet
(b. Pałac Kazimierowski)*
[właściwie Gmach
Mineralogiczny],
fotografia Jana Bułhaka, 1920,
BN

*University (former
Kazimierowski Palace)*
[in fact Mineralogical
Cabinet],
photo: Jan Bułhak, 1920,
BN

Gmach dawnego Gabinetu Mineralogicznego, przebudowany w 1862 roku na pracownię chemiczne i fizyczne. Fragment fasady z dekoracją rzeźbiarską dłuta Faustyna Cenglera w formie sześciu figur alegorycznych z 1869 roku, prezentujących nauki, od lewej: Medycynę, Fizykę i Chemię, Botanikę i Geologię, Astronomię.

Obecnie w tym miejscu stoi nowy gmach, zbudowany po drugiej wojnie światowej – siedziba Wydziału Polonistyki.

Building of the former Mineralogical Cabinet, redesigned in 1862 to serve chemical and physical laboratories. Fragment of the façade with a decoration by Faustyn Cengler in the shape of six allegorical figures depicting the sciences (1869). From the left: Medicine, Physics and Chemistry, Botany and Geology, and Astronomy.

Today, this is the site of a new building, erected after the Second World War - the seat of the Faculty of Polish Philology.

Uniwersytet. Ogród,
fotografia Jana Bułhaka,
1920, BN

University. Garden,
photo: Jan Bułhak, 1920, BN

Uniwersytet. Fragment od ogrodów,
fotografia Jana Bułhaka, 1920, BN

*University. Fragment seen from
the gardens,* photo: Jan Bułhak,
1920, BN

Zabudowania zamykające
teren Uniwersytetu
od północy, przylegające
do klasztoru i kościoła
Wizytek, fotografia
Jana Bułhaka, 1920, MNW

Building closing
the University grounds
to the north and adjoining
the Visitant church
and convent, photo:
Jan Bułhak, 1920, MNW

W budynku widocznym na fotografii mieszczą się obecnie biura podlegające dyrektorowi administracyjnemu ds. technicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Fotografia z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie, mającego podówczas siedzibę w kamienicy przy ulicy Podwale 15. W 1920 roku Muzeum zakupiło od Jana Bułhaka osiemdziesiąt trzy fotografie stolicy.

Today, the building seen in the photograph contains the offices of the Technical Administration director at the University of Warsaw.

Photograph from the collections of the National Museum in Warsaw, which at the time was housed in 15 Podwale Street. In 1920 the Museum purchased from Jan Bulhak 83 photographs of the capital.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Kościół Wizytek, fotografia Jana
Bułhaka, 1920, BN

Visitant church, photo: Jan Bułhak,
1920, BN

Kościół Wizytek pełnił funkcję kościoła akademickiego do 1928 roku. Później duszpasterstwu akademickiemu przekazano pobernardyński kościół św. Anny przy Krakowskim Przedmieściu.

Fotografie kościoła Wizytek zamieścił Bułhak w jedenastym tomie *Kościół*, z serii trzynastu albumów z widokami stolicy.

The Visitant church fulfilled the function of a University church until 1928. Subsequently, academic pastorate was entrusted to the post-Bernardine church of St. Anne in Krakowskie Przedmieście Street.

Bułhak included photographs of the Visitant church in *Kościół*, the eleventh volume in a series of thirteen albums containing views of the capital.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Portret Jana Karola Kochanowskiego,
rektora Uniwersytetu Warszawskiego
w roku akademickim 1920/1921,
fotografia nieznanego autora, 1921,
NAC

Portrait of Jan Karol Kochanowski,
rector of the University of Warsaw
in the 1920/1921 academic year,
anonymous photograph, 1921,
NAC

Jan K. Kochanowski (1869–1949), historyk mediewista i paleograf, od 1907 roku był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w latach 1908–1912 – wykładowcą Towarzystwa Kursów Naukowych. Pracę na Uniwersytecie Warszawskim podjął w 1919 roku, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Został jednym z pierwszych kawalerów Orderu *Polonia Restituta*, odznaczenia ustanowionego w lutym 1921 roku, i przez wiele lat pozo-
stawał kanclerzem jego kapituły.

Jan K. Kochanowski (1869–1949), medievalist and palaeographer, from 1907 member of the Warsaw Scientific Society, and in 1908–1912 – lecturer of the Society of Scientific Courses. Kochanowski began working at the University in 1919 after Poland regained independence.

One of the first cavaliers of the Order of *Polonia Restituta*, established in February 1921, and for many years a chancellor of the order's chapter.

Uroczyste otwarcie roku akademickiego w Warszawie. Władze wojskowe oddają w ręce akademików działo pamiątkowe, zdobyte na nieprzyjacielu, fotografia Wacława Saryusza-Wolskiego dla Warszawskiej Agencji Fotograficznej, 10 stycznia 1921, MNW

Ceremonial inauguration of the academic year in Warsaw. The military authorities present a field gun captured from the enemy, photo: Wacław Saryusz-Wolski for the Warsaw Photographic Agency, 10 January 1921, MNW

Uroczystość przekazania działu studentom w uznaniu bohaterstwa młodzieży akademickiej podczas wojny z bolszewikami oraz dla uczczenia poległych miała miejsce na placu Saskim w dniu inauguracji nowego roku akademickiego. Rozpoczął się on dopiero w styczniu 1921 roku, z powodu pozostawiania w szeregach wojska – do czasu demobilizacji w listopadzie i grudniu 1920 roku – dużej liczby studentów i profesorów.

W tle kamienice przy ulicy Czystej (obecnie Ossolińskich), zburzone w czasie drugiej wojny światowej.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

The ceremony of presenting the students with a field gun as a sign of appreciation for their heroic stand during the war against the Bolsheviks and to honour the fallen took place in Saski Square on the day of the inauguration of a new academic year. Due to the fact that a large number of the students and lecturers remained in active service until the demobilisation conducted in November and December 1920, the academic year started in January 1921.

In the background: houses in Czysa (today: Ossolińskich) Street, destroyed during the Second World War.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

Funkcję kościoła garnizonowego pełnił wówczas sobór, zbudowany przez Rosjan w latach 1894–1912. Monumentalna cerkiew zniknęła ostatecznie z pejzażu stolicy dopiero w 1926 roku.

Uroczystość przekazania
studentom pamiątkowego
działa przed kościołem
garnizonowym na placu
Saskim, fotografia nieznanego
autora, 10 stycznia 1921,
MNW

Ceremony of presenting
the students with a field gun
in front of the garrison church
in Saski Square, anonymous
photograph, 10 January 1921,
MNW

At the time the function of the garrison church was fulfilled by a former Russian Orthodox church built by the Russians in 1894–1912. The monumental edifice did not vanish from the landscape of the Polish capital until 1926.

Uroczyste otwarcie roku akademickiego w Warszawie. J.M. rektor Jan Karol Kochanowski i gen. Niessel w otoczeniu akademików przy ofiarowanej dla uczczenia poległych studentów armacie, fotografia Wacława Saryusza-Wolskiego dla Warszawskiej Agencji Fotograficznej, 10 stycznia 1921, MNW

Ceremonial inauguration of the academic year in Warsaw. His Magnificence Rector Jan Karol Kochanowski and General Niessel surrounded by students next to a field gun presented to honour fallen students, photo: Wacław Saryusz-Wolski for the Warsaw Photographic Agency, 10 January 1921, MNW

Portret zbiorowy, wykonany w ogrodzie uniwersyteckim za Pałacem Kazimierzowskim na pamiątkę rozpoczęcia roku akademickiego 1920/1921, wyjątkowego w dziejach uczelni z powodu wojny polsko-bolszewickiej. Inauguracja odbyła się 10 stycznia 1921 roku.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

Group portrait taken in the University garden situated in the back of the Kazimierzowski Palace, to commemorate the inauguration of the 1920/1921 academic year, exceptional in the history of the University due to the Polish-Bolshevik war. The inauguration took place on 10 January 1921.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

*Działo ofiarowane
Uniwersytetowi
Warszawskiemu
przez władze wojskowe
dla uczczenia
poległych akademików,
fotografia Wacława
Saryusza-Wolskiego,
21 stycznia 1921, MNW*

*Field gun presented
to the University of Warsaw
by the military authorities
to honour fallen students,
photo: Wacław
Saryusz-Wolski,
21 January 1921, MNW*

Działo, przekazane Uniwersytetowi przez władze wojskowe dla upamiętnienia studentów poległych w wojnie polsko-bolszewickiej, ustawiono w ogrodzie Pałacu Kazimierzowskiego.

Po drugiej wojnie światowej działo zostało usunięte z terenu Uniwersytetu. Uroczystość ponownego ustawienia tej pamiątki heroizmu wychowanków uczelni odbyła się dnia 15 sierpnia 1990 roku w obecności Joanny Onyszkiewicz, wnuczki marszałka Józefa Piłsudskiego.

The gun, presented to the University by the military authorities to honour students fallen in the Polish-Bolshevik war, was placed in the garden of the Kazimierzowski Palace.

After the Second World War the gun was removed from the University grounds. A ceremony of reinstalling this memento of the heroism of the University graduates was held on 15 August 1990 in the presence of Joanna Onyszkiewicz, the grand daughter of Marshal Józef Piłsudski.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Uniwersytet. Ryzalit środkowy,
fotografia Jana Bułhaka, 1921, BN

University. Middle projection,
photo: Jan Bułhak, 1921, BN

Elewacja ogrodowa Pałacu Kazimierzowskiego. Tympanon wieńczący ryzalit jest ozdobiony rzeźbami Herkulesa (po lewej) oraz Ateny (po prawej), autorstwa Johanna Georga Plerscha.

W centrum kadru działo przekazane Uniwersytetowi przez władze wojskowe dla upamiętnienia studentów poległych na wojnie polsko-bolszewickiej.

Garden elevation of the Kazimierzowski Palace. The tympanum crowning the projection is decorated with the statues of Hercules (on the left) and Athena (on the right) by Johann Georg Plersch.

In the centre: field gun presented to the University by the military authorities to honour students fallen in the Polish-Bolshevik war.

*Wiec akademicki w sprawie
Górnego Śląska, westybul
Pałacu Kazimierzowskiego,
fotografia Wacława Saryusza-
Wolskiego dla Warszawskiej
Agencji Fotograficznej,
luty 1921, MNW*

*Student meeting concerning
Upper Silesia, hall of the
Kazimierzowski Palace,
photo: Wacław Saryusz-Wolski
for the Warsaw Photographic
Agency, February 1921, MNW*

Aktywność studentów w stolicy nie ustała z rozpoczęciem roku akademickiego 1920/1921, które, ze względu na sytuację polityczną, miało miejsce dopiero 10 stycznia 1921 roku. Słuchacze Uniwersytetu Warszawskiego nadal reagowali na bieżące wydarzenia, wspierając w tym przypadku wiece społecznego poparcia dla przyłączenia Górnego Śląska do Rzeczypospolitej. Były one odpowiedzią na apel Wojciecha Trąpczyńskiego, marszałka Sejmu i prezesa Centralnego Komitetu Plebiscytowego.

Odbitka została zakupiona do kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie w maju 1921 roku.

Student activity in the Polish capital did not cease after the inauguration of the 1920/1921 academic year, which due to the political situation did not take place until January 1921. The students continued to react to current events, and in this case attended meetings held in support of the incorporation of Upper Silesia into the Republic of Poland. The meetings were a response to an appeal made by Wojciech Trąpczyński, marshal of the Sejm and chairman of the Central Plebiscite Committee.

The copy print was purchased for the National Museum in Warsaw collection in May 1921.

Dziedziniec Uniwersytetu Warszawskiego z Biblioteką oraz Gmachami Porektorskim (po prawej) i Seminaryjnym (po lewej), fotografia Józefa Kościeszy Jaworskiego, 1921, IS PAN

Courtyard of the University of Warsaw together with the Library and the Former Rector's (on the right) and Seminary (on the left) buildings, photo: Józef Kościesza Jaworski, 1921, IS PAN

Zespół gmachów wzniesionych na terenie należącym do warszawskiej uczelni od 1816 roku zawsze przyciągał artystów, którzy utrwalali pejzaż tego miejsca w obrazach, rysunkach i rycinach. W 1839 roku dołączyli do nich fotograficy, przekazujący w nowej technice piękno historycznego założenia oraz przemiany zachodzące w obrębie uniwersyteckiej siedziby. Pierwotnie w centrum założenia dominował Pałac Kazimierzowski, w 1894 roku całkowicie przesłonięty przez Bibliotekę, zbudowaną przed jego fasadą.

This complex of buildings erected on a site belonging to the University since 1819 always attracted the attention of artists who immortalised its landscape in paintings, drawings and etchings. In 1839 they were joined by photographers, who used a new technique for transmitting the beauty of the historical layout and the changes transpiring within the seat of the University. Originally, the centre of the layout was dominated by the Kazimierzowski Palace, which in 1894 was completely concealed by the Library raised in front of its façade.

e-MONUMENTA_WUW 2016

Przemówienia Naczelnika
Państwa Józefa Piłsudskiego
w auli Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia
Warszawskiej Agencji
Fotograficznej,
2 maja 1921 roku, MUW

The speech of the Chief
of State Józef Piłsudski
in the aula auditorium
of the University of Warsaw,
photo: Warsaw Photographic
Agency, 2 May 1921, MUW

Podczas pierwszej w niepodległej Polsce tak podniosłej uroczystości publicznej na Uniwersytecie uczelnia otrzymała insygnia z rąk pierwszego Marszałka Polski i Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego. Godła uniwersyteckie w postaci berła dla rektora i dziekanów poszczególnych wydziałów (wykonanych „robotą snycerską w drewnie”) oraz łańcuchów rektorskiego i dziekańskich („kutych w srebrze olkuskim”) były darem cechów warszawskich. Togę rektorską, bramowaną gronostajami, ufundowali właściciel składu futer Arpad Chowańczak i właściciel domu mody Bogusław Herse. Na fotografii widoczne są te dary, ofiarowane wcześniej przez cechmistrzów i przyjęte przez rektora Jana Karola Kochanowskiego.

Po śmierci Marszałka Uniwersytet Warszawski otrzymał nową nazwę Uniwersytet Józefa Piłsudskiego w Warszawie, przyjętą przez Senat uczelni 9 czerwca 1935 r. Nazwa ta obowiązywała do 1945 r.

During the first such a solemn public ceremony at the University in the independent Polish state, the University received the insignia from the first Marshal of Poland and the Chief of State Józef Piłsudski. The University emblems i.e. scepters for the rector and the deans of the faculties ("carved in wood") as well as the chains of the rector and the deans ("made of wrought silver from Olkusz") were the gift of the Warsaw guilds. The rector gown edged with the ermine was founded by the owners of the fur trading company (Arpad Chowańczak) and the fashion house (Bogusław Herse). In the photo there are these gifts presented earlier by the guild leaders and accepted by the rector Jan Karol Kochanowski.

After the Marshal's death the University of Warsaw received a new name the Józef Piłsudski University in Warsaw, accepted by the Senate of the University on 9 June 1935. This name was in force to 1945.

Brama Uniwersytetu
Warszawskiego, fotografia
Ady Janczewskiej, 1921,
IS PAN

Gate of the University
of Warsaw, photo:
Ada Janczewska, 1921,
IS PAN

W roku akademickim 1920/1921 zakończył się burzliwy proces odradzania się uczelni, który przypadł na lata pierwszej wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego w niepodległej Ojczyźnie to już inny rozdział, dla którego fotografia jako źródło historyczne będzie miała jeszcze poważniejsze znaczenie. Na taki stan rzeczy wpłynie nie tylko rozwój Uniwersytetu Warszawskiego, ale także ekspansja fotografii reportażowej oraz rozwój prasy ilustrowanej w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Pozytyw został odbity ze szklanego negatywu. Negatywy na takim kruchym podłożu stosowano powszechnie do końca lat trzydziestych XX wieku, pomimo istnienia już błon zwojowych i aparatów małoobrazkowych. Warto też zwrócić uwagę na autorkę zdjęcia – Ada Janczewska należy bowiem do wciąż zbyt mało znanego grona kobiet-dokumentalistek architektury Warszawy.

The 1920/1921 academic year ended the tumultuous renaissance of the University, which coincided with the First World War and the Polish-Bolshevik war of 1920. The history of the University of Warsaw in independent Poland comprises a new chapter, in which the photograph, conceived as an historical source, was even more important. This state of things was affected not only by the development of the University but also by the expansion of press photographs and the illustrated press during the interwar period.

The positive was printed from a cracked glass negative. Negatives on such a fragile base were used universally to the end of the 1930s despite the existence of roll films and small format cameras. Attention is also due to the author of the photograph - Ada Janczewska was one of the as yet little-known female documentarians of the architecture of Warsaw.

WYBRANA BIBLIOGRAFIA

SELECTED BIBLIOGRAPHY

ŹRÓDŁA:

ZBIORY FOTOGRAFII

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy [APW], Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteka Narodowa [BN], Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego [BUW], Instytut Sztuki PAN [IS PAN], Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim, Muzeum Narodowe w Warszawie [MNW], Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego [MUW], Muzeum Warszawy [MW], Muzeum Wojska Polskiego [MWP], Muzeum Ziemi PAN [MZ], Muzeum tatrzańskie w Zakopanem, Narodowe Archiwum Cyfrowe [NAC]

CZASOPISMA

„Dziennik Warszawski”
 „Kłosa”
 „Kurier Warszawski”
 „Magazyn Powszechny”
 „Przyroda i Przemysł”
 „Tygodnik Ilustrowany”
 „Wiadomości Handlowe i Przemysłowe”

OPRACOWANIA:

Albert P., Feyel G., *Photography and the Media. Changes in Illustrated Press*, [w:] *A New History of Photography*, red. M. Frizot, Köln 1998, s. 361–362
 Armon W., *Kubary Jan Stanisław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971, s. 9–12
Ars et Educatio. Kultura artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego, red. J. Miziołek, Warszawa 2003
 Baraniewski W., *Kazimierz Skórewicz: architekt, konserwator, historyk architektury (1866–1950)*, Warszawa 2000
 Biernacki W., *Fotografie otrzymane za pomocą promieni Roentgena*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, Warszawa 1896, z. IV, s. 255
 Bykowski L., *Dybowski Benedykt*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. VI, Kraków 1948, s. 36–40

- Chodyko M., Guttmejer K., Sito J., *Kościół Wizytek w Warszawie*, Warszawa 2006
- Chrościński J.A., *Naukowo-literackie środowisko Villa Regia*, [w:] *Ars et Educatio. Kultura artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego*, red. J. Miziolek, Warszawa 2003, s. 85–100
- Dawna fotografia lwowska 1839–1939, red. A. Żakowicz, Lwów 2004
- Die Geburtsstunde der Fotografie. Mailensteine der Gernsheim Collection / The Birth of Photography. Highlights of the Gernsheim Collection*, red. A. Wieczorek, C.W. Sui, Mannheim 2012
- Fita S., *Pokolenie Szkoły Głównej w życiu społecznym i kulturze polskiej*, Warszawa 1980
- Gerber R., *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831, słownik biograficzny*, Wrocław 1977
- Głowacki A., *Listy*, oprac. K. Tokarżówna, Warszawa 1959, s. 276–277
- Grąbczewska M.M., *Powstanie i historia dagerotypowych wizerunków Fryderyka Chopina – nowe ustalenia*, „Muzyka” 2008, nr 3
- Guttmejer K., *Obserwatorium astronomiczne Uniwersytetu Warszawskiego – dzieje budynku*, „Mazowsze” 1999, r. VII, nr 12, s. 27–42
- Guttmejer K., *Bay czy Chiaveri? Kto zaprojektował kościół Wizytek w Warszawie*, „Rocznik Warszawski” XXXIII, 2005, s. 201–209
- Hoffleit D., *Some firsts in astronomical photography*, Cambridge Massachusetts, 1950
- Jackiewicz D., *Józef Ignacy Kraszewski i początki kolekcjonerstwa fotografii w Polsce*, [w:] *Fotografia. Od dagerotypu do galerii Hybrydy. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Oddział Warszawski Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, red. D. Jackiewicz, Z. Jurkowlaniec, Warszawa 2008, s. 47–53
- Jackiewicz D., *Karol Beyer 1818–1877*, Warszawa 2012
- Jackiewicz D., *Konrad Brandel 1838–1920*, Warszawa 2015
- Jackiewicz D., *U źródeł fotografii jako narzędzia nowoczesnej humanistyki. Praktyka Karola Beyera*, [w:] *Miejsce fotografii w badaniach humanistycznych (w druku)*
- Jackiewicz D., *Wizja miasta. Warszawa na fotografiach Jana Bułhaka z 1920–1921 roku*, „Dagerotyp” 2007, nr 16, s. 66–73
- Jaroszewski T.S., *Architektura Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1991

- Jay P., *Niépce. Génèse d'une invention*, Chalon-sur-Saône 1988
- Kamczatka i jej ludy autochtoniczne w fotografii, tekstach i eksponatach Benedykta Dybowskiego*, oprac. M. Dybowska, Warszawa 2003
- Katalog wystawy przemysłowej urządzonej staraniem Komitetu Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w pałacu Brühlowskim otwartej dn. 26 kwietnia 1881 r. przedmiotów przeznaczonych na Wystawę Moskiewską*, Warszawa 1881
- Kowalski H., *Antyczne tradycje w dekoracji rzeźbiarskiej gmachów Uniwersytetu Warszawskiego przy Krakowskim Przedmieściu*, Warszawa 2008
- Koziński J., *Fotografia krakowska w latach 1840-1914*, Kraków 1978
- Le daguerréotype français. Un objet photographique*, red. Q. Bajac, D. Planchon-de Font-Réaulx, Paris 2003
- Łejko K., *Przyczynek do dziejów fotografii warszawskiej przed I wojną światową – trzy pokolenia rodziny Karolich* [w:] *Symposium z historii fotografii polskiej*, Wrocław 1989, s. 20-31
- Les multiple inventions de la photographie*, red. P. Bonhomme, Paris 1989
- Masłowska A., *Kronika Wystaw Muzeum Narodowego w Warszawie 1862-2002 | Chronicle of Exhibitions at the National Museum in Warsaw 1862-2002*, t. I | vol I: 1862-1962, Warszawa 2002
- McCauley A., *Arago, l'invention de la photographie et le politique*, „Études Photographiques” 1997, nr 2
- Mossakowska W., *Antonin Wysocki – warszawsko-krakowski dagerotypista portretowy*, „Kronika Warszawy” 1988, nr 1, s. 115-122
- Mossakowska W., *Dagerotypy w zbiorach polskich. Katalog*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Lódź 1989
- Mossakowska W., *Początki fotografii w Warszawie (1839-1863)*, t. I -II, Warszawa 1994
- Mossakowska W., *Dagerotypy polskie i polonica w zbiorach krajowych*, „Dagerotyp” 2001, nr 7, s. 1-28
- Mossakowska W., *Zdjęcia do najstarszej fotograficznej panoramy Warszawy z 1858 roku*, „Dagerotyp” 2007, nr 16, s. 25-65 oraz ilustrowana wkładka *Na szkłe zapamiętane. Fotografie z kolekcji Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości 1906-2006*, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006
- Omilanowska M., *Architekt Stefan Szyller (1857-1933)*, Warszawa 2008

- Pinson S.C., *Speculating Daguerre*, Chicago 2012
- Podczaszyński B., *Kronika sztuk i przemysłu*, „Gazeta Warszawska” 1853, nr 6, s. 4
- Poivert M., *Hippolyte Bayard*, Paris 2001
- Schaaf L.J., *Out of the Shadow. Herschel, Talbot and the Invention of Photography*, London 1992
- Schaaf L.J., *The Photographic Art of William Henry Fox Talbot*, Princeton 2000
- Sito J., *Ółtarz główny warszawskiego kościoła PP Wizytek. Projekt, realizacja, treści ideowe*, „Rocznik Warszawski” 2005, XXXIII, s. 151–164
- Sito J., *Historia fundacji i budowy kościoła Św. Krzyża [w:] Serce miasta. Kościół Świętego Krzyża w Warszawie*, red. K. Sztarbałło, M. Wardzyński, Warszawa 2010, s. 146–153
- Sito J., *Architektura kościoła św. Krzyża [w:] Serce miasta. Kościół Świętego Krzyża w Warszawie*, red. K. Sztarbałło, M. Wardzyński, Warszawa 2010, s. 154–159
- Strasz M., *Fotografia czyli zbiór środków używanych do zdejmowania obrazów za pomocą światła na papierze lub na szkłe, ułożony do praktycznego zastosowania, podług dzieł h. de la Sor i Texier, le Graya i Brebissona przez M.[aksymiliana] S.[trasza]*, 1857
- Trautfetter E.G. von, *Fotograficzeskij atlas koźnych i wenericzeskich boliezniej*, b.m., 1872
- Treść nauki przyrodzenia, w sposobie dla każdego przystępnym wyłożyli magistrowie b. uniwersytetu warszawskiego nauczyciele nauk przyrodniczych w Szkołach Rządowych*, Warszawa 1850
- Z. D., *Juvat meminisse*, „Tygodnik Ilustrowany” 1915, nr 47 z 15 listopada, s. 667–668
- Zieliński J., *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*, t. 1–15, Warszawa 1995–2011
- Żochowski J., *Fizyka, t. II zawierający naukę o świetle, elektryczności, magnetyzmie i elektro-magnetyzmie, księga III Nauka o świetle czyli optyka, rozdz. XVIII O daguerotypie*, Warszawa 1842, s. 82–91

INDEKS NAZWISK INDEX OF NAMES

Aigner Chrystian Piotr 124, 125, 166, 167
 Albert Pierre 42
 Aleksandrowicz Jerzy 202, 203, 260, 261
 Ambożewicz (Ambroziewicz) Stanisław 139
 Arago Dominique Francois Jean 15-17
 Armiński Franciszek 43
 Armon Witold 56, 57
 August II 192, 193
 August III 162, 163
 Babczyński Tytus 202, 203
 Bajac Quentin 12, 13
 Bakalowicz Władysław 38
 Baranowski Ignacy 68, 69, 198, 199, 347
 Baranowski Jan 25, 26, 202, 203, 208, 209
 Baudouin de Courtenay Jan 330, 331
 Bayard Hippolyte 14, 15
 Bayer Julian 202, 203
 Belcikowski Adam 204, 205
 Bellotti Giuseppe Simone 124, 125
 Beseler Hans H. von 65, 68
 Beyer Karol 24-27, 29-31, 33-35, 38, 40, 48-52, 89, 93-95, 97, 99, 101, 103, 107, 111, 115-119, 125, 127, 129, 131, 133, 135-137, 149, 155, 159, 161, 169-171, 195-197
 Bialecki Antoni 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273
 Bieńkowski Bronisław 330, 331
 Biernacki Wiktor 59, 60
 Biske Ryszard 425
 Bogusławski Edward 330, 331
 Bonhomme Pierre 11, 12
 Borkowski P. 286, 287
 Brandel Konrad 37, 38, 52-56, 141, 180, 181, 207, 211, 225, 229, 233-235, 237, 239, 243
 Branicki Aleksander 52
 Branicki Konstanty 52

Breslauer Chrystian 112, 113
 Brodowski Antoni 170, 171
 Brodowski Włodzimierz 198, 199
 Brodziński Kazimierz 68, 70, 185
 Brudziński Józef 65-68, 355-357, 363-365, 385, 387-389, 392, 393, 395, 411
 Bruhl Heinrich 162, 163
 Brunell kapitan 237
 Brunner Mikołaj 59, 60
 Budziński Stanisław 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273
 Bulhak Jan 77, 79, 80, 407, 413, 421, 423, 425, 427, 431-433, 455, 457, 459, 463, 465-467, 469, 487
 Bykowski Ludwik 57
 Cengler Faustyn 230, 231, 415, 460
 Centnerszwer Gabriel 330, 331
 Chałubińska Antonina z Kozłowskich 32
 Chałubiński Tytus 30, 31, 32, 129, 131, 198, 199
 Chojnowski Bronisław 198, 199
 Chopin Fryderyk 30, 32
 Chowańczak Arpad 498, 499
 Chromiński Hipolit 330, 331
 Chrościcki Juliusz A. 9, 10
 Chrząński Teodor 27, 97, 107, 123, 155
 Chwałibog Hipolit 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273
 Copernicus Nicolaus zob. Kopernik Mikołaj
 Corazzi Antonio 94, 95, 264, 265
 Czajewicz Aleksander 318, 319
 Dąbrowska Maria 156
 Daguerre Louis Jacques Mande 12, 13, 15-17, 21
 Dębski Witold 62
 Delaroche Paul 28, 29
 Demostenes 298, 299

- Deotyma zob. Łuszczewska Jadwiga
 Dobrzycki Henryk 286, 287
 Drema Vladas 293
 Dudrewicz Władysław 202, 203
 Dutkiewicz Walenty 188, 189, 196, 197, 200, 201, 208, 209, 220, 221
 Dybek Włodzimierz 32, 33
 Dybowska Maria 58, 59
 Dybowski Benedykt 56–59
 Dydyński Teodor 76, 200, 201, 220, 221, 272, 273, 342, 343, 412, 413
 Estreicher Karol 204, 205, 208, 209
 Fajans Maksymilian 251
 Fałęcki Stanisław 330, 331
 Feingold (lub Frołowicz) Jakub 139
 Feliński Zygmunt Szczęsny 156, 157
 Feyel Gilles 42
 Fijałkowski Antoni Melchior 124, 125, 127
 Fita Stanisław 65, 68
 Fontana Giuseppe 97, 124, 125, 183
 Fontana Jakub 216, 217
 Frączkiewicz Augustyn 196, 197, 202, 203
 Fredericks Platon 120, 121
 Frizot Michel 42
 Fryk L. 36
 Fryze Feliks 237
 Fudakowski Henryk 198, 199
 Fuks Marian 70, 71, 359, 374, 392, 393, 440, 441
 Gabor Dennis 60, 61
 Gajewski Michał 38
 Gajewski W. 286, 287
 Garczyński Władysław 139
 Garztecki W. 286, 287
 Gatkiewicz W. 286, 287
 Gernsheim Helmut 12
 Girsztowt Polikarp 45, 46, 198, 199, 208, 209
 Głębocki Adrian 127
 Gliszczyński Adam 198, 199
 Gloisner Jan 19
 Głowacka Oktawia 225
 Głowacki Aleksander 63, 64, 225
 Glucksberg Michał 108, 109
 Godeffroy Johann C. 56, 57
 Golcz Jadwiga 329
 Goldberg Henryk 330, 331
 Goldman Bernard 139
 Goliński J. 286, 287
 Gorczakow Michał 129
 Grąbczewska Małgorzata Maria 32, 33
 Grabowski Ambroży 207–209
 Grabowski Edward 330, 331
 Grodzicki Józef 37, 38, 94, 95, 107
 Grzegory Jarosław 304, 305
 Gumiński Władysław Heliodor 38
 Hadziewicz Rafał 112, 113, 116, 117, 120, 121
 Hegel Konstanty 108, 109, 112, 113
 Herschel Sir John Frederick William 17, 18
 Herse Bogusław 498, 499
 Hertz (Herz) Józef 139
 Hirszfeld Ludwik 198, 199
 Hoesick Ferdinand 345
 Hoffleit Dorrit 26, 27
 Holewiński Władysław 68, 69, 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273, 342, 343, 347
 Hoyer Henryk 198, 199, 318, 319
 Humboldt Alexander von 17, 18
 Idźkowski Adam 349
 Ilnicka Maria 208, 209
 Iwaszkiewicz Wacław 444, 445
 Jackiewicz Danuta 50, 51, 61, 80
 Janczewska Ada 501–503
 Janowski Józef Kajetan 38
 Janowski S. 286, 287

- Jasieńczyk-Jabłoński Antoni 64, 66, 298, 299, 314, 315
 Jasiewiczowa Jadwiga 336
 Jay Paul 12
 Jurkiewicz Karol 202, 203, 260, 261
 Jurkowlanec Zofia 61
 Juskowski Franciszek 330, 331
 Kado Michał 166, 167, 278, 279, 418, 419
 Kakowski Aleksander 347, 370, 371
 Kallenbach J. 72
 Kaniewski Ksawery 42, 112, 113, 149
 Karoli Aleksander 37, 38, 268, 269, 317, 341
 Kasznica Józef 188, 189, 200, 201, 220, 221
 Kirkor Adam 179, 191
 Knaap A. 286, 287
 Knobel Johann Fredrich 162, 163
 Koc Włodzimierz 330, 331
 Kochanowski Jan Karol 471, 479, 498, 499
 Kopernik Mikołaj 326, 327
 Kopytowski Kazimierz 202, 203
 Kordysz Józef 53, 55
 Kornilowiczowa Jadwiga 330, 331
 Korzeniowski Hipolit 43, 198, 199
 Korzybski Zdzisław 188, 189, 200, 201, 220, 221
 Kościeszka Jaworski Józef 495
 Kościuszko Tadeusz 68, 69, 139, 422, 423
 Kossak Juliusz 38
 Kostanecki Antoni 72, 411-413
 Kostecki A. 286, 287
 Kotkowski Julian 204, 205
 Kowalewski Józef 46, 47, 196, 197, 204, 205
 Kowaliński Aleksander 247
 Koziński Jerzy 19
 Krajewski Władysław 101
 Kraków Ludwik 45
 Kraków Paulina 208, 209
 Kraushar Aleksander 62, 63, 67
 Kryński Adam Antoni 330, 331
 Kryszka Antoni 198, 199
 Krzywicki Kazimierz 157
 Krzyżanowski Adrian 29, 30, 31
 Kubary Jan Stanisław 54-59
 Kubicki Jakub 174, 175, 408, 409
 Kuczyński Stefan Ludwik 19
 Kulisiewicz Tadeusz 65
 Kuntze-Konicz Tadeusz 183
 Kuszel Franciszek 204, 205
 Kuskowski Henryk 133
 Lachnicki Cyprian 333
 Lambert Louis 204, 205
 Lanci Franciszek Maria 90, 91
 Langer Erazm 202, 203
 Langman Zygmunt 395
 Le Brun Aleksander 196-199
 Lejko Krystyna 37, 38
 Lelewel Joachim 68, 70
 Lewandowski 220, 221
 Lewestam Henryk 204, 205
 Linde Samuel Bogumił 268, 269
 Lubomirski Zdzisław 422, 423
 Łubieński Julian 202, 203
 Łuczkiwicz Henryk 198, 199
 Łuszczewska Jadwiga 208, 209
 Maciejowski Franciszek 188, 189, 200, 201, 220, 221
 Maciejowski Wacław A. 208, 209
 Maliński Paweł 426, 427
 Marcinkowski Zdzisław 417
 Marconi Ferrante 408, 409
 Marconi Henryk 97, 108, 109, 124, 125
 Marczewski Hipolit 298, 299, 314, 315
 Marylski Eustachy 185
 Masłowski Anatoliusz 62
 Matulewicz Jan 330, 331
 Mazurowski Władysław 330, 331
 McCauley Anne 15, 16
 Merlini Dominik 162, 163
 Meyet Leopold 61, 62, 87, 89, 93, 103, 135, 141, 145, 161, 165, 173, 177, 183, 211, 215, 229, 237, 243, 253

- Mezer Franciszek de 53, 55
 Mianowski Józef 42, 43, 68, 70, 149, 157, 188, 189, 196, 197, 208, 209, 220, 221, 227
 Mickiewicz Adam 248, 249
 Mieczkowski Jan 151, 156, 179–181, 191
 Mierzyński Antoni 204, 205, 330, 331
 Miklaszewski J. 220, 221, 286, 287
 Miklaszewski Walenty 68, 69, 76, 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273, 282, 283, 347, 412, 413
 Miziołek Jerzy 9, 10
 Morse Samuel Finley Breese 18
 Mossakowska Wanda 29–32, 34
 Mulert Ludwik 38
 Narkiewicz-Jodko Witold 198, 199
 Natanson Jakub 60, 131
 Neugebauer Ludwik A. 49, 53, 54
 Niemcewicz Julian Ursyn 68, 69
 Niepce Joseph Nicéphore 12, 15
 Niessel Henri A. 444, 445, 479
 Nofok-Sowiński Stanisław 351
 Nowakowski Karol 116–121
 Nowca Władysław 330, 331
 Nowicki Władysław 330, 331
 Nowodworski Stanisław 444, 445
 Oczapowski Józef 188, 189, 200, 201, 220, 221
 Okęcki Władysław 188, 189, 200, 201, 220, 221, 272, 273
 Okołów Stefan 330, 331
 Okolski Antoni 188, 189, 200, 201, 220, 272, 273
 Oleszczyński Władysław 185
 Onyszkiewicz Joanna 484, 485
 Opatowicz Teodozjusz 330, 331
 Oppman Artur 422, 423
 Orłowski Józef 212, 213
 Orłowski Władysław 198, 199
 Pągowski T. 286, 287
 Pankiewicz Jan 260, 261
 Papłowski Jan 204, 205, 208, 209
 Pawiński Adolf 342, 343
 Pawlicki Stefan 204, 205
 Pęczarski Nikodem 44, 202, 203
 Piątkowski Henryk 195, 207
 Pilcicki Michał 198, 199
 Piłsudski Józef 71, 74, 77, 86, 484, 485, 497–499
 Pinson Stephen C. 12
 Pius IX 149
 Planchon-de Font-Reaulx Dominique 12, 13
 Płaskowski Roman 198, 199
 Plebański Józef Kazimierz 155, 204, 205, 208, 209, 220, 221
 Płersch Johann Georg 185, 487
 Płocer Józef 108, 109
 Pniewski Bohdan 142, 143
 Podczaszyński Bolesław P. 25, 142, 143, 240, 241, 326, 327
 Poivert Michel 14, 15
 Poniatowski Stanisław August 9, 10
 Popiel Paweł 188, 189, 200, 201, 220, 221, 318, 319
 Prażmowski Adam 27, 28, 34
 Prus Bolesław zob. Głowacki Aleksander
 Pruszyński Andrzej 124, 125
 Przyborowski Józef 204, 205, 208, 209
 Przysiański Stanisław 196, 197, 202, 203
 Pusch Maurycy 255, 268, 269
 Radwański Andrzej 21–24, 80
 Radziukinas Józef 330, 331
 Ramlow (Ramloff) Saladyn W. 139
 Rapacka Tekla 264, 265
 Röntgen Wilhelm C. 59
 Rogowski A. 286, 287
 Romanow Konstanty Pawłowicz 162, 163
 Rontaler Edward 330, 331
 Rose Józef 198, 199
 Roth Franciszek 415
 Sachowicz Grzegorz 38, 39, 43, 51, 52

- Saryusz-Wolski Wacław 70-72, 74, 76, 347, 355, 363, 369, 373, 379, 383, 387, 391-395, 395, 397, 401, 473, 479, 483, 489
- Schaaf Larry J. 13, 14, 17, 18
- Scholtz Maurycy 25, 26, 29, 31
- Schuch Stanisław 129, 139
- Seifman Piotr 198, 199
- Senator Henryk 307
- Siemiradzki Henryk 307
- Sienkiewicz Henryk 223, 317-319, 329-331
- Sienkiewicz Henryk Józef 330, 331
- Skalski Mikołaj 330, 331
- Skimborowicz Hipolit 49-51
- Skłodowski Zdzisław 200, 201
- Skorewicz Kazimierz 142, 143
- Smoleński W. 274, 275
- Sofokles 298, 299
- Sowińska Katarzyna 116, 117
- Starzyński B. 286, 287
- Stefański Kazimierz 223
- Stołągiewicz Ignacy 330, 331
- Strasz Maksymilian 20-22
- Stronczyński Kazimierz 34, 35, 157
- Struve Henryk 204, 205, 220, 221, 330, 331
- Sui Claude W. 12
- Sulimierski Z. 274, 275
- Sulimowski Antoni 142, 143, 174, 175, 408, 409
- Szlagowski Antoni W. 359-361, 364, 365, 422, 423
- Szokalski Wiktor 198, 199
- Szpilowski Hilary 146, 147, 418, 419
- Sztolcman Władysław 111, 115, 349
- Szubert Michał 415
- Szweykowski Wojciech 68, 70
- Szyller Stefan 64, 66, 298, 299, 314, 315, 395
- Szymanowski Władysław 45
- Szymański Franciszek 330, 331
- Ślaski vel Szlaski Feliks 108, 109
- Śliwiński J. 274, 275
- Świecianowski J. 286, 287
- Świętochowski Aleksander 329-331
- Taczanowski Władysław 49
- Talbot William Henry Fox 13-15, 17, 20, 21
- Taylor S. 274, 275
- Tegazzo Franciszek 36
- Thorvaldsen Bertel 326, 327
- Thugutt Stanisław 451-453
- Tokarzówna Krystyna 64
- Trampczyński Wojciech 443-445, 490, 491
- Trautfetter Erast G. von 53-55
- Trepow Teodor 101
- Troczeński Edward 293, 336
- Trzebiecki Michał 38, 42-44, 183, 187, 227, 274
- Twardzicki Walerian 271, 274, 277
- Tyrchowski Władysław 198, 199
- Tyszyński Aleksander 204, 205
- Unszlicht Maksymilian (Maurycy) 159
- Waga Antoni Stanisław 52, 268, 269
- Wagenfisz Leon 139
- Walewski T. 286, 287
- Wasiewicz J. 286, 287
- Wasilewski Kazimierz 330, 331
- Wawnikiewicz Roman 202, 203
- Waza Jan Kazimierz 146, 147
- Waza Zygmunt III 9
- Wdowiszewski Zygmunt 159
- Węclewski Zygmunt 204, 205
- Werner Ferdynand 198, 199
- Wichliński L. 286, 287
- Wieczorek Alfred 12
- Wielopolski Aleksander 159
- Wiewiorski Jakub 330, 331
- Willnow Teodor 49
- Wiślicki Adam 27, 28
- Wisłocki Teofil 198, 199
- Witke-Jeżewski Dominik 355, 363, 369,

373, 379, 383, 387, 391, 395, 397, 401, 403
Witkowski Feliks 330-331
Witos Wincenty 443-445
Wojcicki Hipolit 330-331
Wolfke Mieczysław 60
Wolfram Jan 204, 205
Wołowski Jan Kanty 41
Wosiński B. 244, 245
Woydyga Jan 298, 299, 314, 315
Woźniakowski Przemysław 304, 305
Wrześniowski August 202, 203
Wysocki Antonin 29, 31
Zaborowski A. 286, 287

Zajączkowski Władysław 202, 203
Zaleski Marcin 27-29
Załęski Witold 220, 221, 272, 273
Zamoyski Andrzej 37
Zarewicz Stanisław 251
Zarzecki Mateusz 38
Zejdowski Jan 204, 205
Zenger Grigorij 298, 299
Ziemięcka Eleonora 208, 209
Żakowicz Aleksander 19
Żmichowska Narcyza 208, 209
Żochowski Józef 24, 25
Żyszkiewicz Antoni 20

INDEKS NAZWISK - TABLEUX

INDEX OF NAMES - TABLEUX

Studenci Kursu IV Wydziału Prawa
i Administracji w roku 1865/6 Rektoro-
wi Szkoły Głównej i Profesorom Swego
Wydziału. Warszawa, 19 Marca 1866 r.,
fotografia Michała Trzebieckiego, 1866,
MNW [s. 186-187]

profesorowie:

Bialecki Antoni
Budziński Stanisław
Chwalibóg Hipolit
Dutkiewicz Walenty
Holewiński Władysław
Kasznica Józef
Korzybski Zdzisław
Maciejowski Franciszek
Mianowski Józef
Miklaszewski Walenty
Oczapowski Józef
Okęcki Władysław
Okolski Antoni
Popiel Paweł

studenci:

Anc D.[ominik]
Borkowski B.
Brandel
Brzeziński
Chomiczewski A.
Chyczewski P.
Cieszewski L.
Ciunkiewicz H.
Cohn H. (A.?) J.
Dąbrowski A.
Dębski
Dmochowski L.
Filipski A.
Gano F.

Gębarzewski
Głogowski W.
Gostomski J.
Grabowski T.
Gruszczynski
Grzędziński (Grzędziński?) E.
Helbich J.
Helcmann W.
Hofmann H.
Hryniewiecki J.
Jachowicz E.[ryk Józef Wojciech]
Jaruzelski W.
Jaworski
Kamiński
Kirszroth = Prawnicki-Kirszrot Józef (?)
Korolec M.
Kossakowski K.
Kossowski L.
Koszarski
Kraushaar = Kraushar Aleksander (?)
Kuczewski W.
Kujawski R.
Kurmanowicz P.
Kuźelewski S.
Lubieński J.
Łukomski
Łukomski W.
Maciejowski
Małkowski J.
Mauersberg W. = Mauersberger
Wiktor (?)
Mellerowicz W.
Miaskowski B.
Morawicki A.
Nagler J.
Newelski S.
Niemirowski A. [Adam Aleksander]
Normark J.

Nowosielski W.
 Nowowiejski W.
 Ogonowski W.
 Otto W.
 Piątkowski W.[iktor] Jan
 Piotrowski K.
 Plachecki K.
 Pruszyński B.
 Radwański J.
 Rodzyn
 Russocki M.
 Rybarski
 Schlicke G.
 Skupieński W.
 Słowikowski A.
 Smiarowski M.
 Stabrowski J.
 Strasburger R.
 Szczepański
 Szwarzenberg J.
 Szymanowski J.
 Szymanowski M.
 Szymański
 Szypowski S.
 Świeszewski J.
 Taraszkiewicz
 Tryniszewski
 Turczynowicz E.
 Turowski H.
 Urbanowski F. (P?)
 Walkiewicz E.
 Weichert
 Wielowiejski H.
 Wodziński T.
 Wolski A.
 Woźnicki
 Wróblewski S.
 Zabokrzeczki J.
 Zgleczewski A.
 Żmijewski M.
 Żuchalski J.

Pierwszemu swemu Rektorowi
Profesorowie Szkoły Głównej
D. 19 Marca 1867,
fotografia Karola Beyera, 1867, MNW
[s. 194-195]

Aleksandrowicz Jerzy,
 Babczyński Tytus
 Baranowski Ignacy
 Baranowski Jan
 Bayer Julian
 Belcikowski Adam
 Bialecki Antoni
 Brodowski Wład.
 Budziński Sta.
 Chałubiński Tyt.
 Chojnowski Bron.
 Chwalibóg Hip.
 Dudrewicz Wła.
 Dutkiewicz Wale.
 Dydyński Teo.
 Estreicher
 Frączkiewicz Aug. (fot. rys.)
 Fudakowski Her.
 Girsztowt Polik.
 Gliszczynski Adam
 Hirszfeld Lud.
 Holewiński Wła.
 Hoyer Hen.
 Jurkiewicz Karol
 K...ybski Z.
 Kasznica Józ.
 Kopytowski Kazi.
 Korzeniowski Hip.
 Kotkowski. Jul.
 Kowalewski Józ.
 Kryszka Ant.
 Kuszel Fran.
 Lambert Lud.
 Langer Erazm
 Le Brun Aleks.

Lewestam Hen.
 Łubieński Jul.
 Łuczkiwicz Hen.
 Maciejowski Fran.
 Mianowski Józef
 Mierzyński Ant.
 Miklaszewski Wal.,
 Narkiewicz-Jodko Wit.
 Oczapowski Józ.
 Okęcki W.
 Okolski Ant.
 Orłowski Wład.
 Papłowski Jan
 Pawlicki S.,
 Pęczarski Nik.
 Pilcicki Mich.
 Płaskowski Roman
 Plebański Kaz.
 Popiel Paw.
 Przyborowski Jan
 Przysański Sta.
 Rosé Józ.
 Seifman Fr.
 Skłodowski Zdzi.
 Struve Hen.
 Szokalski Wik.
 Tyrchowski Wład.
 Tyszyński Ale.
 Wawnikiewicz Rom.
 Werner Fer.
 Węclewski Zyg.
 Wisłocki Teof.
 Wolfram Jan
 Wrześniowski Aug.
 Zajączkowski Wła.
 Zejdowski Jan

Ambrożemu Grabowskiemu
 d. 31 Grudn. 1867 r. na pamiątkę rocznicy 60-ciu lat autorstwa 70-ciu lat księgarstwa Koledzy i Przyjaciele ofiarują, fotografia Konrada Brandla, 1867, MNW [s. 206-207]

Baranowski [Jan]
 Belejowska
 Berger [Józef?]
 Bogusławski S.
 Borkowska
 Chęciński J.[an]
 Chomentowski W. [Chomętowski Władysław]
 Deotyma [Łuszczewska Jadwiga]
 Dmochowski F.[ranciszek] S.[alezy]
 Dobieszewska
 Dutkiewicz [Walenty]
 Dzwonkowski [Adam Stefan Aleksander?]
 Erenberg
 Estrajcher K. [Estreicher Karol Józef Teofil]
 Faleński F.[elician?]
 Gebetner [Gebethner Gustaw Adolf]
 Girsztot [Girsztowt Polikarp]
 Glücksberg M.[ichał]
 Grabowski Ambroży
 Grajner [Józef?]
 Gregorowicz J.K.
 Grochowski
 Grzegorzewska
 Hösick [Hoesick Ferdinand Wilhelm]
 Hubert L.[eopold]
 Ilnicka [Maria]
 Jakubowski Ks. [Adam Kacper?]
 Jaworski [Jan?]
 Jenikie [Jenike Ludwik]
 Kaszewski K.[azimierz?]

Kaufmann [Józef?]
 Kleczewski
 Kobylański
 Kraków [Paulina]
 Kucz [Karol]
 Kunicki [Leon]
 Leja E.
 Leszczyński J.N.
 Liedkie
 Maciejowski W.[acław] A.
 Makowiecki
 Merzbach
 Mianowski [Józef]
 Mieczysławski
 Miron
 Nagórny
 Nowosielski T.
 Odyniec [Antoni Edward]
 Okręt
 Orgelbrand M.[aurycy?]
 Orgelbrand S.[amuel]
 Papłowski [Jan]
 Plebański [Józef K.]
 Prusiecka
 Pruszkowska
 Przyborski [Józef]
 Puzyńska [Gabriela]
 Rautenstrauch Z.G.
 Sennwald [Gustaw Karol?]
 Sikorski [Józef?]
 Skimborowicz [Hipolit]
 Sotkiewicz Ks. [Antoni Ksawery?]
 Szabrański A.J.
 Szymanowski W.[acław]
 Tyszyński [Aleksander]
 Unger J.[ózef]
 Wejnert A.
 Wende [Edward?]
 Wiślicki
 Wojcicki K.W.
 Wolff

Wysocki
 Zacharyasiewicz
 Zawadzki
 Ziemięcka E.[leonora]
 Żmichowska [Narcyza]

**Studenci kursu IVgo Wydziału Prawa
 i Administracji Rektorowi i Profesorom
 1868, fotografia zakładu „Kloch
 i Dutkiewicz”, 1868, MNW [s. 218–219]**

profesorowie:
 Bialecki Antoni
 Budziński Stanisław
 Chwalibóg Hipolit
 Dutkiewicz Walenty
 Dydyński Teodor
 Holewiński Władysław
 Kasznica Józef
 Korzybski Zdzisław
 Lewandowski
 Maciejowski Franciszek
 Mianowski Józef
 Miklaszewski Walenty
 Oczapowski Józef
 Okęcki Władysław
 Okolski Antoni
 Plebański Józef K.
 Popiel Paweł
 Struve Henryk
 Załęski Witold

studenci:
 Awejde E.
 Baliński K.
 Biedrzycki W.
 Bielicki W.
 Birenzwejk B.
 Boduszyński S.
 Breza A.

Bronikowski K.
Bruner H.
Brzeski F.
Brzeziński J.
Burdzyński J.
Buszkowski M.
Chądzyński K.
Ciechanowski
Cielecki A.
Ciswicki T.
Dembowski C.
Domaszewski J.[an Wacław]
Drecki E.
Freyer M.
Frycz K.
Głębicki M.
Gniazdowski J.
Godlewski H.
Goliński A.
Gołębski
Grabowski L.
Grochowski W.
Horoszewicz S.
Humięcki W.
Jagniątkowski A.
Jakubowski G.
Jaroszyński A.
Jasieński J.
Jurzyński W.
Karnkowski A.
Kasiński J.
Kitzman J.
Kleniewski W.
Klochowicz J.
Kochański J.
Kossakowski W.
Kozanecki B.
Krasiński J.
Makomaski B.
Miciński C.
Mieczysławski

Możdżyński W.
Nencki A.
Niżyński M.
Nowicki J.
Ostrowski L.
Paszkowski
Pestugia W.
Piotrkowski E.
Piskorski F.
Podbielski A.
Popławski Z.
Prejss A.
Próchnik S.
Próchnik W.
Pruszyński E.
Przybyłko W.
Przyjemski S.
Psarski H.
Rakowski F.
Roszkowski G.
Ruszkowski K.
Ryfiński W.
Silnicki W.
Skabiczewski G.
Skokowski W.
Skrzyński L.
Smolikowski P.
Sobieszczański J.
Sobolew M.
Sobolewski E.
Sobolewski G.
Sosnowski K.
Srzednicki S.
Sterker J.
Stępkowski M.
Sunderland S.
Swiecki W.
Szaniawski A.
Szumański W.
Szymański Z.
Świerczkowski N.

Tomaszewski N.
 Trzciniński H.
 Tymieniecki W.
 Waśniewski M.
 Wierzbicki S.
 Wiewiórowski F.
 Wisniewski K.
 Witkowski L.
 Wołoszynowski A.
 Woźnicki A.
 Woźnicki B.
 Wrotnowski L.
 Wysocki T.
 Zieliński F.
 Zwoliński L.
 Żelawski W.

**Studenci Kursu IVgo Wydziału Prawa
 i Administracji w R. 1868/69.
 Na Pamiątkę, fotografia Michała
 Trzebieckiego, 1869, MNW
 [s. 226–227]**

profesorowie
 (niepodpisani na fotografii):
 Bialecki Antoni
 Budziński Stanisław
 Chwalibóg Hipolit
 Dydyński Teodor
 Holewiński Władysław
 Kasznica Józef
 Korzybski Zdzisław
 Maciejowski Franciszek
 Mikłaszewski Walenty
 Oczapowski Józef
 Okęcki Władysław
 Okolski Antoni
 Popiel Paweł
 Załęski Witold

studenci:

Andrychewicz W. = Andrychiewicz
 Władysław (?)
 Bagiński A.
 Białkiewicz R.
 Biechoński S.
 Bielecki E.
 Bogdański T.
 Bojarski A.
 Bojasiński L.
 Bosacki J.
 Boski S.
 Bronikowski A.
 Buszczyński K.
 Chrystowski K.
 Cieszewski M.
 Czapiński J.
 Czarnowski S.
 Dąbrowski S.
 Domański J.
 Dziewulski W.
 Ehrenkreutz W.
 Elsenbarg H.
 Fraenkel M.
 Gaszyński K.
 Gądzikiewicz K.
 Giegużyński H.
 Goldszmidt J.
 Gorczykowski J.
 Gromadzki H.
 Halik M.
 Hoffman J.
 Horodyński W.
 Jawornicki A.
 Jełowicki K.
 Kamiński J.[an Maurycy]
 Kamiński W.
 Kapica W.
 Kiciński B.
 Kirschroth J.
 Kleczkowski J.

Knoff M.
 Koglarski J.
 Konieczko J.
 Kozłowski W.
 Kramstüek M.
 Kupczyński A.
 Landau A.
 Leszczyński J.
 Lesznowski S.
 Łazowski T.
 Markowicz
 Mazurkiewicz A.
 Mejer K.
 Mieczkowski A.
 Mikulski L.
 Molsdorff B.
 Oczapowski A.
 Olszewski K.
 Orgelbrand M.
 Paniewski J.
 Parczewski A.
 Perzyński J.
 Płoski A.
 Powichrowski W.
 Poznański M.
 Przyłuski J.
 Przyrembel K.
 Pyrowicz
 Rauszer J.
 Rojek L.
 Rumbowicz S.
 Rzepecki S.
 Sielski S.
 Skarzyński S.
 Skołodczyk S.
 Skurzyński J.
 Słowikowski K.
 Smoleński Wł.
 Smoleński Wł.
 Sonnenberg S.
 Strasburger K.

Sulimierski Z.
 Sunderland S.
 Szafnagel K.
 Szaniawski A.
 Szczuka S.
 Szczyciński W.
 Szląskowski J.
 Szlubowski S.
 Śliwiński J.
 Świdziński L.
 Tatarkiewicz K.
 Taylor S.
 Tukallo K.
 Turowicz M.
 Tymieniecki L.
 Tysza J.
 Ujazdowski S.
 Wiellmann J.
 Wojcicki (Wójcicki?) T.
 Wojciechowski A.
 Woroniecki M.
 Zieliński M.

**Studenci kursu IV Wydziału Prawa
 Uniwersytetu Warszawskiego, fotografia
 Aleksandra Kowalińskiego, 1874, MNW
 [s. 246-247]**

Arkuszewski W.
 Bardzki A.[rtur]
 Czerwiński M.
 Dębski Z.
 Głębocki Z.
 Godlewski S.[tefan]
 Goszczyński A.
 Guziewicz W.
 Handelsman H.
 Hauke Z.
 Hausbrandt W.[iktor]
 Jagniatkowski J.

Jaroszyński A.
 Jasiński A.
 Kleyna M.D.
 Kostecki A.
 Krzycki J.
 Krzymuski E.[dmund]
 Księżopolski A.
 Kuczyński P.
 Lewandowski W.
 Ligowski B.
 Łubieński S.
 Malhomme A.
 Matecki L.
 Mazurkiewicz J.
 Napiórkowski A.
 Natanson Kazimierz
 Nowakowski K.
 Pękośławski M.
 Pęski J.
 Podrzyński W.
 Przewuski E.[dward (?)]
 Rucz W.
 Samkowski J.
 Smolikowski S.[eweryn]
 Sokołowski E.
 Szadkowski J.J.
 Sztembardt C.
 Szuch F.
 Świecimski A.
 Wdziekoński C.
 Wielowiejski A.
 Wiszniewski L.
 Zaleski K.
 Zembrzuski F.

Po dwudziestu pięciu latach 27/6
 1885, fotografia firmy „Karoli i
 Pusch”, 1885, MNW [s. 258-259]

Poniżej czterech niepodpisanych
 wizerunków profesorów znajdują się
 dwa owalne portrety niezidentyfiko-
 wanych mężczyzn (również profeso-
 rów?)

profesorowie:

Aleksandrowicz Jerzy
 Jurkiewicz Karol
 Pankiewicz Jan

absolwenci:

Altdorfer P.
 Bernatowicz M.
 Ciechanowski M.
 Fuchs A.
 Gregorowicz W.
 Janowski J.
 Jaroszyński Z.
 Karliński J.
 Kochanowski K.
 Komierowski F.
 Koziętulski Z.
 Koźniewski J.
 Kretkowski W.
 Łypaczewski E.
 Łypaczewski J.
 Miaskowski J.
 Nagrodzki A.
 Oleksiński K.
 Plewiński J.
 Pruszyński J.
 Regulski L.
 Rolbiecki W.
 Rybicki S.
 Schmidt B.
 Scipio S.

Sikorski S.
 Sokołowski R.
 Włoskiewicz J.
 Wodziński J.
 Wojciechowski K.
 Zandrowicz K.
 Żaliński J.
 Żórawski D.
 Żwan W.
 Żyliński J.

Na pamiątkę zjazdu w dniu 29 Czerwca
 1889 roku Kolegów i Magistrów Prawa
 i Adm. Szkoły Głównej Warszawskiej
 z R. 1869., fotografia Waleriana
 Twardzickiego, 1889 [s. 270–271]

profesorowie:

Bialecki Antoni
 Budziński Stanisław
 Chwalibóg Hipolit
 Dydyński Teodor
 Holewiński Władysław
 Miklaszewski Walenty
 Okęcki Władysław
 Okolski Antoni
 Załęski Witold

studenci:

Andrychiewicz W.
 Birencweig B.
 Boduszyński S.
 Bojasiński
 Boski S.
 Bronikowski A.
 Burdzyński J.
 Buszczyński
 Ciszewski M.
 Domański I.
 Drecki E.

Dwojakowski J.
 Dziewulski W.
 Erenkreutz W.
 Gaszyński K.
 Giegurzyński H.
 Goldszmit J.
 Golemberski B.
 Gromadzki H.
 Halik M.
 Hofman J.
 Horodyński W.
 Jurzyński W.
 Kamiński J. M.
 Kamiński W.
 Kirsztot J.
 Kupczyński A.
 Lesznowski S.
 Łazowski
 Markowicz M.
 Mejer K.
 Miciński C.
 Mieczkowski A.
 Molsdorf
 Nencki A.
 Olszewski
 Orgelbrand M.
 Parczewski A.
 Płoski A.
 Podbielski A.
 Potocki A.
 Powichrowski W.
 Próchnik S.
 Przyłuski J.
 Przyrembel B.
 Rzepecki S.
 Skarżyński S.
 Smoleński W.
 Smoliński K.
 Sobolewski E.
 Sobolewski G.
 Sonenberg S.

Stępkowski M.
 Strasburger
 Sulimierski Z.
 Sunderland S.
 Szafnagiel K.
 Szczuka S.
 Szczyciński W.
 Szlązkowski J.
 Sztarker J.
 Śliwiński J.
 Tatarkiewicz K.
 Taylor S.
 Tukała K.
 Tymieniecki S.
 Tymieniecki W.
 Ujazdowski S.
 Wilman J.
 Wojciechowski
 Woroniecki M.
 Zalewski K.

Tableau dla upamiętnienia dziesięcio-
 lecia ukończenia Wydziału Prawa
 i Administracji, fotografia Aleksandra
 Karoliego, 1906, MNW [s. 340-341]

profesorowie:
 Dydyński Teodor
 Holewiński Władysław
 Pawiński Adolf

studenci:
 Bagniewski Z.
 Bączkiewicz K.
 Bersohn M.
 Blutsztein W.
 Chrzanowski W.
 Czeraszewicz I. [Jan]
 Eichler I.
 Epsztein W.

Galle H.
 Goldman A.
 Gromadzki L.
 Jaroszewski S.
 Jaworowski T.
 Kiersnowski K.
 Kowalski W.
 Kozakowski I.
 Król A.
 Krzeszowski W.
 Kurnatowski I. [Jerzy Karol]
 Maltz S.
 Mogilnicki A.[leksander]
 Mojkowski H.
 Pawiński S.
 Popowski S.[taniśław Kasper]
 Rakowiecki K.
 Różycki K.
 Różycki W.
 Rudnicki W.
 Rupiewicz G.
 Szluzkowski (?) L.
 Suchodolski A.
 Szancer W.
 Trembicki W.
 Wądołowski A.
 Westphal R.
 Widelski Z.
 Wierzbicki I.
 Zachert F. I.
 Zbroziński W.

SPIS TREŚCI

TABLE OF CONTENTS

- 9** **UNIwersYTET WARSZAWSKI I FOTOGRAFIA**
 THE UNIVERSITY OF WARSAW AND PHOTOGRAPHY
 [1839–1921]
- 82** **ALBUM**
 THE ALBUM
- 504** **WYBRANA BIBLIOGRAFIA**
 SELECTED BIBLIOGRAPHY
- 508** **INDEKS NAZWISK**
 INDEX OF NAMES
- 514** **INDEKS NAZWISK – TABLEAUX**
 INDEX OF NAMES – TABLEAUX

